

**České bankovníctví
v letech 1990 až 1996**

Diplomová práce

Jan Chmelík

**Institut ekonomických studií
Fakulta sociálních věd
Universita Karlova
1997**

Diplomová práce

České bankovníctví v letech 1990 až 1996

Jan Chmelík

Institut ekonomických studií

Fakulta sociálních věd

Universita Karlova

Konzultant: Doc. Ing. Michal Mejstřík CSc.

Obor studia: Ekonomie

Akademický rok: 1996-97

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně a použil jen uvedených pramenů a literatury.

V Praze dne 30. dubna 1997

Jan Chmelík

Obsah:

Poznámky na úvod	2
Úvod	3
1. Vývoj v letech 1990 až 1996	4
1.1. Státní zásahy podporující ozdravení bank	4
1.1.1. Delimitace KB a IB	5
1.1.2. Konsolidační program I	5
1.1.2.1. Konsolidační banka	5
1.1.2.2. Restrukturalizace ČSOB	6
1.1.2.3. Rekapitalizace bank	7
1.1.3. Českomoravská záruční a rozvojová banka	7
1.2. Vznik nových bank	8
1.3. Pozastavení vydávání licencí	9
1.4. Problémy čtyř menších bank (1993-95) a novela zákona o bankách	11
1.5. Konsolidační program II	13
1.6. Klasifikované úvěry	17
2. Koncentrace a konkurence v českém bankovním sektoru	20
2.1. Herfindahl - Hirschman Index	20
2.1.1. Podíl bank na trhu podle bilanční sumy	24
2.1.2. Podíl bank na trhu podle výše primárních vkladů	27
2.1.3. Podíl bank na trhu podle objemu úvěrů	31
2.1.4. Podíl bank na trhu podle základního jmění	33
2.2. Mezinárodní porovnání velikosti českých bank	36
2.3. Teoretický pohled na konkurenci v bankovním sektoru	37
2.3.1. Economies of scale v bankovním sektoru	37
2.3.2. Společenské náklady spojené s fungováním bankovního sektoru	38
3. Vlastnické vztahy	40
4. Porovnání jednotlivých bank	50
4.1. Struktura aktiv a pasiv	51
4.2. Tvorba zisku	56
4.3. Akcie českých bank na kapitálových trzích	66
5. Podrobnější charakteristika jednotlivých bank	68
5.1. Komerční banka	68
5.2. Česká spořitelna	72
5.3. Investiční a Poštovní banka	77
5.4. ČSOB	89
5.5. Konsolidační banka	93
5.6. Agrobanka	97
6. Závěr	102
Použitá literatura	103
Příloha 1: Struktura akcionářů bank působících v České republice	105
Příloha 2: Finanční údaje bank z let 1991 až 1996	108

Poděkování

Mé poděkování patří především Doc. Ing. Michalu Mejstříkovi, CSc. za dlouhodobé konzultace, připomínky a náměty k této práci a směru, kterým by se měla ubírat.

Poznámky na úvod

Naprostá většina číselných údajů vztahujících se k jednotlivým bankám pochází z výročních zpráv bank. Finanční údaje (rozvahy a výsledovky) bank s platnou bankovní licencí z let 1991 až 1996, jež se mi podařilo shromáždit, jsou uvedeny v příloze 2. Tato databáze je členěná podle opatření MF ČR ze dne 30.11.1993 (Finanční zpravodaj 10-11, 1993), které stanoví rozsah údajů ke zveřejnění pro banky. Do tohoto členění byly převedeny i všechny údaje publikované v jiné struktuře. Každá banka člení rozvahu a výsledovku jinak, a proto je někdy poměrně obtížné vytvořit jednotlivé položky v jiném tvaru. Rozdíly nevznikají jen rozdílnými účetními metodami (CAS, IAS¹), ale jsou závislé i na tom, jak se jednotlivé banky snaží skrýt položky nevhodné k zveřejnění do jiných.

Příloha 2 nezahrnuje jedinou banku s platnou licencí, Českou exportní bankou, pro značnou specifičnost předmětu její činnosti. Zároveň tato databáze nezahrnuje údaje poboček zahraničních bank v České republice a bank, jež ztratily bankovní licenci.

V celé této diplomové práci používám názvy bank ve zkrácené podobě bez udání právní formy, tj. místo Komerční banka, a.s. jen Komerční banka. Všechny banky s bankovní licencí udělenou ČNB v České republice jsou akciovými společnostmi (jak stanoví zákon o bankách) s výjimkou Konsolidační banky, která má právní formu státního peněžního ústavu (s.p.ú.).

Někdy používám názvy bank i ve zkratkách, to ale jen po předchozím vysvětlení dané zkratky (např. Komerční banka (KB)).

Tato práce se nemůže detailně zabývat veškerými oblastmi českého bankovníctví. Proto předem upozorňuji, že některým oblastem je v ní věnována menší pozornost než je obvyklé (např. problematice klasifikovaných úvěrů, regulace ČNB a makroekonomického rámce) a naopak se soustředím na některé, ne tak často diskutované, problémy jako jsou např. vlastnické vztahy a koncentrace trhu.

¹ Ve své práci se snažím u údajů, pokud to není zřejmé, uvést, zda se jedná o údaje konsolidované nebo nekonsolidované a zda jsou tyto údaje sestavené podle CAS (Czech Accounting Standards) nebo IAS (International Accounting Standards).

Předpokládám, že rozdíl mezi konsolidovanou účetní závěrkou a nekonsolidovanou si nevyžaduje dalšího vysvětlení.

Hlavní rozdíly mezi CAS a IAS u bankovní rozvahy jsou především tyto:

- Podle CAS jsou v aktivech uváděny hrubé úvěry (ať již úvěry za klienty či za bankami), opravné položky a rezervy na krytí ztrát z úvěrů jsou součástí pasiv. Podle IAS jsou v aktivech uváděny pouze čisté úvěry, tzn. rozdíl mezi hrubými (poskytnutými) úvěry a opravným položkám a rezervám vytvořených na krytí ztrát z nich. Bilanční suma (celková aktiva) banky podle CAS je tedy o rezervy a opravné položky větší než bilanční suma podle IAS
- Směnky jsou zvláštní položkou aktiv podle CAS, podle IAS jsou součástí úvěrů klientům
- Pokladniční a pokladní poukázky a ostatní cenné papíry v repo operacích jsou součástí aktiv podle CAS, ne však podle IAS
- Vkladové certifikáty jsou zvláštní položkou pasiv podle CAS, podle IAS jsou součástí položky Vlastní emise obligací a vkladové certifikáty
- V konsolidované rozvaze podle CAS jsou menšinové podíly zařazeny v cizích pasivech nebo samostatně, v konsolidaci podle IAS jsou součástí vlastního jmění

Úvod

Tato práce se bude zabývat vývojem, kterým prošlo české bankovníctví během více než sedmiletého období od roku 1990 až do dnešní doby a analýzou tohoto procesu. V první kapitole popíši vývoj českého bankovního sektoru v období od roku 1990 do počátku roku 1997.

V druhé kapitole se zaměřím na sledování a analytický popis dekoncentrace českého bankovního sektoru a jeho jednotlivých segmentů pomocí nástroje antimonopolní politiky.

V třetí kapitole si ukážeme změny ve vlastnictví jednotlivých bank, rychlý nárůst nových českých soukromých bank v první polovině devadesátých let, ale i provázanost jednotlivých českých bank a neustále vysoký podíl státu jako největšího vlastníka bank.

Ve čtvrté kapitole porovnáím jednotlivé banky působící v ČR. Zjistíme významné rozdíly ve struktuře aktiv i pasiv těchto bank a jejich rozdílnou ziskovost.

V páté kapitole detailně charakterizuji a analyzuji šest největších českých bank s důrazem na jejich silné i slabé stránky.

1. Vývoj v letech 1990 až 1996

Státní banka československá (SBČS) plnila do roku 1990 funkci jak centrální banky, tak i funkci bank komerčních, tj. emisní i úvěrovou funkci. Bývalé Československo se vyznačovalo monobankovní strukturou, i když ne absolutní. Kromě SBČS existovaly ještě další tři banky, které však plnily specifické úkoly a nelze je proto považovat za komerční banky (tj. banky provádějící sběr vkladů a poskytující úvěry). Navíc neměli tyto tři státní banky žádnou suverenitu a byly pouze prodlouženou rukou jiných orgánů. Česká spořitelna (v té době ještě „Česká státní spořitelna“) měla pod kontrolou všechny korunové vklady obyvatel a zároveň poskytovala maloobjemové úvěry domácnostem, Živnostenská banka s jednou pobočkou v Československu (a druhou v Londýně, která funguje nepřetržitě již od roku 1922) vedla tuzexové účty. Československá obchodní banka, a.s. (dále jen ČSOB) byla banka provádějící především platební styk se zahraničím a jeho úvěrování. ČSOB je akciovou společností již od roku 1964, tj. od svého založení. Důvodem pro tuto právní formu, v centrálně plánované ekonomice nezvyklou, byla snaha o větší důvěryhodnost a čitelnost banky v zahraničí.

Stav, kdy bankovní sektor byl pouhým administrátorem centrálně naplánovaných peněžních a úvěrových toků, byl samozřejmě naprosto nevyhovující a neakceptovatelný pro vznikající tržní ekonomiku. Bylo nutné vytvořit standardní dvouetážový bankovní systém s centrální bankou, zodpovědnou za stabilitu měny, a s dostatečným počtem vzájemně si konkurujících komerčních bank. Hlavním úkolem transformace bankovního sektoru bylo, aby banky zajistily optimální (efektivní) alokaci zdrojů v ekonomice. Je třeba si uvědomit, že tuto funkci ve vyspělých ekonomikách plní nejen bankovní sektor, ale i kapitálový trh. Ten v počátku ekonomické transformace neexistoval a o to byla úloha bank složitější.

V prvních letech ekonomické transformace reguloval bankovní sektor zákon o bankách a spořitelnách, který byl přijat ještě před počátkem transformace v roce 1989. Od února 1992 začal platit nový zákon o bankách, který v sobě již odrážel potřeby nově vznikajícího bankovního sektoru tržní ekonomiky. Jedním z nejdůležitějších momentů nového zákona o bankách je adaptace systému universálního bankovníctví, kdy banky nejsou rozdělené na komerční a investiční a mohou být zakládány universální banky, jež se zabývají jak komerčním a investičním bankovníctvím.

1.1. Státní zásahy podporující ozdravení bank

Státní zásahy na podporu ozdravení bankovního sektoru lze rozdělit na dvě části. V prvním období od roku 1990 do roku 1993 byla cílem těchto zásahů náprava asymetrií vytvořených centrálně plánovanou ekonomikou. Cílem druhé etapy pak bylo (a dosud je) odstranění asymetrií vzniklých přechodem od centrálně plánované ekonomiky k standardní tržní ekonomice.

1.1.1. Delimitace KB a IB

Jak již bylo uvedeno, neexistovaly v Československu roku 1989 žádné komerční banky v pravém slova smyslu. Jejich funkci plnila do konce roku 1989 SBČS. K 1.1.1990 vznikly delimitací z SBČS nové státní bankovní instituce: Komerční banka (KB, té bylo delimitováno více než 50% aktiv SBČS) v České republice, Všeobecná úvěrová banka na Slovensku a Investiční banka (IB) jako federální ústav. IB se počátkem roku 1992 na základě privatizačního projektu rozdělila na českou Investiční banku a slovenskou Investiční a rozvojovou banku. Hlavním úkolem těchto tří, resp. čtyř nově vzniklých bank bylo transformovat se v co nejkratší době v universální komerční banky.

Struktura výchozích bilancí KB i IB byla podobná, bilance KB však byla o 150% větší. Obě banky potřebovaly během co nejkratšího období zvýšit podíl primárních zdrojů (korunové primární vklady obyvatelstva byly do té doby soustředěny výhradně v České spořitelně) a zmenšit závislost na dražších a úrokovým výkyvům více vystavených půjčkách od bank (tzn. od ČS a centrální banky). KB měla situaci poněkud jednodušší, zdělila totiž všechny pobočky bývalé SBČS v České republice.

Další vývoj jednotlivých bank probíhal poněkud odlišně. KB se podařilo zvýšit podíl primárních zdrojů poměrně rychle. IB začaly narůstat vklady až po fúzi s Poštovní bankou v roce 1994. IPB udržuje oproti KB nižší podíl úvěrů na celkových pasivech a má výrazný podíl cenných papírů a majetkových účastí na nich.²

1.1.2. Konsolidační program I

První část konsolidačního programu českého (resp. československého) bankovníctví byla zaměřena na odstranění deformací, jejichž kořeny sahají ještě do doby centrálně plánované ekonomiky. Jednalo se o tyto tři základní problémy:

1. úvěry na trvale se obracející zásoby (viz kapitola Konsolidační banka)
2. ostatní ztrátové úvěry státních bank (viz kapitola Rekapitalizace bank)
3. pohledávky Československé obchodní banky za zahraničními subjekty s ohroženou splatností (viz kapitola Restrukturalizace ČSOB)

1.1.2.1. Konsolidační banka

V únoru 1991 byla Ministerstvem financí ČSFR založena Konsolidační banka (KoB), v té době a dosud jediný státní peněžní ústav na našem trhu. Po rozpadu ČSFR došlo k rozdělení federální KoB na dva subjekty, českou a slovenskou Konsolidační banku.

Z bilancí Komerční banky, Investiční banky a slovenské Všeobecné úvěrové banky³ byly vyčleněny do té doby nesplacené úvěry na trvale se obracející zásoby v celkové výši přes 110,8 mld.⁴ (z toho necelých 30,4 mld. tvořily úvěry slovenským subjektům) a převedeny na KoB. Podíl těchto převedených úvěrů na celkových úvěrech v ekonomice byl přibližně 16%. Cizí zdroje KoB byly tvořeny redistribučním úvěrem od SBČS (úročeným diskontní sazbou) a vklady spořitelny a pojišťoven převedených z komerčních bank.

² Blíže je další vývoj KB a IPB popsán v kapitole 5.1 (KB) a 5.3 (IPB).

³ Relativně velmi malé úvěry na TOZ byly převedeny také z ČSOB, SBČS a České státní spořitelny

⁴ Tj. 110 mld. Kč. Pokud v dalším textu není uvedena u částky měna, myslí se vždy česká koruna.

Tato operace byla výhodná nejen pro komerční banky, ale i pro dlužníky. Komerční banky se zbavily ztrátových a potenciálně ztrátových úvěrů. Dlužníci získali především prodloužením splatnosti úvěrů. Jednotná doba splatnosti byla stanovena na osm let, tzn. že úvěry jsou splatné v rozmezí let 1999 a 2000. Navíc byla stanovena jednotná úroková sazba na 13% (v roce 1996 byla zvýšena na 14%). Tato sazba byla pro podniky velice výhodná, protože kdyby se v té době snažily převést úvěry na TOZ na běžné krátkodobé úvěry, nedosáhly by úrokové sazby nižší než 20%.

V roce 1992 KoB odkoupila od KB a IB méně bonitní pohledávky vzniklé před rokem 1990 v objemu přibližně 15 mld. Na základě rozhodnutí vlády ČR byl posílen rezervní fond KoB počátkem roku 1994 posílen peněžními prostředky FNM o 15,8 mld. a v roce 1995 pětiletými obligacemi FNM v hodnotě 15 mld.⁵

1.1.2.2. Restrukturalizace ČSOB

Bilance ČSOB byla zatížena především úvěry rozvojovým zemím se socialistickou ekonomikou a úvěry organizacím zahraničního obchodu. ČSOB je téměř výlučně vlastněna českými a slovenskými státními institucemi a oba státy se také podílely na její finanční konsolidaci.

V první fázi restrukturalizace ČSOB převzala k 1. lednu 1993 MF ČR a MF SR od ČSOB závazky za inkaso a splacení určitých aktiv a pasiv státní povahy v cizích měnách podle stavu k 31. prosinci 1992 v poměru 2:1. Bilanční suma ČSOB se snížila tímto převodem o 79,1 mld.

V druhé fázi restrukturalizace ČSOB na konci roku 1993 bylo navýšeno základní jmění ČSOB o 4,055 mld. (z 1,050 mld. na 5,105 mld.), byly vytvořeny opravné položky a rezervy na nekvalitní úvěry (čímž se ČSOB dostala do ztráty ve výši téměř 11 mld. za rok 1993). V prosinci 1993 byla založena speciální instituce Česká inkasní jednotka, s.r.o., do které byly převedeny z ČSOB pohledávky ve výši 34,7 mld. Jednalo se o pohledávky za českými bývalými podniky zahraničního obchodu, které byly zajištěny pohledávkami těchto podniků za zahraničními nebonitními klienty. Tyto pohledávky České inkasní jednotky jsou financovány úvěrem od ČSOB, na jehož splacení vystavil stát záruku, a který by měl být splacen v roce 2003. Podobný proces byl přijat i při řešení pohledávek vůči slovenským subjektům, byla založena Slovenská inkasní spol. s.r.o., která převzala od ČSOB pohledávky ve výši 10,7 mld. a opět jí byl poskytnut refinanční úvěr se stejnou splatností i zárukou. Česká inkasní jednotka, resp. Slovenská inkasní spol. jsou vlastněny MF ČR, resp. MF SR, klienti tedy již nedluží ČSOB, ale inkasní jednotce, tj. státu.⁶

ČSOB byla tedy ve dvou fázích očištěna o téměř 125 mld. Zbytek pochybných úvěrů ČSOB, které jednoznačně vznikly do 31.12.1990, byl po skončení druhé fáze jen asi 10 mld. a o ně byla ČSOB schopna se sama postarat ze své vlastní hospodářské činnosti.⁷

⁵ Blíže k KoB viz kapitola 5.5.

⁶ Ačkoli je pohledávka ČSOB vůči Slovenské inkasní spol. smluvně zaručena MF SR, v roce 1996 došlo k přerušení splácení tohoto úvěru. Je pravděpodobné, že ČSOB bude muset tvořit opravné položky vůči této pohledávce.

⁷ Blíže k ČSOB viz kapitola 5.4.

1.1.2.3. Rekapitalizace bank

V roce 1991 emitoval FNM bezúročné obligace v hodnotě 7,8 mld. splatné v prosinci 1996, které byly v průběhu pěti let vyměnitelné za akcie privatizovaných podniků, a posílil tak kapitál bank. Největší část z této částky získala Česká spořitelna (3,8 mld.) a Investiční banka (2,3 mld.), menší část ČSOB (1,1 mld.) a Komerční banka (0,6 mld.).

V roce 1992 se částka určená na rekapitalizaci bank zvýšila na 23,2 mld. FNM emitoval obligace v této hodnotě a převedl je KB a IB, které proti nim odepsaly ztrátové úvěry za státními podniky ve stejné hodnotě. Podnik musel být určen k privatizaci a úvěr poskytnut před 31. prosincem 1989. Tímto krokem došlo k zlepšení struktury aktiv KB a IB.

V roce 1994 poskytl FNM emisí vlastních obligací ve dvou tranších přes 30 miliard na posílení rezervního fondu Konsolidační banky (mohou být použity pouze pro krytí ztrát z úvěrů na TOZ, ne tedy na krytí ztrát z nových aktivit KoB) a 3 mld. k dalšímu posílení jejího kapitálu (opět formou obligací). Na navýšení základního kapitálu ČSOB vydal FNM další 1 mld. a MF a ČNB další 2 mld.

Tím by měla pomoc FNM velkým bankám skončit a další rezervy a opravné položky by si měly být schopny vytvořit, resp. většina si je již vytvořila, z vlastního hospodaření. V budoucnu by měl FNM ČR hradit velkým bankám již "jen" ztrátu České inkasní jednotky a financovat ztráty Konsolidační banky z úvěrů na trvale se obracející zásoby (odhaduje se asi 30 mld.). V závislosti na tom, jak bude KoB nucena podílet se na hospodářské a strukturální politice vlády (viz např. problém s financováním zdravotnictví na počátku roku 1997), bude nutné uvažovat i o opětovné finanční pomoci KoB.

1.1.3. Českomoravská záruční a rozvojová banka

Českomoravskou záruční a rozvojovou banku (ČMZRB) založilo v roce 1992 ministerstvo hospodářství a pět velkých českých bank. Ty také zůstávají stále jejími akcionáři, přičemž ministerstva průmyslu a obchodu, financí a ministerstvo pro místní rozvoj vlastní majoritní podíl.

Hlavním předmětem činnosti ČMZRB je poskytování záruk za úvěry, které drobným začínajícím podnikatelům dávají komerční banky. Druhou základní činností ČMZRB je zprostředkování státních podpor pro malé a střední podnikatele, které slouží ke snížení placených úroků z půjček. Touto formou přispěl stát začínajícím podnikatelům do roku 1996 částkou 7 mld.

Je zřejmé, že hlavní činnost ČMZRB, tj. poskytování záruk začínajícím podnikatelům, je vysoce riskantní podnikání. Již v době zakládání ČMZRB se počítalo s tím, že banka bude vystavena vysokému riziku plynoucího z podstaty těchto obchodů. Vždyť banka nebyla založena proto, aby dosahovala co největšího zisku, ale aby efektivně podpořila nové podnikatelské aktivity. Jak se ale ukázalo později, ČMZRB měla zejména v prvních letech značné problémy právě s efektivitou poskytování záruk. V těchto letech poskytla ČMZRB mnoho záruk na úvěry projektům, jež se ukázaly nejen později jako zcela ztrátové, ale u nichž existovala pravděpodobně možnost odhalit jejich nenávratnost již před poskytnutím záruky. Do této kategorie záruk patřily projekty především z oblasti cestovního ruchu, silniční dopravy, stavby malých pekáren a malých čerpacích stanic. Ve chvíli, kdy úvěry na

tyto projekty přestaly být komerčním bankám spláceny, začaly tyto banky požadovat peníze od ČMZRB, jež poskytla garanci. ČMZRB neměla vytvořeny dostatečně vysoké rezervy a jelikož celková ztráta za první čtyři roky existence ČMZRB z výše zmíněných zkrachovalých projektů byla 520 milionů, muselo 380 milionů zaplatit MF přímo ze státního rozpočtu.

Od roku 1995 ČMZRB výrazně omezila poskytování záruk a dnes je již její finanční situace poměrně stabilizovaná.

1.2 Vznik nových bank

Období let 1990 až 1992 je charakteristické výrazným nárůstem bank, které získaly bankovní licenci SBČS a zahájily svou činnost. Bylo zřejmé, že budování tržní ekonomiky a s tím spojený obrovský rozvoj podnikatelských aktivit kladly zcela odlišné požadavky na úlohu bankovního sektoru.

Toto období je především charakteristické nárazovým skokem poptávky po bankovních službách. V prvních letech ekonomické transformace se jednalo hlavně o kvantitativní převis poptávky nad nabídkou standardních bankovních produktů, později se tento převis přenesl do oblasti kvalitativní.

Kvantitativním převisem poptávky po bankovních službách rozumíme nedostatečnou nabídku základních služeb komerčního bankovníctví jako je vedení běžných účtů a poskytování úvěrů. Tento převis byl způsoben obrovským nárůstem podnikatelských subjektů v letech 1990 až 1992 (z řádově desítek tisíc státních podniků a družstev v roce 1990 na téměř milion podnikatelů, nově vzniklých společností s ostatních forem podnikatelských subjektů).

Proces povolování vzniku nových bank jistě nemohl být jednoduchý. Stejně jako v celé ekonomice, neexistovaly ve finančním sektoru „záznamy“ společností delší než několik měsíců a získávání základního kapitálu nebylo příliš jednoduché. Nejinak tomu bylo i s kvalifikací budoucích managerů nově vzniklých bank.

Vstup nových subjektů na český bankovní trh byl naprosto nezbytný pro vybudování konkurenčního prostředí v tomto odvětví. Navíc existující banky nebyly schopny pokrýt výše zmíněný převis poptávky nad nabídkou. Počet bank se tedy do konce roku 1992 výrazně zvýšil.

Rozjezd nových podnikatelských aktivit a zvolená metoda „malé privatizace“ i veřejné soutěže a přímé prodeje, jež byly součástí tzv. „velké privatizace“, vytvářely velký tlak nově začínajících podnikatelských subjektů na získávání úvěrů. Úvěry začínajícím podnikatelům jsou z definice velice rizikové a banky jsou vůči nim velice opatrné ve všech vyspělých tržních ekonomikách. Počáteční fáze podnikání jsou v standardních tržních ekonomikách financovány jinými subjekty, např. venture - capital. V tehdejší Československu ale kromě státních subjektů nebyly firmy, jež by se mohly prokázat finančními výkazy za poslední tři či více let. Je tedy pochopitelné, že banky poskytující úvěry v počáteční fázi ekonomické reformy (a je třeba si uvědomit, že banky počátkem devadesátých let neměly jinou možnost jak alokovat svá aktiva) byly vystaveny mnohem většímu riziku, než je standardní.

Toto riziko bylo ještě umocněno politickými tlaky, které banky „nutily“ k větší, ať již přímé či nepřímé, úvěrové angažovanosti vůči začínajícím subjektům. Přímou úvěrovou angažovaností zde rozumím působení politiků i veřejnosti na banky ve smyslu zlepšení přístupu začínajících podnikatelů k úvěrům (ať již šlo o tlaky na

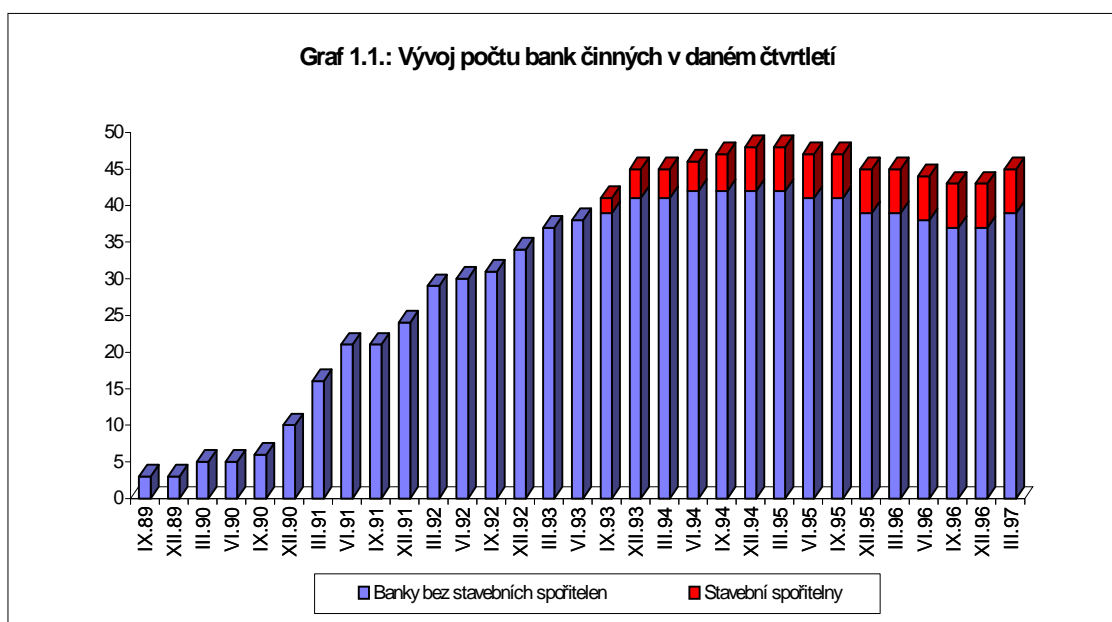
zvýšení absolutní sumy úvěrů, spokojení se s menším jistěním či tlaky na snížení nominálních úrokových měr). Tlaky na nepřímou úvěrovou angažovanost byly spojovány s fungováním mezibankovního trhu, kdy byly velké státní banky v zájmu vytvoření fungujícího konkurenčního a efektivního bankovního systému nuceny poskytovat úvěry začínajícím bankám. Riziko spojené s těmito úvěry, jak se později ukázalo, nebylo o nic menší než riziko spojené s poskytováním úvěrů ostatním začínajícím podnikatelských subjektů.⁸

1.3. Pozastavení vydávání licencí

Počet podnikatelských subjektů po roce 1993 spíše stagnoval a větší důraz byl kladen na kvalitu bankovních služeb.

V roce 1990 byl stanoven minimální požadavek na výši základního jmění banky při jejím vzniku na 50 milionů Kčs. Zároveň byla při udělení bankovní licence stanovena podmínka navýšit do konce roku 1992 základní jmění na úroveň 250 - 280 milionů Kč. V roce 1992 zvýšila SBČS minimální výši základního jmění nutnou pro založení banky na 300 milionů Kčs a od 7. října 1993 je tato hranice na úrovni 500 milionů Kč.

Od té doby tato hranice nebyla zvyšována. Je to rozumné, neboť by to pravděpodobně vedlo jen k překapitalizování banky v počáteční fázi jejího vývoje, tedy k něčemu, co je proti mysli akcionářů. Navíc, v porovnání se stavem v jiných zemích, je tato hranice relativně vysoká. Stejného cíle, ke kterému je určen limit minimální výše základního jmění banky, se dá již dosáhnout lepším způsobem.

Zdroj: Bulletin ČNB

Koncem roku 1992 centrální banka usoudila, že počet vydaných bankovních licencí je již dostatečný pro fungování konkurence. Od počátku roku 1993 se počet bank ustálil, protože ČNB zpřísnila kritéria pro udělování bankovní licence,

⁸ Blíže v kapitole 5.2. Česká spořitelna.

zakonzervovala stav z roku 1992 a do poloviny roku 1996 vydala licenci pouze České exportní bance a stavebním spořitelnám. Důvodem byla, podle centrální banky, "potřeba soustředit se v této fázi transformace na konsolidaci problémových bank, tj. hlavně posilnění existujících menších bank, a celkovou stabilizaci a vytříbení sektoru, zrevidovat současný stav a na základě toho přijmout novou vhodnou politiku".

Jednalo se především o to, že mezi bankami byl rozdíl v množství rezerv určených pro krytí ztrát z rizikových úvěrů. Zatímco velké banky měly v té době vytvořeny určité rezervy (největší čtyři banky ve výši 4,16% aktiv v roce 1993), které neustále zvyšovaly, malé banky měly koncem roku 1993 rezervy velmi malé (1,28% aktiv) a jejich růst byl velmi pomalý. I přes vytvořený zisk akcionáři malých bank často preferovali vyplácení dividend před posilováním rezerv (např. Ekoagrobanka vyplatila za rok 1993 dividendy ve výši 17,4%, Pragobanka 5%).

Česká národní banka předpokládala, že výsledkem politiky omezení vstupu do odvětví (tj. nevydávání nových bankovních licencí) bude kapitálový vstup zájemců o bankovní licenci (především zahraničních bank) do špatných bank či snaha akcionářů a managementu těchto bank o postupné zlepšování ekonomické situace v prostředí s menšími tlaky konkurence (daným nevydáváním licencí).

Do konce roku 1995 však v naprosté většině případů k takovému vstupu nedošlo. Dvěma bankami, které jsou v tomto ohledu výjimkou, byla Royal banka a Regiobanka. Majoritním akcionářem **Royal banky** se stalo město Praha a banka byla přejmenována na První městskou banku, jež by se měla specializovat na komunální bankovní služby. Tyto služby ale nabízí i ostatní banky (především pak Česká spořitelna, část jejichž akcií, 14,75%, bez hlasovacích práv, byla při privatizaci převedena na jednotlivé obce) a její existence se může zdát poněkud zbytečná. Zdá se ale, že se novým akcionářům banky podařilo tento ústav stabilizovat a přinese-li její existence nárůst konkurence v dané oblasti, bude to jen dobře.

V roce 1994 získala majoritní podíl v **Regiobance** IPB pravděpodobně od firmy (firem) spojených s hlavní postavou budoucího Motoinvestu, jež tento podíl předtím postupně (podle jeho vlastního vyjádření) skoupil od drobných akcionářů a jako celek pak výhodně prodal. Regiobanka byla po ovládnutí skupinou IPB v prosinci 1994 přejmenována na Českomoravskou hypoteční banku a hlavní předmět její činnosti se změnil na hypoteční bankovníctví.

Podobnou operaci plánovala Česká spořitelna s **AB bankou**, když v ní měla získat majoritní podíl kapitalizací svých pohledávek (pohledávky ČS vůči AB bance představovaly 90% všech pohledávek vůči této bance). Vzhledem k dlouhotrvajícím problémům mezi jednotlivými akcionáři a tomu, že v prosinci 1995 byla AB bance odebrána licence, k ničemu podobnému nedošlo.

Nevydávání licencí (tj. uzavření vstupu do odvětví) vedlo nepřímo i k omezení výstupu z odvětví. Špatná banka, která by v otevřeném odvětví zkrachovala, mohla být skoupena zájemcem o licenci jen proto, že tuto licenci vlastní. Těmito zájemci však nebyli seriózní zahraniční investoři. Žádný z nich se do riskantní operace razantního kapitálového vstupu do malé české banky nepustil. Zároveň ale ani ve většině případů neměli akcionáři bank zájem na zlepšení její špatné situace. Mnoho z nich si totiž nezaložilo banku kvůli snaze dlouhodobě podnikat v bankovníctví, ale jednoduše proto, že to byl jednoduchý způsob jak, na hraně zákona či již za ní,

rychle zbohatnout. Docházelo-li tedy v době nevydávání licencí k výraznějším vlastnickým změnám, jednalo se bohužel spíše o změny k horšímu. Od nezkušených vlastníků odkoupily jejich podíly „finanční“ skupiny, které měly zkušenosti pouze s „vytunelováními“ banky a finanční situace banky se naopak ještě zhoršila.

Špatné banky byly do počátku roku 1996 udržovány při životě na úkor ostatních bank. Nesplácené půjčky finančních institucí malým bankám byly přeměňovány v kapitálové účasti s, jak se později ukázalo, minimální hodnotou (to se týká České spořitelny a České pojišťovny). Vznik těchto neefektivních vlastnických vztahů si ukážeme v kapitole 4.

Nevydávání dalších licencí, tj. umělé udržování špatných bank při životě, nebylo spojeno se zlepšenou funkcí bankovního dohledu, problémy malých bank nevyřešilo a pouze odsunulo jejich řešení o více než dva roky, kdy se kumulované a potenciální ztráty těchto bank ještě zvýšily. Proces očištění bankovního sektoru se pouze oddálil a zpomalil se růst konkurence spojený se vstupem dalších zahraničních bank na český trh. Z tohoto pohledu nevydávání licencí pomohlo pouze velkým českým bankám, které si upevnily svojí pozici na trhu.

V květnu 1997 udělila ČNB licence West LB a Midlands, první licence klasické bance po třech letech, a koncem roku 1996 získala brněnská pobočka rakouské banky Oesterreichische Volksbanken AG od ČNB povolení působit jako banka od roku 1997.

1.4. Problémy čtyř menších bank (1993-95) a novela zákona o bankách

Je logické, že při vzniku tak velkého množství nových bank a nedostatečném množství kvalitních bankéřů, neprobíhal vývoj všech bank bez problémů. Hlavní důvody, proč se během jednoho roku od září 1993 dostaly pod nucenou správu tři banky, však není v malé profesionální způsobilosti jejich managementu, ale v hrubých a většinou úmyslných přestupcích managementu a potažmo akcionářů těchto bank oproti zásadám opatrného bankovníctví. Mnohé nově vzniklé české banky si totiž půjčovaly krátkodobé peníze na mezibankovním trhu a jimi financovaly dlouhodobé projekty, které byly ve vysoké míře spojeny s jejich akcionáři či jinými spřízněnými firmami. Krátkodobé výpůjčky se musely neustále obnovovat. Ve chvíli, kdy již nesplácení těchto úvěrů překročilo únosnou mez pro zachování likvidity banky a ČNB ve spolupráci s věřitelskými bankami „odřízly“ banku od přísunu krátkých peněz, muselo nutně dojít ke krachu banky. Tím, kdo prodělal, však často nebyli akcionáři těchto bank, kteří si půjčily či jinak vysáli z banky sumy větší než jejich vložili do základního jmění banky, ale především velké banky, které tyto operace financovaly na mezibankovním trhu.

První bankou, která se dostala do neřešitelných problémů, byla **Kreditní a průmyslová banka (KPB)**. Nucená správa na ní byla uvalena koncem září 1993. Majoritním vlastníkem KPB byla firma Amex, s.r.o. vlastněná generálním ředitelem KPB Antonínem Moravcem. KPB si půjčovala krátkodobé peníze na mezibankovním trhu a financovala jimi dlouhodobé úvěry především spřízněným firmám na zcela pochybné projekty. Po zahájení nucené správy tvořily velmi těžce dobyté úvěry 2/3 úvěrového portfolia, primární vklady představovaly méně než 20% z celkových aktiv

a rezervy téměř žádné neexistovaly. V únoru podala ČNB, KB, AGB, ČS a Banka Bohemia žádost o konkurz, jež byl za dvacet měsíců vyhlášen. Od srpna 1995 nemá KPB bankovní licenci a Antonín Moravec je trestně obžalovaný. KPB se stala prvním a zároveň i klasickým případem toho, k čemu některým akcionářům sloužila jejich vlastní banka. Naštěstí pro celý bankovní sektor byla KPB výši bilanční sumy poměrně malou bankou, která měla zanedbatelná primární depozita.

Na **Banku Bohemia** (BB) byla uvalena nucená správa v březnu 1994. Problémy Banky Bohemia byly choulostivější, jelikož banka spravovala mnohem více primárních vkladů než KPB. Management BB vydal pochybné Prime bank guarantee v hodnotě okolo 1,2 mld. USD. Největším akcionářem BB byl v době uvalení nucené správy FINOP (vlastněný ČSOB) a spřízněné firmy, jež kontroloval asi 44%. Vklady klientů v Bance Bohemia vyplácela ČSOB v plně výši a bez omezení. V polovině roku 1994 schválila valná hromada BB likvidaci banky.

Třetí bankou, která se dostala do potíží, byla **AB banka**, na kterou byla uvalena nucená správa v květnu 1994 a od prosince 1995 ztratila i bankovní licenci. Banka se dostala do obrovských problémů s likviditou, jelikož podíl problémových úvěrů byl téměř 40%. Hlavním problémem AB byly vysoké nesplácené půjčky akcionářům, které v době uvalení nucené správy byly téměř dvojnásobné oproti jejich vkladu do základního jmění banky. Mezi největší akcionáře AB banky patřilo např. ČKD (akcie za 199 mil., úvěr 500 mil.), NERo (úvěr 300 mil.) a Tresoria (vlastnila nejspíše akcie za 200 mil. a byl jí poskytnut úvěr cca 120 mil.). Spojení s firmou Trezorria je zvláště zajímavé, jelikož tato firma a její majitel figurovali i u pozdějších krachů Kreditní banky a České banky.

Problémy těchto tří bank, způsobené chybami jejich managementu a krátkodobými zájmy akcionářů, vyústily v přijetí novely zákona o bankách v roce 1994, která posilila kontrolní pravomoci ČNB a zřídila Fond pojištění vkladů. Pravomoci ČNB a především jejího bankovního dohledu ve vztahu k jednotlivým bankám byly do té doby velmi omezené. Jedinou možností jak mohl zakročit proti špatnému chování managementu a především akcionářům bank bylo v podstatě banku uzavřít. Novela zákona o bankách dávala ČNB (mimo jiné) možnost účetního snížení základního jmění banky. Zároveň byla také upravena pozice nuceného správce banky.

Novela zákona o bankách zároveň vytvořila Fond pojištění vkladů. Banky dostaly povinnost přispívat do tohoto fondu ročně půl procentem z objemu korunových vkladů vedených na jméno k poslednímu dni roku. V případě, že banka není schopná dostát svým závazkům, fond uhradí vkladateli osmdesátiprocentní náhradu maximálně do výše 100 tis. Zavedení instituce pojištění vkladů je jako takové nutno hodnotit velice pozitivně, neboť do té doby byly vklady v bankách vlastněných státem ze zákona garantovány stoprocentně a naopak vklady v ostatních bankách postrádaly jakoukoli garanci. Pojištění vkladů znamená rovné podmínky pro všechny banky a na druhé straně ponechává na občanech určitou zodpovědnost při rozhodování o alokaci svých úspor do jednotlivých bank. Ochrana primárních vkladů tak poklesla z 88% (toto číslo udává procentuální zastoupení úspor alokovaných v peněžních ústavech s účastí státu) na 80%. Po novele zákona zůstali stoprocentně garantovány pouze pohledávky vůči KoB.

Přestože je samotné zavedení pojištění vkladů pozitivním signálem, dochází po zavedení pojištění k nárůstu morálního hazardu. Domácnosti se při alokaci depozit rozhodují především podle nabízeného úročení a pravděpodobnosti, že banka dostojí svým závazkům, přičemž platí, že korelace těchto dvou veličin je spíše

negativní. Zavedení pojištění vkladů výrazně zvýší váhu úročení při rozhodování domácností o alokaci depozit, dochází k soutěži mezi bankami založené na úročení spíše než na kvalitě banky a nárůstu celkového rizika v bankovníctví. Vývoj v dalších letech a především pak v roce 1996 ukázal na nedostatečnost maximální pojištěné částky pro zachování důvěry v malé banky (tj. ochrany před systémovým rizikem runu na banky). To si ČNB uvědomila a při krachu bank v roce 1996 se rozhodla vyplácet vklady až do výše 4 mil. bez opory v jakémkoli zákoně⁹.

Bohužel ČNB nezvolila stejné měřítko na klienty všech bank. Po uvalení nucené správy na **Českou banku** v říjnu 1995 a následném odebrání licence v prosinci 1995, vyplatil FPV za pojištěné vklady jen zákonem stanovených 100 tis. za jeden účet. Celková vyplacená suma představovala 516 mil. a na zbylých přibližně 1,2 mld. musí majitelé deposit uplatňovat nárok v konkurzním řízení. Tento postup byl podle mého názoru špatný, dává základ pro nejisté očekávání vkladatelů a je nesystémový.

1.5. Konsolidační program II

Jestliže se do třetího čtvrtletí 1995 dostaly pod nucenou správu ČNB pouze tři banky, od září 1995 proces pročišťování trhu výrazně akceleroval. Důvodem ale nebylo to, že by banky zhoršily svojí ekonomickou situaci či že poskytovaly více ztrátových úvěrů. Až na jednu výjimku (AGB) uvalovala ČNB nucenou zprávu či přímo odebírala bankovní licenci bankám, jejichž většina problémů vznikla již v minulosti, ale tyto problémy nebyly dostatečně vyřešeny.

V lednu 1996 přijala ČNB opatření, kterým přiměla banky zvýšit rezervy. Ty byly ale u mnoha menších bank vytvořeny na úkor vysoké účetní ztráty za rok 1995. Vysoké ztráty výrazně snížily vlastní jmění těchto bank a akcionáři mnohých bank nebyli schopni (nebo ochotni) tyto ztráty pokrýt navýšením základního jmění či nalézt investora(y), který by měl zájem na tomto navýšení.

Banky se rozdělily na pět skupin podle toho, jak byla vyřešena jejich situace:

1. Banky, kterým se podařilo navýšit základní jmění stávajícími akcionáři

Moravia bance, Bance Haná (té několikrát), Pragobance, Plzeňské bance a Foresbance se podařilo v průběhu roku 1996 navýšit základní jmění stávajícími akcionáři. Celková bilanční suma těchto bank byla v polovině roku 1996 73,26 mld., což představuje podíl na celkové bilanční sumě bankovního sektoru 3,7%.

2. Banky, kterým se podařilo navýšit základní jmění novými akcionáři

Jedinou takovou bankou se stala Universal banka Ústí nad Labem (bilanční suma k 30.6.1996 byla 4,59 mld., tj. podíl na trhu 0,2%), kde bylo počátkem roku 1996 základní jmění navýšeno z 600 mil. na 1,6 mld. z velké části třemi zcela novými akcionáři - polostátními společnostmi Mosteckou uhelnou, Chemopetroleem a Severočeskou plynárenskou.

3. Banky, které byly převzaty jinou bankou aniž by na ně byla uvalena nucená správa nebo jim byla odebrána licence. Bankovní dům Skala („Skala“) a Evrobanka („EvBa“) byly převzaty během roku 1996 Union bankou („UB“).

⁹ K této částce dospěla ČNB na základě kalkulace se snahou uspokojení co nejvíce vkladatelů.

Celková bilanční suma těchto dvou bank byla v polovině roku 1996 17 mld. a jejich podíl na bilanční sumě bankovního sektoru byl 0,9%.

4. Banky, jež nepotřebovaly navyšovat základní jmění.

První městská banka, s bilanční sumou 6,2 mld. v polovině roku 1996 (tj. podíl na trhu 0,3%), vzhledem ke své historii (vznikla vstupem pražského magistrátu a IPB do malé Royal banky krátce po jejím vzniku, takže banka ještě ani nestačila poskytnout ztrátové úvěry) a vzhledem ke svému zaměření nepotřebovala příliš zvyšovat svou kapitálovou základnu, aby vyhověla požadavkům ČNB. Přesto začala První městská banka počátkem roku 1997 uvažovat o navýšení základního jmění vstupem nového investora.

V podobné situaci byla i UB (bilanční suma k 30.6.1996 byla 13,89 mld., tj. podíl na trhu 0,7%), která neměla příliš rizikových úvěrů, ale na druhou stranu potřebovala nové zdroje k realizaci fúzí. Během roku 1996 převzala tři české banky (Ekoagrobanku („EAGB“), Skalu a EvBa) a počátkem roku 1997 vstoupila do polské banky Bank Przemyslowy. Proto i ona začala připravovat koncem roku 1996 navýšení svého základního jmění (na 2,7 mld.).

5. Banky, kterým se nepodařilo navýšit základní jmění a byla na ně uvalena nucená správa nebo jim byla odebrána licence

Tabulka 1.1.: Hospodářské výsledky malých bank za rok 1995

	HV za účetní období	ROA	EPS
Banka Haná	-0,452	-2,36%	-452
Bankovní dům Skala	n/a	n/a	n/a
COOP banka	-0,662	-9,45%	-1 324
Ekoagrobanka	-4,988	-26,25%	-5 854
Evrobanka	-0,221	-2,02%	-335
Foresbank	0,019	0,25%	19
Kreditní banka	-5,970	-24,32%	-3 210
Moravia banka	-0,006	-0,05%	-9
Plzeňská banka	-0,060	-1,20%	-100
Podnikatelská banka	-1,095	-19,72%	-1 564
Pragobanka	-0,868	-4,78%	-640
První slezská banka	n/a	n/a	n/a
Realitbanka	n/a	n/a	n/a
Českomoravská hypoteční banka	0,007	0,10%	10
První městská banka	0,012	0,16%	20
Union banka	0,064	0,57%	48
Universal banka	-0,186	-4,25%	-310
Velkomoravská ban.	-0,457	-8,92%	-914
Zemská banka	-0,052	-0,78%	-103

Zdroj: HN, Dnes, Aspekt (1997)

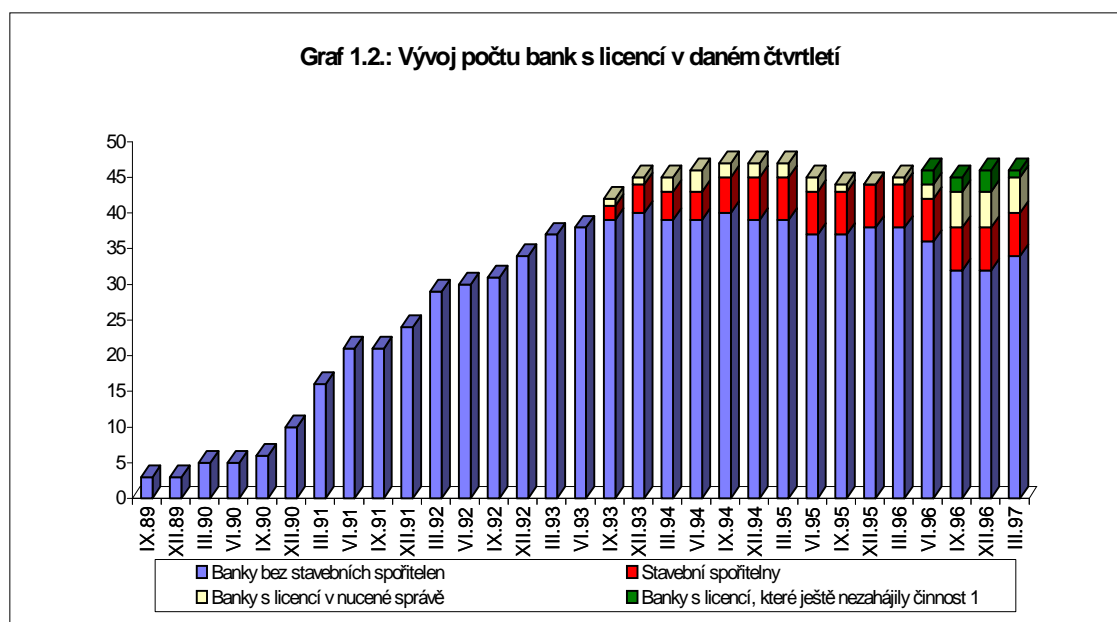
EPS je přepočítáno na teoretickou nominální hodnotu akcie 1 000 Kč a uvedeno v Kč.

Na banky, kterým se nepodařilo vyřešit problém vysoké účetní ztráty, byla uvalena nucená správa. Seznam všech bank, které potkal tento osud či rovnou přišly o licenci, včetně těch bank, který podobný osud potkal již dříve (KPB, BB, AB banka a Česká banka) ukazuje tabulka 1.2.

Tabulka 1.2.: Banky, na něž byla uvalena nucená správa nebo které přišly o bankovní licenci:

Banka	Datum zahájení nucené správy	Datum odebrání licence	Tržní podíl	Poznámka
Kreditní a průmyslová banka	30/9/93	31/8/95	0.3%	konkurs vyhlášen 2/10/95
Banka Bohemia	30/3/94		0.8%	v likvidaci od 18/7/94
AB banka	11/5/94	13/12/95	1.1%	v likvidaci od 5/3/96
Česká banka	10/95	15/12/95	0.5%	konkurs vyhlášen 28/6/96
Ekoagrobanka	16/1/96	-	0,8%	nucená správa ukončena 27/9/96, převzata Union bankou
COOP banka	23/4/96	-	0.3%	
První slezská banka		13/5/96	0.1%	v likvidaci od 1/7/96
Podnikatelská banka	6/6/96		0.3%	
Velkomoravská banka	10/7/96		0,2%	
Realitbanka	10/7/96		0,1%	
Kreditní banka Plzeň	20/7/96	7/8/96	1,2%	
Agrobanka	18/9/96	-	3,8%	

Zdroj: Hospodářské noviny a ostatní denní tisk

¹ jen od roku 1996

Zdroj: Bulletin ČNB, Hospodářské noviny a ostatní denní tisk

Poslední bankou, která se dosud dostala do pod nucenou správu ČNB, je Agrobanka (AGB), na niž byla vyhlášena nucená správa v září 1996¹⁰. AGB je zdaleka největší bankou, jež se dostala do vážných problémů. Její podíl na trhu byl téměř 4% (tj. více než třikrát větší podíl než podíl druhé největší banky v nucené správě). AGB zároveň disponovala velkým objemem primárních vkladů.

AGB se potýkala s problémovými úvěry již od počátku své existence. Od poloviny roku 1996 začínala mít AGB obrovské potíže se svojí likviditou, jež byly důsledkem kombinace omezení sekundárních vkladů poskytovaných Agrobance velkými bankami (především ČS), postupného ubývání primárních vkladů od léta 1996 a především změnou struktury aktiv po vstupu Motoinvestu do AGB v roce 1995, kdy se výrazně zvýšil podíl nelikvidních cenných papírů na úkor likvidnějších, a

¹⁰ Detailně se popisu Agrobanky a s ní spojenými problémy věnuji v kapitole 6.6. Agrobanka.

provedení několika finančních operací mezi AGB a skupinou okolo Motoinvestu, jež byly pro AGB vysloveně ztrátové.

Problémy menších českých bank v roce 1996 se projevily i ve výběru auditorské společnosti za rok 1996. Jestliže v roce 1995 měla výrazné postavení mezi auditory malých bank společnost HZ Praha, po uvalení nucené správy, následném odebrání licence Kreditní banky a především po výsledku nového auditu společností KPMG, který se od auditu HZ Praha lišil o několik miliard, bylo toto postavení výrazně oslabeno. Audity za rok 1996 jsou pravděpodobně prováděny výhradně auditorskými firmami z tzv. velké šestky (Delloite & Touche, Coopers & Lybrand, Ernst & Young, KPMG, Arthur Andersen a Price Waterhouse). Dalším důvodem pro změnu auditora byly fúze některých menších bank, kdy je sjednocení auditora zcela nezbytné. Změna auditora nebyla často provedena z čisté vůle banky, ale byla spíše výsledkem přímých i nepřímých tlaků ČNB.

Tab. 1.3.: Auditoři některých malých bank

Banka	Auditor 1995	Auditor 1996
Banka Haná	BDO CS	E & Y
Bankovní dům Skala	C & L	C & L
COOP banka	HZ Praha	D & T
Ekoagrobanka	BDO CS	C & L
Evrobanka	IB Interaudit	C & L
Foresbank	Audit Daně	D & T
Podnikatelská banka	HZ Praha	?
Pragobanka	BDO CS	KPMG
Realitbanka	HZ Praha	D & T
Union Banka	C & L	C & L
Universal banka	HZ Praha	D & T
Velkomoravská banka	BDO CS	E & Y
Zemská banka	HZ Praha	?

Zdroj: HN, výroční zprávy bank

Stabilizační program

V polovině října 1996 vyhlásila ČNB nový konsolidační program pro malé banky, jež ještě zbyly na trhu. Program je určen pro soukromé české banky, jejichž bilanční suma je menší než 30 mld. Nabídka ČNB zní na dobu 5 až 7 let k odkoupení nejhorších úvěrů jednotlivých bank za nominální hodnotu až do výše 110 % splaceného základního jmění každé z bank. Tím by banky získaly likvidní peníze, což je v současnosti jejich největší problém, jelikož velké banky (o zahraničních ani nemluvě) na mezibankovním trhu těmto bankám v podstatě neposkytují žádné peníze. Až by se banky finančně vzpamatovaly, měly by od České finanční, s.r.o. odkoupit své, již možná částečně splacené, pohledávky zpět. Na oplátku by banky přistoupily na zpřísněnou kontrolu ČNB, která by měla právo vyměnit vedení bank. V případě, že banka nebude schopna splácet zapůjčené prostředky, bude ČNB usilovat o kapitalizaci pohledávky, tj. o získání většinového podílu v bance.

Do stabilizačního programu ČNB se přihlásilo celkem šest bank: Banka Haná, Moravia banka, Pragobanka, Foresbanka, Zemská banka a Universal. Konsolidační program prvních tří byl již v únoru 1997 odsouhlasen. Jakkoli se může toto číslo zdát malé, je třeba si uvědomit, že do konsolidačního programu se zapojily všechny malé české banky, které počátkem roku ještě měly licenci a nebyly v nucené správě. Jedinými výjimkami jsou První městská banka (ta ale není soukromou a tudíž by se jí ani neměl program týkat) a UB, která však může počítat s výraznou podporou ČNB (a už jí také v roce 1996 využívala) nespádající pod tento konsolidační program. Tato pomoc ČNB souvisí ne přímo s UB, ale s třemi peněžními ústavami, jež v průběhu roku 1996 převzala.

V rámci konsolidačního programu má poskytnout FNM Konsolidační bance 13,7 mld. Česká finanční od těchto bank převezme část špatných úvěrů a tyto pohledávky bude dále sama vymáhat.

Je třeba ale mít na paměti, že samotný konsolidační program nemůže malé banky spasit sám o sobě. Hlavní problém těchto bank je stále větší nedostatek primárních zdrojů a přístup k sekundárním zdrojům je velmi omezený. Nedůvěra občanů k těmto bankám je příliš velká (i když v některých případech možná neoprávněná).

Pohledávky ČNB u 11 bank, které se dostaly do vážných problémů a jimž centrální banka finančně vypomohla, představovaly koncem roku 1996 37,6 mld. Většina z této částky připadá na EAGB a Banku Bohemia. Podle odhadů ČNB se jí podaří získat zpět asi 7,6 mld. a na zbylých 30 mld. bude muset vytvořit rezervy. Výplata vkladů do čtyř milionů u První slezské, Podnikatelské, Velkomoravské a Realitbanky přišla ČNB na 2,7 mld., když stejnou sumou přispěl i Fond pojištění vkladů.

Celková maximální suma, jež přispěje ČNB na stabilizaci českého bankovníctví, představuje tedy 90 mld. Z toho 60 mld. stála ČNB konsolidace velkých bank (viz text výše) a dalších přibližně 30 mld. vynaloží ČNB na pomoc malých bank.

Union banka koupila v březnu 1996 více než 90% akcií Skaly, dvoutřetinový podíl v EvBa. Od počátku listopadu přebrala UB veškeré závazky vůči klientům, pobočkovou síť a standardní aktiva od Ekoagrobanky. Od prosince 1996 se tak stalo i v případě Skaly a mělo se tak stát i s EvBa, ale tento proces se poněkud pozdržel, a došlo k němu až počátkem roku 1997. Špatná aktiva tří bank, které UB vlastní, by se měly soustředit do jedné společnosti, která bude tyto pohledávky vymáhat. Na případných ztrátách této společnosti by se měla podílet jak UB, tak i ČNB. Podrobnosti k této operaci, ani to jaké část aktiv těchto tří bank byla převzata UB, však banka nechce zveřejnit. ČNB poskytla na ozdravení EvBa úvěr ve výši asi 1,5 mld., EAGB přispěla úvěrem 6 mld. a Skale úvěrem cca 2 mld. Dohromady poskytla ČNB na konsolidaci nové skupiny UB téměř 10 mld.

Jedinou zahraniční bankou na našem trhu, jež se dostala do hospodářských problémů, je Interbanka. Ta je ale také zároveň nejmenší ze všech zahraničních bank. S finančními problémy se potýkala již od prvních let své existence. V první polovině prosince 1996 udělila ČNB Bayerische Landesbank Girozentrale předběžný souhlas k nákupu 55 % akcií Interbanky a souhlas pro Magyar Kulkereskedelmi k nákupu zbylých 45 % (Bayerische Landesbank Girozentrale má v této maďarské bance většinu). Bayerische Landesbank Girozentrale je čtvrtou největší německou bankou s bilanční sumou 318 miliard DEM. Je zřejmé, že takovýto nový vlastník Interbanky dokáže její problémy vyřešit.

1.6. Klasifikované úvěry

Klasifikované úvěry představují výrazný problém českého bankovního sektoru. Jeho kořeny tkví především ve zvolené metodě malé privatizace a politické nutnosti jejího financování prostřednictvím úvěrů, nedokončení privatizace a přetrvávající státní kontrole velkých průmyslových podniků, nezkušenosti bank a jejich zaměstnanců s posuzováním podnikatelských záměrů a v neposlední řadě v kritickém stavu českého kapitálovém trhu.

Podle definice ČNB se veškeré poskytnuté úvěry dělí do pěti kategorií uvedených v tabulce 1.4.

Tab. 1.4.: Členění úvěrů podle metodiky ČNB platné od roku 1994

	Doba zpoždění ve splácení	Rezerva požadovaná ČNB (%)
Standardní	< 30 dní	0
Sledované	30 až 90 dní	5
Nestandardní	90 až 180 dní	20
Pochybné	180 až 360 dní	50
Ztrátové	více než 360 dní	100

Zdroj: ČNB

Na konci třetího čtvrtletí 1996 představovaly klasifikované úvěry 34,1% všech úvěrů v české ekonomice a v absolutní hodnotě dosáhli 343,5 mld. Podíl klasifikovaných úvěrů na celkových úvěrech se tak snížil od konce roku 1995 o dva procentní body. Tento pokles byl dosažen jak odpisem ztrátových úvěrů, tak zlepšováním kvality nově poskytovaných úvěrů. Celková suma rezerv a opravných položek dosáhla ve stejném období 108,3 mld. a po odečtu zástav chybělo v celém bankovním sektoru pouze 3,2 mld. (ČNB 1996a).¹¹

Koncem roku 1996 by měly, podle ČNB, existující rezervy a opravné položky „v zásadě“ pokrývat potenciální ztráty bank ze špatných obchodů. Rozdíl v chybějících rezervách by měl být pokryt zástavami nemovitostí nebo jiným zajištěním. Problém s realizací zástav může nastat zdlouhavým soudním projednáváním konkurzu dlužníka a skutečnou tržní hodnotou, které by banka dosáhla při prodeji propadlé zástavy. Banky se tak stávají závislé na vývoji na trhu nemovitostí a na rychlosti projednávání jednotlivých případů soudy.

Z hlediska struktury klasifikovaných úvěrů bohužel výrazně převažují ztrátové úvěry, které se na celkových úvěrech pohybovaly na konci roku 1995 21,3%.

Tab. 1.5.: Členění klasifikovaných úvěrů a rezervy k nim vytvořené

údaje v mld.	1993	1994	1995	IX.96
Celkové úvěry	701,5	822,2	930,3	1004,5
Celkové korunové úvěry	672,9	776,5	826,0	880,4
Celkové nekorunové úvěry	28,6	45,7	104,3	123,6
<i>z toho</i>				
standardní	78,2%	62,1%	63,7%	65,9%
sledované	2,4%	7,4%	6,3%	n/a
nestandardní	7,0%	4,9%	4,2%	n/a
pochybné	6,7%	7,6%	4,5%	n/a
ztrátové	5,6%	17,6%	21,3%	n/a
Požadované rezervy a OP	73,4	187,1	229,8	n/a
Celkové rezervy a OP	90,0	120,5	116,5	108,3
Nekryto rezarvami a OP	-16,6	66,6	113,3	
Nekryto % celkových rezerv a OP		55%	97%	
Základní jmění		61,3	63,6	69,7
Nekryto % základního jmění		109%	178%	

Zdroj: ČNB (1994-5, 1996a), OECD (1996), Merrill Lynch (1997)

V odvětvovém členění klasifikovaných úvěrů jsou na tom nejhůře služby. Celkově se služby podílely na veškerých klasifikovaných úvěrech v pololetí 1996 téměř 47% a samotný podíl odvětví obchodu, odbytu, pohostinství a ubytování na

¹¹ Bez započtení údajů za Konsolidační banku.

celkových klasifikovaných úvěrech v ekonomice byl více než 34%. Podíl klasifikovaných úvěrů na celkových úvěrech poskytnutých do odvětví obchodu, odbytu, pohostinství a ubytování činil v polovině roku 1996 53%. V této statistice se odráží jev popsáný v kapitole 1.2., kdy byly „nuceny“ financovat riskantní projekty vzešlé z malé privatizace.

Dalšími odvětvími s vysokým podílem klasifikovaných úvěrů na celkových úvěrech jsou pak ta odvětví, které se s transformací ekonomiky obecně vyrovnávají nejhůř, tzn. hutnictví, elektrotechnický průmysl a zemědělství. Na druhou stranu nepřekvapí, že podíl klasifikovaných úvěrů na celkových úvěrech v podstatě monopolním odvětvím elektřiny, plynu a vody představuje asi jen 2%.

2. Koncentrace a konkurence v českém bankovním sektoru

Tato kapitola bude popisovat změny, které nastaly v českém bankovním sektoru z pohledu poklesu koncentrace trhu a nárůstu konkurence.

Obecným a základním rysem je rychlý proces dekoncentrace v letech 1990 až 1993, který byl způsoben administrativním vznikem dvou, resp. tří bank, které převzaly komerční aktiva a pasiva centrální banky, a vstupem nově vzniklých bank na trh. Od roku 1994 se pokles koncentrace trhu výrazně zpomalil. Důvodem je zamezení vstupů nových subjektů na trh, problémy malých českých bank a z toho plynoucí zpomalení jejich expanze, rychlý růst dvou bank vzniklých delimitací z SBČS (KB, IPB) a výstup některých nově vzniklých bank z trhu a jejich slučování.

2.1 Herfindahl - Hirschman Index

Výše popsané trendy se pokusím ilustrovat pomocí vhodného analytického nástroje. Teorie antimonopolní politiky používá Herfindahl - Hirschmanův Index, HHI (v některé literatuře uváděný jen jako Herfindahlův index), který v roce 1982 americké ministerstvo spravedlnosti doporučilo ke klasifikaci míry konkurence v daném odvětví při posuzování fúzí. Ten vypočteme jako součet druhých mocnin podílů na trhu každé firmy v odvětví (Dolan, 1988):

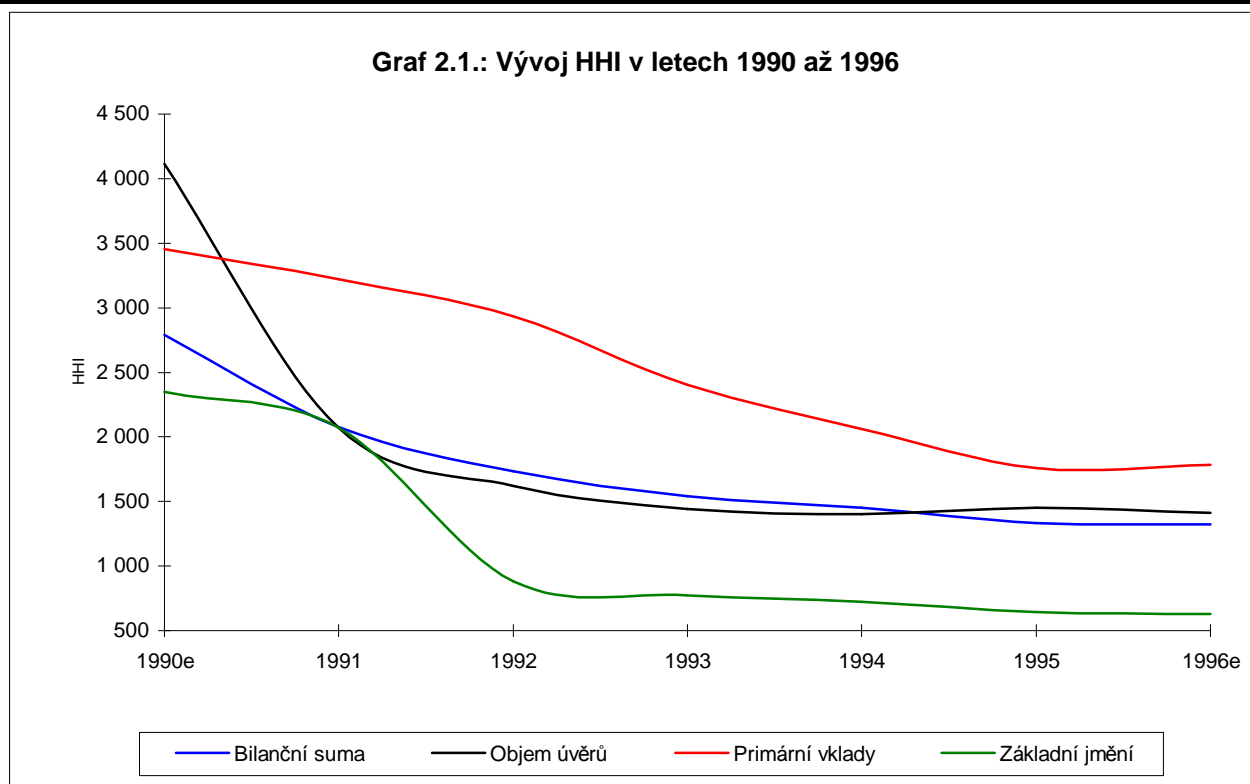
$HHI = s_1^2 + s_2^2 + \dots + s_n^2$, kde je s_i podíl na trhu i -té firmy a n počet firem v odvětví.

S klesající koncentrací odvětví, tj. zpravidla rostoucí konkurencí, index klesá. Jen pro přiblížení a porovnání, rozhodující hranicí pro ministerstvo spravedlnosti je hranice $HHI = 1000$ (tj. např. deset firem se shodným podílem na trhu), je-li $HHI < 1000$, ministerstvo do fúzí nezasahuje.

Abychom HHI mohli použít pro naše zkoumání, je třeba určit veličinu, podle které budeme měřit podíl firem na trhu. Zvolíme si čtyři: bilanční sumu, objem úvěrů, objem primárních vkladů a základní jmění. Koncentraci bankovního sektoru, měřenou HHI, kde za s_i postupně dosazujeme podíly bank na trhu podle těchto kritérií, ukazuje tabulka 2.1.

Tab. 2.1.: Vývoj HHI v letech 1990 až 1996:

Podíl bank na trhu podle :	Bilanční sumy	Změna	Objemu úvěrů	Změna	Primárních vkladů	Změna	Základní jmění	Změna
HHI 1990e	2789,2	n/a	4113,6	n/a	3456,4	n/a	2347,5	n/a
HHI 1991	2077,0	-25,5%	2072,1	-49,6%	3222,5	-6,8%	2069,2	-11,9%
HHI 1992	1736,6	-16,4%	1622,2	-21,7%	2935,9	-8,9%	880,2	-57,5%
HHI 1993	1539,0	-11,4%	1444,0	-11,0%	2405,3	-18,1%	774,9	-12,0%
HHI 1994	1451,3	-5,7%	1400,4	-3,0%	2061,2	-14,3%	721,7	-6,9%
HHI 1995	1332,5	-8,2%	1452,9	3,7%	1757,0	-14,8%	645,8	-10,5%
HHI 1996e	1321,1	-0,9%	1414,1	-2,7%	1782,0	1,4%	626,8	-2,9%

Zdroj: Vlastní výpočty autora z výročních zpráv bank a denního tisku

Na druhou stranu je ale třeba připomenout, že nelze automaticky spojovat nízkou hodnotu HHI, tj. menší koncentraci v odvětví, s větší efektivností v daném odvětví. Někteří autoři upozorňují na to, že větší koncentrace na trhu může být spojena s větší efektivností, protože úspěšné firmy jsou ziskovější, rostou a přirozeně rostou jejich podíl na trhu.

Z definice HHI je zřejmé, že jeho velikost je determinována dvěma složkami. HHI je funkcí počtu firem v odvětví a zároveň funkcí variance tržního podílu (Landerman, 1995).

Variance tržního podílu (V) se vypočte takto:

$$V = 1/n * \sum_1^n (x_i - x_m)^2 = 1/n * \sum_1^n x_i^2 - x_m^2, \text{ kde}$$

x_m je průměrný tržní podíl ($x_m = 1/n * \sum_1^n x_i = 100/n$).

Nyní můžeme předefinovat HHI pomocí variance tržního podílu a počtu bank na trhu:

$$\text{HHI} = \sum_1^n x_i^2 = n * V + n * x_m^2 = n * V + 10000/n.$$

Tato definice nám umožňuje oddělit meziroční změny HHI způsobené změnou počtu bank na trhu a změny HHI způsobené změnou variance tržního podílu (tzn. v podstatě rostoucí nebo klesající rozdíly v tržních podílech malých a velkých bank).

Tab. 2.2.: Dekompozice jednotlivých složek HHI v letech 1990 až 1996

Bilanční suma	n	změna	V	změna	n*V	změna	10000/n	změna	HHI	změna
1990	10		178,9		1789,2		1000,0		2789,2	
1991	25	150,0%	67,1	-62,5%	1677,0	-6,3%	400,0	-60,0%	2077,0	-25,5%
1992	35	40,0%	41,5	-38,2%	1450,8	-13,5%	285,7	-28,6%	1736,6	-16,4%
1993	46	31,4%	28,7	-30,7%	1321,6	-8,9%	217,4	-23,9%	1539,0	-11,4%
1994	47	2,2%	26,4	-8,2%	1239,0	-6,3%	212,8	-2,1%	1451,8	-5,7%
1995	44	-6,4%	25,1	-4,7%	1105,3	-10,8%	227,3	6,8%	1332,5	-8,2%
1996	43	-2,3%	25,3	0,8%	1088,5	-1,5%	232,6	2,3%	1321,1	-0,9%

Úvěry klientům	n	změna	V	změna	n*V	změna	10000/n	změna	HHI	změna
1990	10		311,4		3113,6		1000,0		4113,6	
1991	25	150,0%	66,9	-78,5%	1672,1	-46,3%	400,0	-60,0%	2072,1	-49,6%
1992	35	40,0%	38,2	-42,9%	1336,5	-20,1%	285,7	-28,6%	1622,2	-21,7%
1993	46	31,4%	26,2	-31,3%	1206,3	-9,7%	217,4	-23,9%	1423,7	-12,2%
1994	47	2,2%	25,3	-3,6%	1187,7	-1,5%	212,8	-2,1%	1400,4	-1,6%
1995	44	-6,4%	27,9	10,2%	1225,7	3,2%	227,3	6,8%	1452,9	3,7%
1996	43	-2,3%	27,5	-1,4%	1181,5	-3,6%	232,6	2,3%	1414,1	-2,7%

Primární vklady	n	změna	V	změna	n*V	změna	10000/n	změna	HHI	změna
1990	10		245,6		2456,4		1000,0		3456,4	
1991	25	150,0%	112,9	-54,0%	2822,5	14,9%	400,0	-60,0%	3222,5	-6,8%
1992	35	40,0%	75,7	-32,9%	2650,2	-6,1%	285,7	-28,6%	2935,9	-8,9%
1993	46	31,4%	46,4	-38,7%	2135,0	-19,4%	217,4	-23,9%	2352,4	-19,9%
1994	47	2,2%	39,3	-15,3%	1848,5	-13,4%	212,8	-2,1%	2061,2	-12,4%
1995	44	-6,4%	34,8	-11,6%	1529,7	-17,2%	227,3	6,8%	1757,0	-14,8%
1996	43	-2,3%	36,0	3,6%	1549,5	1,3%	232,6	2,3%	1782,0	1,4%

Základní jmění	n	změna	V	změna	n*V	změna	10000/n	změna	HHI	změna
1990	10		134,7		1347,5		1000,0		2347,5	
1991	25	150,0%	67,9	-49,6%	1697,2	26,0%	400,0	-60,0%	2097,2	-10,7%
1992	35	40,0%	17,0	-75,0%	594,5	-65,0%	285,7	-28,6%	880,2	-58,0%
1993	46	31,4%	11,6	-31,7%	533,7	-10,2%	217,4	-23,9%	751,1	-14,7%
1994	47	2,2%	10,7	-8,0%	501,8	-6,0%	212,8	-2,1%	714,6	-4,9%
1995	44	-6,4%	9,5	-10,9%	418,5	-16,6%	227,3	6,8%	645,8	-9,6%
1996	43	-2,3%	9,2	-3,6%	394,3	-5,8%	232,6	2,3%	626,8	-2,9%

Zdroj: Vlastní výpočty autora z výročních zpráv bank a denního tisku

Z dekompozice HHI uvedené v tabulce 2.2. je vidět, že v letech 1990 až 1993 byl pokles HHI způsoben oběma jeho složkami. V prvním roce dokonce převážil vliv vstupu nových bank na trh (10 000 / n) nad vlivem způsobeným poklesem tržní variability. Od roku 1994, kdy počet bank stagnoval (resp. počet nově vydaných licencí byl menší než počet bank, jímž byla licence odebrána), je vliv počtu bank na trhu na pokles HHI mírně záporný. Velikost (10 000 / n) je ale již dostatečně malá (tj. počet bank na trhu je již dostatečně velký) na to, aby umožnil dosáhnout výrazně nižší úrovně HHI, než je ve skutečnosti dosahována. Další pokles koncentrace trhu již nebude způsobován růstem počtu bank na trhu, ale musí být spojen s poklesem variability tržních podílů bank, která je stále veliká.

Tomuto závěru odpovídá i empirické zkoumání podílů bank na trhu. Trhu dominuje pět velkých státních či polostátních bank, s kumulovaným podílem mezi 70 a 80%. přičemž i podíl čtyř největších je okolo 70%. Za nimi následuje s velkým odstupem AGB, jako jediná klasická středně velká banka (z pohledu její velikosti), její tržní podíl se ale již tři roky snižuje z necelých 5% a blíží se 3%. Roli středně velkých bank nepřeberou v nejbližší době, jak se většinou očekávalo, nově vzniklé české soukromé banky, ale zahraniční banky. Mnoho zahraničních bank má bilanční sumu již na konci roku 1996 větší než druhá největší česká banka vzniklá po roce 1990 (největší je AGB) a tržní podíl největší z nich je 2%¹². Jedinou menší českou bankou, která má naději stát se v blízké době středně velkou bankou, je Union banka.

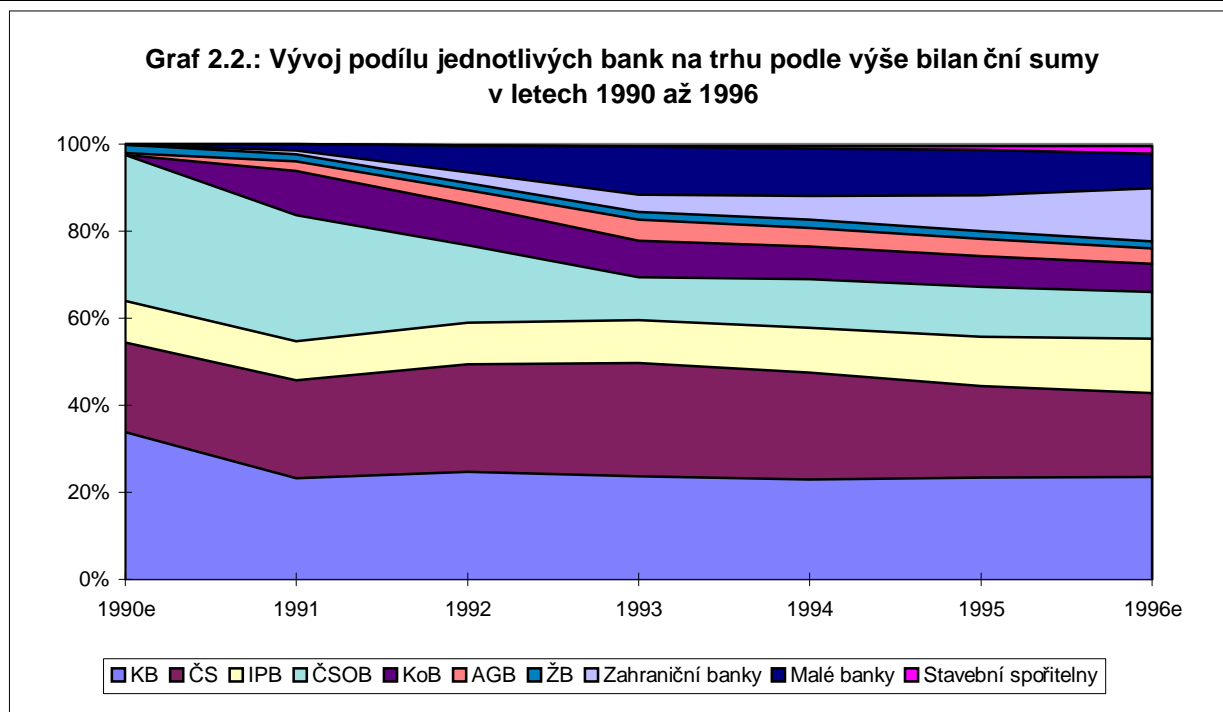
¹² Největší zahraniční bankou v roce 1996, započteme-li i pobočky zahraničních bank, je ale Commerzbank s bilanční sumou okolo 51 mld. Pobočky zahraničních bank ale do této statistiky nezahrnuji.

2.1.1. Podíl bank na trhu podle bilanční sumy

Podle oficiálních statistik ČNB byl na konci roku 1995 podíl velkých bank na celkové bilanční sumě bankovního sektoru 79,3%, podíl malých bank 8,8%, zahraničních 8,2%, podíl stavebních spořitelen představoval 0,6% a podíl poboček zahraničních bank byl 4,1%¹³ (Burza 1996a). Tento údaj v podstatě odpovídá mým vlastním údajům uvedeným v tabulce 2.3., kde jsou, stejně jako v celé této práci, vyloučeny pobočky zahraničních bank.

Tab. 2.3.: Vývoj podílu jednotlivých bank na trhu podle výše bilanční sumy v letech 1990 až 1996

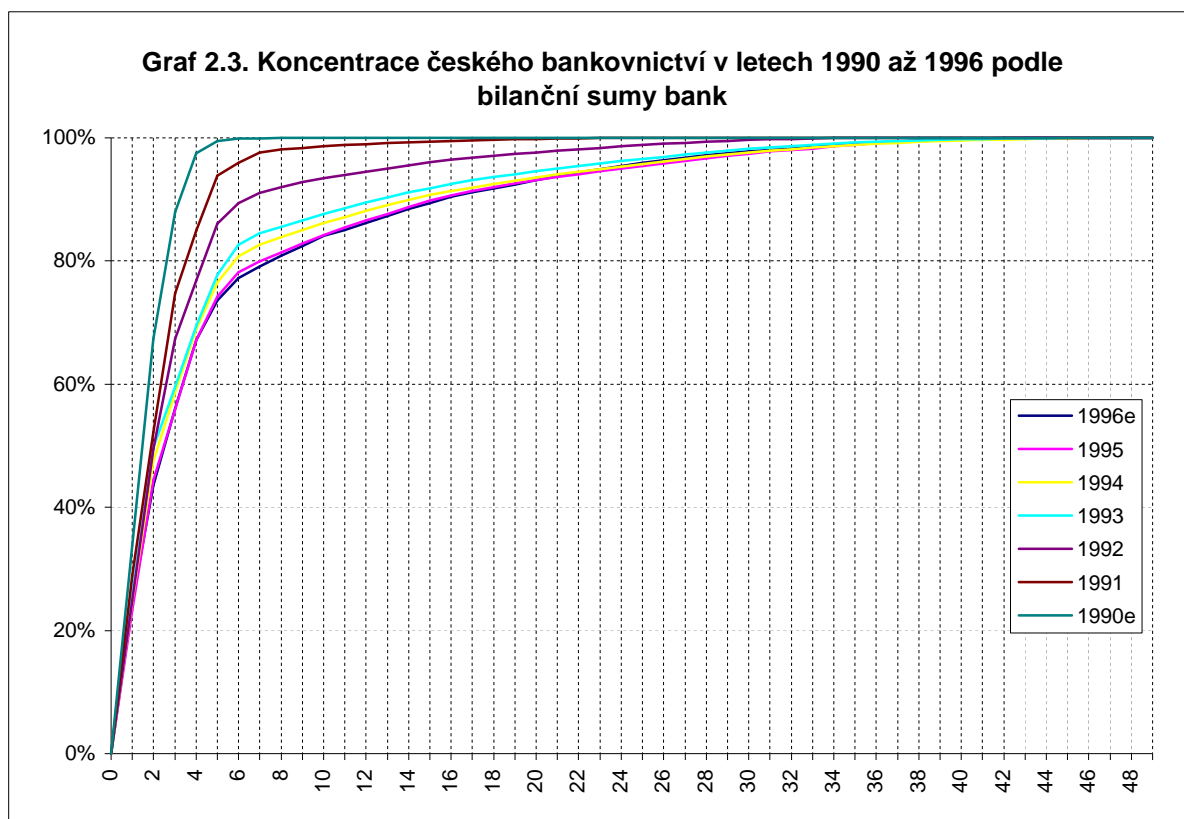
	1990e	1991	1992	1993	1994	1995	1996e
KB	33,8%	23,2%	24,6%	23,6%	22,9%	23,3%	23,5%
ČS	20,6%	22,5%	24,8%	26,1%	24,6%	21,1%	19,2%
IPB	9,6%	8,9%	9,5%	9,8%	10,3%	11,3%	12,6%
ČSOB	33,6%	28,9%	17,8%	9,9%	11,1%	11,6%	10,7%
KoB	0,0%	10,3%	9,3%	8,4%	7,6%	7,1%	6,4%
AGB	0,4%	2,1%	3,3%	4,9%	4,3%	3,9%	3,6%
ŽB	1,9%	1,7%	1,7%	1,8%	1,9%	1,8%	1,7%
Zahraniční banky	0,0%	0,8%	2,4%	3,9%	5,4%	8,2%	12,1%
Malé banky	0,1%	1,5%	6,2%	11,0%	10,9%	10,4%	8,0%
Stavební spořitelny	0,0%	0,0%	0,0%	0,2%	0,6%	0,9%	1,8%

Zdroj: Vlastní výpočty autora z výročních zpráv bank a denního tisku

Pozn.: Zbytek tržního podílu do 100% představuje podíl nezařazené ČMZRB

¹³ K 31.12.1995 působily v ČR tyto pobočky zahraničních bank: ABN AMRO BANK, Commerzbank, International Nderlande Bank, Osterreichische Volksbanken, Všeobecná úverová banka, Waldviertler Sparkassen von 1842, Raiffeisenbank im Sitland Waldsassen, o.z. Cheb, Sparkasse Muhlviertel, Deutsche Bank, Midland Bank, Volksbank a Bayerische Vereinsbank.

Zdroj: Vlastní výpočty autora z výročních zpráv bank a denního tisku

Graf 2.3. ukazuje vývoj koncentrace českého bankovního trhu podle bilančních sum jednotlivých bank poněkud odlišným způsobem než graf vývoje HHI. I z tohoto grafu je zřejmý každoroční pokles koncentrace v letech 1990 až 1996, což se projevuje přibližováním se křivek vyjadřující kumulovaný podíl x největších bank na trhu k spojnici levého dolního a pravého horního rohu, jež představuje dokonalou dekoncentraci trhu, tj. stejný tržní podíl všech bank.

Z grafu 2.3. je vidět každoroční postupné snižování podílu pěti největších českých bank (tj. dvou, které existovaly před rokem 1990, ČS a ČSOB, a těch které vznikly „umělým“ způsobem, tedy KB, IPB a KoB). Zatímco v roce 1992 byl jejich podíl okolo 86%, předběžná hodnota pro rok 1996 je již jen něco málo přes 70%. Dále je vidět, že se v posledních 3 letech na dekoncentraci trhu podílí pouze dalších cca deset bank (tj. šestá až šestnáctá největší). Jedná se o banky, jejichž bilanční suma v těchto letech rostla rychleji než bilanční suma celého sektoru, a tedy se zvyšoval jejich tržní podíl. V naprosté většině se jedná o zahraniční banky. Přínos malých českých bank k dekoncentraci v těchto třech letech byl nulový, v roce 1996 pak záporný.

Bilanční suma stavebních spořitelen rostla v letech 1994 až 1996 relativně velice rychle, ale jejich absolutní podíl na trhu je stále malý, jelikož tyto banky vznikly pouze nedávno. V budoucnu lze však očekávat, že přínos stavebních spořitelen k dekoncentraci trhu bude vyšší. Budou tak, po zahraničních bankách, druhým nejvýznamnějším faktorem poklesu koncentrace trhu. Faktorem, jež bude v krátkodobém a střednědobém horizontu působit na růst koncentrace trhu, je rychlý růst tržního podílu IPB, neklesající podíl KB v minulých letech a předpoklad jeho růstu v budoucnu. Vývoj tržního podílu České spořitelny lze těžko odhadnout, jelikož závisí na několika protichůdných faktorech a odhadnout, který převáží, je

nesnadné.¹⁴ Za povšimnutí ale stojí, že v důsledku pomalejšího růstu bilanční sumy ČS (resp. stagnace v některých letech), se její tržní podíl snížil v letech 1993 až 1996 o 7%.

Problém ve věrohodnosti statistik pracujících s bilanční sumou a poskytnutými úvěry způsobují dva faktory. Prvním je ČSOB. Její bilanční suma byla až do roku 1993 nafouknuta o přibližně 90 mld., které by se neměly do výpočtu HHI zahrnovat¹⁵. To nijak neovlivnilo vývoj HHI, kromě HHI bilanční sumy, jelikož tato částka nebyla ani poskytnutým úvěrem klientům ani primárním vkladem. Druhým faktorem je bilanční suma KoB¹⁶. V souvislosti s rozdělením ČSFR na dva samostatné státy došlo i k rozdělení federální KoB na dva subjekty. V mých statistikách je ale v letech 1991 a 1992 zachycena bilanční suma (a tedy i úvěry a vklady) federální KoB. To zkresluje HHI pro oblast bilanční sumy a úvěrů (ne však už primárních vkladů - ty v KoB v podstatě žádné nebyly), jelikož HHI by měly odrážet pouze vývoj koncentrace na českém trhu. Protože strukturu bilanční sumy KoB (federální) ke konci roku 1992 i strukturu bilanční sumy české KoB v době jejího vzniku¹⁷, je možné zkonstruovat očištěný HHI.

Tab. 2.4.: Porovnání HHI skutečné a očištěné bilanční sumy

	1990e	1991	1992	1993	1994	1995	1996e
HHI při použití skutečné bilanční sumy ČSOB a KoB	2789,2	2077,0	1736,6	1539,0	1451,3	1332,5	1321,1
HHI při použití očištěné bilanční sumy ČSOB a KoB	2737,3	2046,0	1841,8	1539,0	1451,3	1332,5	1321,1
Rozdíl	-1,9%	-1,5%	6,1%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%

Zdroj: Vlastní výpočty autora z výročních zpráv bank a denního tisku

¹⁴ Blíže k ČS v kapitole 5.2.

¹⁵ Viz kapitola 1.2.4. Do těchto 90 mld. jsem započítal pohledávku vůči Slovenské inkasné a necelých 80 mld. závazků za inkaso v cizích měnách.

¹⁶ Mám na mysli hlavní faktory. Samozřejmě i ostatní banky měly a stále ve větší míře mají část svých aktiv a pasiv v zahraničí. Jejich podíl je však stále ještě poměrně malý a proto si dovoluji tyto položky vyloučit (oni se dají pro jednotlivé banky stejně velice špatně zjistit).

¹⁷ Viz kapitola 1.2.3. a kapitola 5.5.

2.1.2. Podíl bank na trhu podle výše primárních vkladů

Český bankovní sektor je nejvíce koncentrovaný v oblasti primárních vkladů. Dokazuje to i výše HHI pro tuto oblast, jež je v tomto období zdaleka nejvyšší v porovnání s ostatními HHI. Základní důvody pro tuto skutečnost jsou dva. Prvním důvodem je monopolní postavení ČS v oblasti shromažďování korunových depozit domácností v minulosti, tj. do roku 1990. Vklady domácností se na celkových vkladech podílejí nejvýznamnějším a stabilním podílem (na konci roku 1992 to bylo 46%, v září 1996 necelých 49%). V roce 1990 monopolní postavení ČS přestalo existovat, ale podíl ČS v této oblasti klesal pomalu. Je to způsobeno druhým důvodem, kterým je konzervativnost domácností při alokaci úspor do jednotlivých peněžních ústavů.

Vzhledem k vysoké míře koncentrace v této oblasti v minulosti, je zde nejvíce patrný rychlý posun k méně koncentrovanému trhu. Ten je podporován velkou snahou menších českých bank o získání primárních vkladů, která je bržděna výše zmíněnou konzervativností občanů při alokaci úspor a především problémy malých bank a z toho plynoucí nedůvěry v ně jako celek. Přesto nedosahuje hodnota HHI tohoto segmentu trhu v roce 1996 ani hodnoty HHI pro oblast poskytnutých úvěrů v roce 1992.

Vyčleníme-li z primárních vkladů ještě oblast vkladů domácností, tzv. "retail banking", zjistíme, že koncentrace v tomto segmentu je ještě vyšší. Domácnosti ponechávají své úspory v ČS i za relativně méně výhodných podmínek (tj. především nízké nabízené úročení a i vyšší poplatky), jelikož efekt vyšších úrokových zisků při alokaci do banky nabízející vyšší úročení (tj. do malé banky) je převážen růstem rizika spojeným s možností, že tato banka nebude schopna dostát svým závazkům, transakčními náklady (implicitními i explicitními) spojenými s přesunem depozita, i transakčními náklady na obsluhu depozita. Česká spořitelna se svými více než 2.000 pobočkami a filiálkami měla až do vzniku Poštovní banky zdaleka nejlepší přístup k domácnostem. Navíc se do masového bankovníctví, které je nesmírně investičně náročné, pouští velice málo bank. Jedinou opravdovou výjimkou je IPB, které se velice výhodným spojením s Poštovní bankou částečně vyhnula nákladům na budování pobočkové sítě.

Jak je vidět z tab. 2.5., klesl podíl depozit občanů umístěných v ČS z 80% v roce 1992 na 60% v roce 1995. V roce 1996 by se podíl ČS dostal pravděpodobně pod 50%ní hranici, především díky nárůstu depozit občanů v IPB a KB. Naopak IPB, která nespravovala v roce 1992 ani 1% všech úspor občanů, dokázala zvýšit svůj podíl na 8% v roce 1995 a předpokládám, že v roce 1996 se bude tento podíl blížit 14%. Komerční banka také zvyšuje svůj podíl na těchto primárních vkladech, ale neorientuje se na oblast úplně nejdrobnějších deposit, ale spíše na střední třídu domácností.

Tab. 2.5.: Vývoj podílu některých bank na trhu podle výše primárních vkladů obyvatel v letech 1992 až 1995

	1992	podíl	1993	podíl	1994	podíl	1995	podíl	1996e	podíl
ČS	219,5	79,2%	240,0	71,3%	265,0	68,8%	277,2	60,7%	251,8	47,9%
KB	18,1	6,5%	28,6	8,5%	41,0	10,7%	52,5	11,5%	65,0	12,4%
IPB	2,3	0,8%	6,4	1,9%	19,6	5,1%	36,3	7,9%	74,0	14,1%
ČSOB	10,3	3,7%	12,7	3,8%	20,2	5,2%	23,2	5,1%	24,0	4,6%
ŽB	6,3	2,3%	10,0	3,0%	9,9	2,6%	10,1	2,2%	8,3	1,6%
Agrobanka									19,1	3,6%
Banka Haná									7,4	1,4%
Pragobanka									0,8	0,1%
Raiffeisenbank									1,0	0,2%
Bank Austria					0,6	0,2%	1,4	0,3%	n/a	
Ostatní	20,8	7,5%	39,0	11,6%	28,7	7,5%	56,0	12,6%	74,1	14,1%
Celkem korunové	239,3		291		342,8		420,9		484,2	
Celkem v cizí měně	37,9		45,7		42,2		35,8		41,2	
Celkem	277,2		336,7		385,0		456,7		525,4	

Zdroj: Vlastní výpočty autora z výročních zpráv bank, denního tisku a Prague Business Journal (1997)

Vznikem Poštovní banky a především jejím sloučením s Investiční bankou vyrostl České spořitelně významný konkurent. Počet poštovních úřadů v ČR je mnohem vyšší než počet poboček a filiálků ČS (téměř dvojnásobný). Monopolní postavení ČS přešlo postupně v dominantní a dnes již můžeme hovořit pouze o vedoucím postavení na trhu. Průměrný meziroční přírůstek primárních vkladů obyvatel v ČS byl v letech 1992 až 1995 jen na úrovni dnešní inflace (cca 8,5%), ale přesto je vyšší než přírůstky ostatních primárních vkladů v ČS, takže podíl vkladů občanů na primárních vkladech ČS se zvýšil z 83% (1992) na 92% (1995)¹⁸.

Podíl ČS na celkové sumě primárních vkladů klesl z téměř 50% v roce 1991 na cca 29% v roce 1996, zatímco podíl KB se po celé toto období udržuje na úrovni 25-28% a podíl IPB stoupl z necelých 6% v roce 1992 na více než 13% v roce 1996.

V posledních dvou letech roste velice rychle podíl stavebních spořitelen na trhu sběru dlouhodobých termínovaných vkladů domácností. Jejich reálný příspěvek k dekoncentraci tohoto segmentu trhu je však v podstatě nulový, protože čtyři z šesti existujících stavebních spořitelen (ty největší) jsou pod kontrolou velkých a středních českých bank (IPB, ČS, KB a Agrobanky), což původní efekt snižování koncentrace v tomto segmentu trhu výrazně snižuje. Dochází tedy spíše k přemístění primárních vkladů z velkých bank do jejich dceřinných společností (resp. úspory, které by při neexistenci stavebních spořitelen z velké části skončily v těchto bankách, se dostanou do jejich dceřinných společností). Tyto primární vklady stavebních spořitelí pak skončí jako sekundární vklady u jejich mateřských bank. Na druhou stranu stavební spořitelny díky státní podpoře pomáhají zvyšovat míru úspor v ekonomice (tj. menší část disponibilních příjmů domácností je ihned přeměněna ve spotřebu).

Ostatní banky se v oblasti retail banking angažují málo, ať již proto, že jsou schopny si opatřit zdroje levnějším způsobem (zahraniční banky), nebo proto, že sice mají velký zájem zvýšit objem svých primárních vkladů, ale nejsou dostatečně důvěryhodné v očích veřejnosti (malé banky). Nízká konkurence v této oblasti ústí v nižší intenzitu získávání vkladů (větší konkurence by přinesla atraktivnější podmínky

¹⁸ Hlavním důvodem poklesu ostatních primárních vkladů ČS je postupný převod vysoce úročených vkladů FNM ČR do ČNB v souvislosti s regulací peněžní zásoby. V roce 1994 bylo z ČS převedeno do ČNB 9 mld., v roce 1995 pak již 13 mld.

pro vkladatele) a nestabilitu mezibankovního trhu, který, jak již bylo uvedeno, je pro většinu menších bank nejdůležitějším způsobem financování vlastních aktivních obchodů. Problémy tří malých bank v roce 1994 se na způsobu alokace úspor mezi jednotlivé banky příliš neprojevily. Vznik institutu pojištění vkladů a důvěra domácností v to, že další malé banky jsou již zdravé, výrazně pomohly malým bankám udržet si své primární vklady.

Nucená správa a následná ztráta licence České banky v roce 1995 a především hromadné uvalování nucených správ a likvidace malých bank v rámci Konsolidačního programu II ČNB, měly dalekosáhlejší vliv na rozdělení primárních vkladů mezi jednotlivé banky. Během roku 1996 akceleroval odliv vkladů z většiny malých bank do velkých a částečně i zahraničních bank. Jen za prvních sedm měsíců roku 1996, tj. ještě před uvalením nucené správy na Agrobanku, činil celkový nárůst vkladů v bankovním sektoru 37,5 mld., přitom nárůst vkladů ve velkých bankách činil 45,2 mld., v zahraničních bankách 4,7 mld. a zároveň došlo k poklesu vkladů v malých bankách o 12,4 mld. Vklady směřovaly především do Komerční banky a IPB, naopak Česká spořitelna vykázala pokles primárních vkladů. Není to dáno obavami o budoucnost ČS, ale spíše neatraktivností služeb nabízených ČS. Proces opětovné koncentrace primárních depozit je zřetelný z tabulky 2.1. a 2.2. Zatímco v letech 1993 až 1995 byl pokles HHI primárních depozit největší ze všech čtyř sledovaných HHI. V roce 1996, kdy došlo k vyčištění trhu o malé banky, HHI primárních depozit stoupl o 1,4%.

Podle mého názoru je pravděpodobné, že za podmínek zachování stávající charakteristik, tj. nepružnosti služeb poskytovaných Českou spořitelnou a jejího ne nejlepšího managementu a za předpokladu, že IPB si dokáže zachovat či případně zlepšit svoji důvěryhodnost¹⁹, dojde v střednědobém až dlouhodobém horizontu (cca 4-9 let) k vyrovnání tržního podílu ČS a IPB z hlediska primárních vkladů. Vypočítáme-li průměrný roční nárůst primárních vkladů u ČS, KB a IPB v letech 1993 až 1996, zjistíme, že nejdynamičtější bankou je IPB (průměrný meziroční nárůst 35,7%) a KB (14,9%), zatímco ČS vykazuje růst jen 0,36%, což neznamená nic jiného než reálný úbytek vkladů (nárůst je menší než míra inflace i než průměrné připsované úroky). Použijeme-li tyto průměrné růsty z minulosti a aproximujeme pomocí nich vývoj velikosti primárních deposit těchto bank do budoucna, měla by mít IPB již v roce 2000 vyšší primární vklady než ČS (tedy za čtyři roky). IPB však pravděpodobně nedosáhne v budoucnu tak vysokého růstu objemu primárních vkladů, ale i při jejich průměrném růstu jen o 15% ročně, budou v roce 2003 (tedy za sedm let) vyšší než u stagnující ČS.

Zároveň by mělo dojít, a také již pomalu dochází, k oslabení korelace mezi hustotou pobočkové sítě jednotlivých bank a jejich tržnímu podílu na trhu primárních vkladů. Rozvoj a adaptace nových či ve světě již existujících technologií, jakými jsou např. ATM, self-service zones či homebanking, umožňuje nabídku většího spektra služeb retail banking a zároveň nenutí domácnosti navštěvovat pobočky jednotlivých bank. To vytvoří i lepší předpoklady pro zvyšování primárních vkladů v zahraničních bankách.

Výrazný nárůst konkurenčních tlaků by do sektoru retail banking měl přinést letošní minoritní prodej akcií IPB a prodej „očistěné“ AGB, která má přes 300 poboček.
Nový

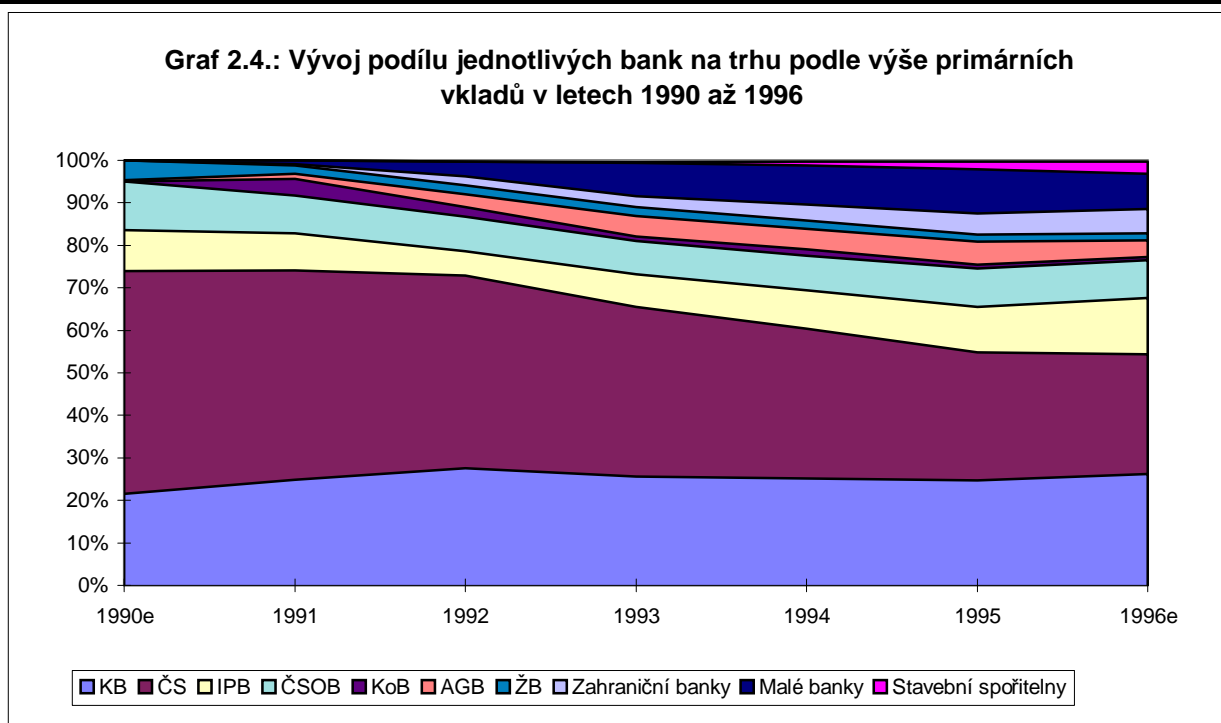
¹⁹ Blíže k tomuto problému viz kapitola 5.3. IPB.

vlastník by měl přinést do obou bank lepší know-how a předpokládám, že zaměření těchto bank na retail banking se ještě zvýší. Navíc i některé zahraniční banky (např. Citibank) plánují a v letošním roce zahájí expanzi i do oblasti retail banking v podobě, která nebude náročná na budování pobočkové sítě, tzn. prostřednictvím elektronického bankovníctví.

Vyrovňování tržního podílu ČS a KB a především ČS a IPB a menší význam husté pobočkové sítě by měly vést k dalšímu poklesu HHI primárních depozit, i když je zřejmým, že jeho úroveň bude pravděpodobně vždy vyšší než úroveň HHI bilanční sumy.

Tab. 2.6.: Vývoj podílu jednotlivých bank na trhu podle výše primárních vkladů v letech 1990 až 1996

	1990e	1991	1992	1993	1994	1995	1996e
KB	21,5%	24,8%	27,5%	25,6%	25,2%	24,8%	26,2%
ČS	52,4%	49,3%	45,4%	40,0%	35,2%	30,0%	28,2%
IPB	9,7%	8,7%	5,7%	7,7%	9,1%	10,8%	13,1%
ČSOB	11,4%	8,8%	8,3%	7,7%	8,2%	9,0%	8,9%
KoB	0,0%	4,0%	2,2%	1,1%	1,5%	0,9%	0,8%
AGB	0,3%	1,2%	3,0%	4,8%	4,8%	5,4%	3,9%
ŽB	4,7%	2,0%	2,2%	2,1%	2,0%	1,7%	1,6%
Zahraniční banky	0,0%	0,3%	2,1%	2,6%	3,7%	4,9%	5,8%
Malé banky	0,0%	0,9%	3,4%	7,9%	9,3%	10,3%	8,3%
Stavební spořitelny	0,0%	0,0%	0,0%	0,2%	0,8%	1,8%	2,9%

Zdroj: Vlastní výpočty autora z výročních zpráv bank a denního tisku

Pozn.: Zbytek tržního podílu do 100% představuje podíl nezařazené ČMZRB

2.1.3. Podíl bank na trhu podle objemu úvěrů

V oblasti poskytování úvěrů je menší koncentrace než na trhu sběru depozit a v letech 1991 až 1994 byla tato koncentrace menší i než na trhu, který měříme podle bilanční sumy. Do roku 1992 klesal HHI poskytnutých úvěrů nejrychleji ze všech HHI. Hlavním důvodem bylo administrativní převedení úvěrů na TOZ z komerčních bank do KoB²⁰. Od roku 1993 HHI poskytnutých úvěrů stagnuje. Podíl úvěrů klientům na celkových aktivech velkých bank klesá (kromě ČS), banky se snaží více diverzifikovat svá aktiva a rozvoj kapitálových trhů jim k tomu dává dobrý předpoklad. V případě KoB dochází k splácení úvěrů na TOZ a nové standardní úvěry KoB poskytuje velice sporadicky. Zpočátku byl pokles tohoto HHI způsoben z větší části i aktivitami malých bank (v porovnání s HHI primárních depozit), jelikož úvěry tvořily zcela dominantní položku aktiv těchto bank. V období od roku 1993-4 se ale výrazně snížil růst úvěrů poskytovaných malými bankami, jež se musely začít více soustředit na vyřešení problémů s již existujícími úvěry. Každoroční růst úvěrů poskytnutých zahraničními bankami, který se navíc v posledních letech pomalu zrychluje, jim umožnil dosáhnout na konci roku 1996 již devítiprocentní hranice podílu na tomto trhu.

Specifikum vývoje HHI pro oblast poskytnutých úvěrů je zřejmé i z tab. 2.2. V letech 1994 až 1996 byl pokles tohoto HHI zřetelně nejmenší ze všech sledovaných HHI. V roce 1995 variabilita tržního podílu podle poskytnutých úvěrů, jako jediná ze všech sledovaných, dokonce vzrostla (o více než 10%) a celkový HHI vzrostl o téměř 4%. V roce 1996 variabilita tržního podílu podle poskytnutých úvěrů opět poklesla o 1,4%. Krize malých bank se nejprve projevila v zastavení poskytování nových úvěrů a snahou o vlastní konsolidaci od roku 1994 (tzn. zastavení poklesu HHI poskytnutých úvěrů v roce 1995). U mnohých malých bank byla však tato konsolidace neúspěšná, sedm z nich se v roce 1996 dostalo do nucené správy nebo rovnou přišly o licenci, což se samozřejmě projevilo odlivem primárních vkladů z malých bank (tzn. růst HHI primárních vkladů v roce 1996). Problémy malých bank se tedy nejprve promítly do HHI úvěrů a o 1 rok později do HHI primárních vkladů.

Tento analytický popis pomocí HHI a jeho jednotlivých složek nám potvrzuje domněnku, že malé banky se obecně od roku 1994 musely místo své další expanze soustředit na svou vlastní konsolidaci, což se projevilo nejen v pomalejším růstu celkové bilanční sumy, ale především ve stagnaci množství poskytnutých úvěrů těmito bankami, a řešení problémů spojených s již poskytnutými úvěry a snahou zvýšit podíl primárních vkladů, jež byla od konce roku 1995 odsouzena k nezdaru (alespoň v krátkodobém horizontu).²¹

U sledování HHI poskytnutých úvěrů se setkáváme s podobným problémem jako u HHI bilanční sumy. Očistíme-li bilanční sumu federální KoB o úvěry poskytnuté slovenským subjektům, tj. o cca 31 mld., můžeme zkonstruovat očištěný HHI. Jak je vidět z tabulky 2.7., vliv zahrnutí federální bilance KoB na HHI byl velice malý.

Tab. 2.7.: Porovnání HHI skutečných a očištěných poskytnutých úvěrů

²⁰ Viz kapitola 5.5. Konsolidační banka

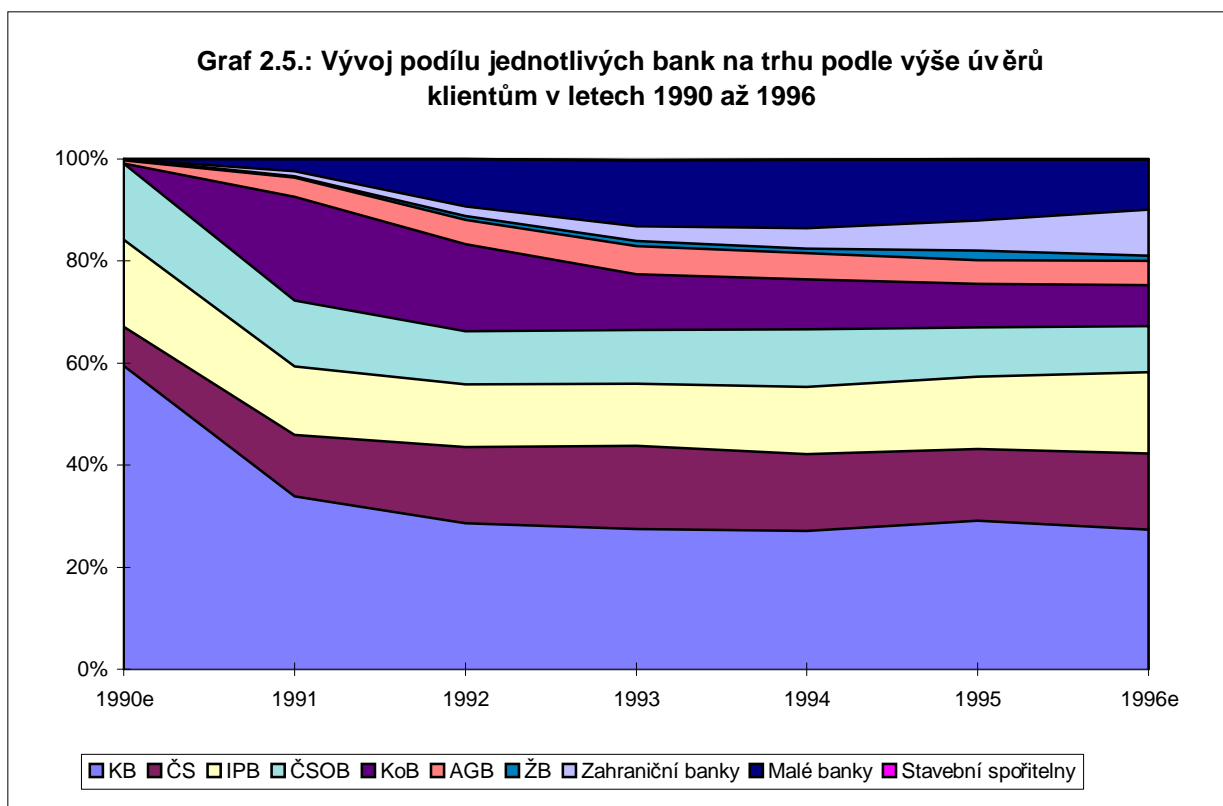
²¹ Připomínám, že banky v likvidaci jsou vyloučeny z mé statistiky. Výrazný pokles podílu úvěrů malých bank na trhu od roku 1994 je z určité části způsoben tímto faktem. Dostane-li se banka do likvidace, poskytnuté úvěry zůstávají v její bilanci. Nelze tedy z poklesu tržního podílu malých bank podle poskytnutých úvěrů usuzovat, že úvěry bankám v likvidaci byly splaceny.

	1990e	1991	1992	1993	1994	1995	1996e
HHI při použití skutečné sumy poskytnutých úvěrů KoB	4113,6	2072,1	1622,2	1444,0	1400,4	1452,9	1414,1
HHI při použití očištěné sumy poskytnutých úvěrů KoB	4113,6	2104,6	1636,4	1444,0	1400,4	1452,9	1414,1
Rozdíl	0,0%	1,6%	0,9%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%

Zdroj: Vlastní výpočty autora z výročních zpráv bank a denního tisku

Tab. 2.8.: Vývoj podílu jednotlivých bank na trhu podle výše úvěrů klientům v letech 1990 až 1996

	1990e	1991	1992	1993	1994	1995	1996e
KB	59,5%	33,9%	28,6%	27,5%	27,0%	29,1%	27,4%
ČS	7,7%	12,0%	15,0%	16,3%	15,2%	14,2%	14,9%
IPB	17,0%	13,4%	12,3%	12,2%	13,2%	14,2%	15,9%
ČSOB	14,9%	12,9%	10,4%	10,5%	11,3%	9,6%	9,1%
KoB	0,0%	20,4%	17,0%	10,9%	9,7%	8,6%	8,1%
AGB	0,6%	3,7%	4,8%	5,5%	5,3%	4,6%	4,7%
ŽB	0,2%	0,2%	0,7%	1,0%	0,8%	1,8%	1,0%
Zahraníční banky	0,0%	1,1%	1,9%	2,9%	4,1%	6,0%	9,0%
Malé banky	0,0%	2,4%	9,3%	12,8%	13,4%	11,9%	9,8%
Stavební spořitelny	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,1%

2.1.4. Podíl bank na trhu podle základního jmění

Mohlo by se zdát, že tento ukazatel bude mít malou vypovídací schopnost vzhledem k tomu, že výše HHI je v tomto případě částečně determinována minimálním požadavkem ČNB na výši základního jmění, tj. v současnosti 500 mil. Kč. Jelikož však od doby stanovení výše této hranice uplynulo již poměrně dost času a nebyla zvýšena (což pokládám za rozumné), bude zajímavé posoudit i vývoj HHI měřeného pomocí velikosti základního kapitálu. Jestliže se před dvěma roky pohybovala většina bank přesně na této spodní hranici, v současné době již mnohé menší a zahraniční banky navýšily svůj základní jmění a zároveň velké banky nijak výrazně nezvyšovali vlastní své základní jmění (ať už kvůli obavy z nerozměňování zisku, nevhodné situaci na kapitálovém trhu či neexistence nutnosti takového navyšování). Vývoj HHI by tedy neměl být výrazně ovlivněn administrativním zásahem ČNB (samozřejmě nepočítáme-li administrativní omezení vstupu do odvětví v podobě nevydávání bankovních licencí; toto omezení však ovlivňuje hodnotu však ostatních HHI).

Jak je zřejmé z tab. 2.1. a 2.2., nejmenší koncentrace v českém bankovním sektoru je z pohledu podílů bank na trhu podle základního jmění. Zřetelný je skokový pokles HHI mezi roky 1991 a 1992 (o téměř 60%), kdy vstoupilo na trh nejvíce nových bank, a který se tak výrazně neprojevil v žádném jiném HHI v tomto období, jelikož banky byly sice založeny a základní jmění splaceno (nebo jeho část), ale nestačily ještě rozvinout své aktivity. V dalších letech byl již pokles pozvolnější.

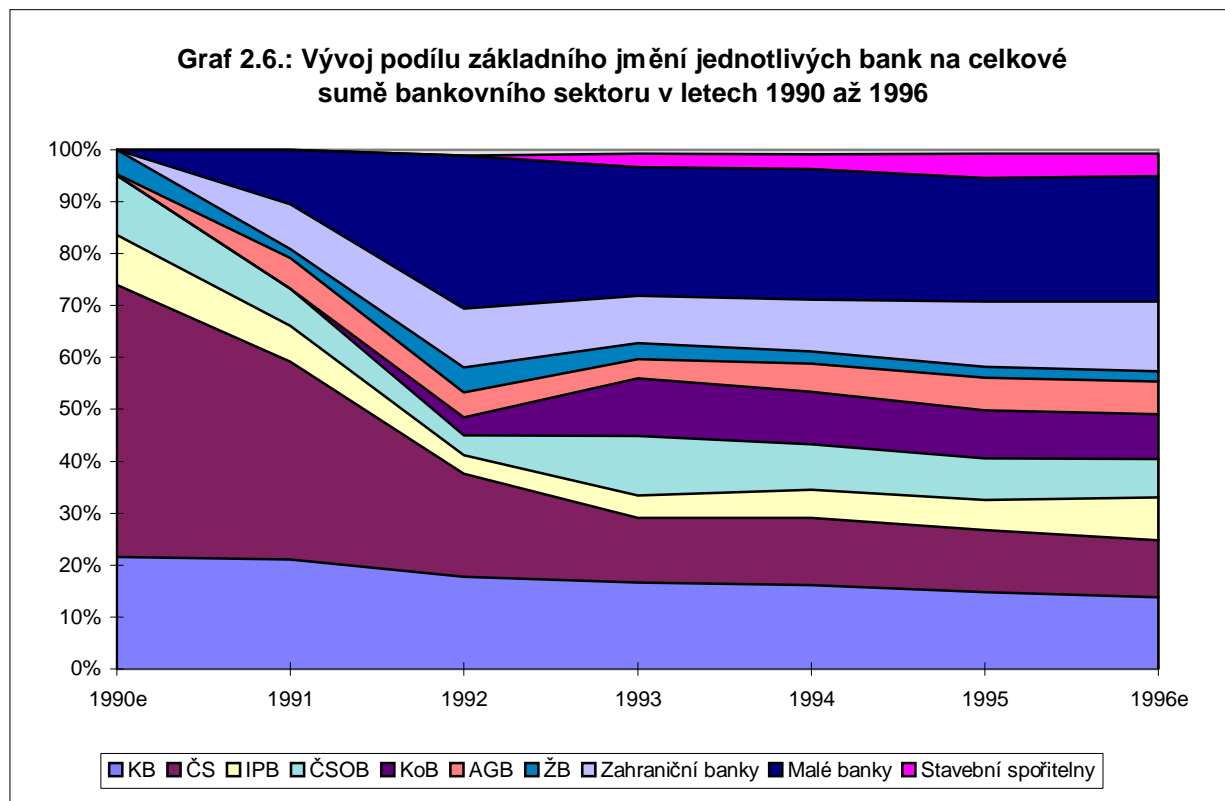
Porovnááme-li vývoj výše základního jmění jednotlivých bank s vývojem bilanční sumy a ostatních základních ukazatelů bank, můžeme v posledních letech sledovat dvě protichůdné tendence.

Malé banky vykazují poměrně malý růst bilanční sumy, a zároveň větší nárůst základního jmění. Je to způsobeno tím, že jsou nuceny se soustředit spíše než na svůj rozvoj na svoji vlastní konsolidaci, vytvořit dostatečné opravné položky a rezervy, čímž se logicky dostaly do poměrně vysokých ztrát. Tím dojde k výraznému snížení vlastního jmění a aby vyhověly požadavků ČNB na kapitálovou přiměřenost, musí navýšit své základní jmění.

Naopak zahraniční banky, díky své obezřetnosti, nemusí v současnosti tvořit obecně téměř žádné opravné položky a rezervy, vytvářejí vysoké zisky, které nevyplácejí akcionářům ve formě dividend, ale převádějí do jednotlivých fondů a zvyšují tak své vlastní jmění. Nemusí tedy navyšovat základní jmění, aby splnily požadavky ČNB a navíc si tím vytvářejí dobré předpoklady pro další růst. Jinými slovy, podíl vlastního jmění a základního jmění je mnohem vyšší u zahraničních bank, než u malých českých bank, u nichž je v mnoha případech základní jmění vyšší než vlastní jmění. Porovnejme např. banky s bilanční sumou okolo 30 mld. Zatímco základní jmění Societe Generale činilo v únoru 1997 0,774 mld., základní jmění Banky Haná bylo právě navýšeno na 2,7 mld. a Union banka navyšuje své základní jmění z 1,357 mld. na 2,5 mld.

Tab. 2.9.: Vývoj podílu základního jmění jednotlivých bank na celkové sumě bankovního sektoru v letech 1990 až 1996

	1990e	1991	1992	1993	1994	1995	1996e
KB	21,5%	21,1%	17,8%	16,7%	16,2%	14,9%	13,8%
ČS	52,4%	38,2%	19,9%	12,5%	12,9%	11,9%	11,0%
IPB	9,7%	6,8%	3,6%	4,3%	5,4%	5,8%	8,2%
ČSOB	11,4%	7,2%	3,7%	11,4%	8,7%	8,0%	7,4%
KoB	0,0%	0,1%	3,6%	11,1%	10,1%	9,3%	8,6%
AGB	0,3%	5,9%	4,8%	3,8%	5,4%	6,2%	6,4%
ŽB	4,7%	1,7%	4,8%	3,0%	2,3%	2,1%	2,0%
Zahraniční banky	0,0%	8,7%	11,3%	9,1%	10,0%	12,5%	13,4%
Malé banky	0,0%	10,5%	29,5%	24,8%	25,1%	23,8%	24,2%
Stavební spořitelny	0,0%	0,0%	0,0%	2,7%	2,9%	4,7%	4,3%

Zdroj: Vlastní výpočty autora z výročních zpráv bank a denního tisku

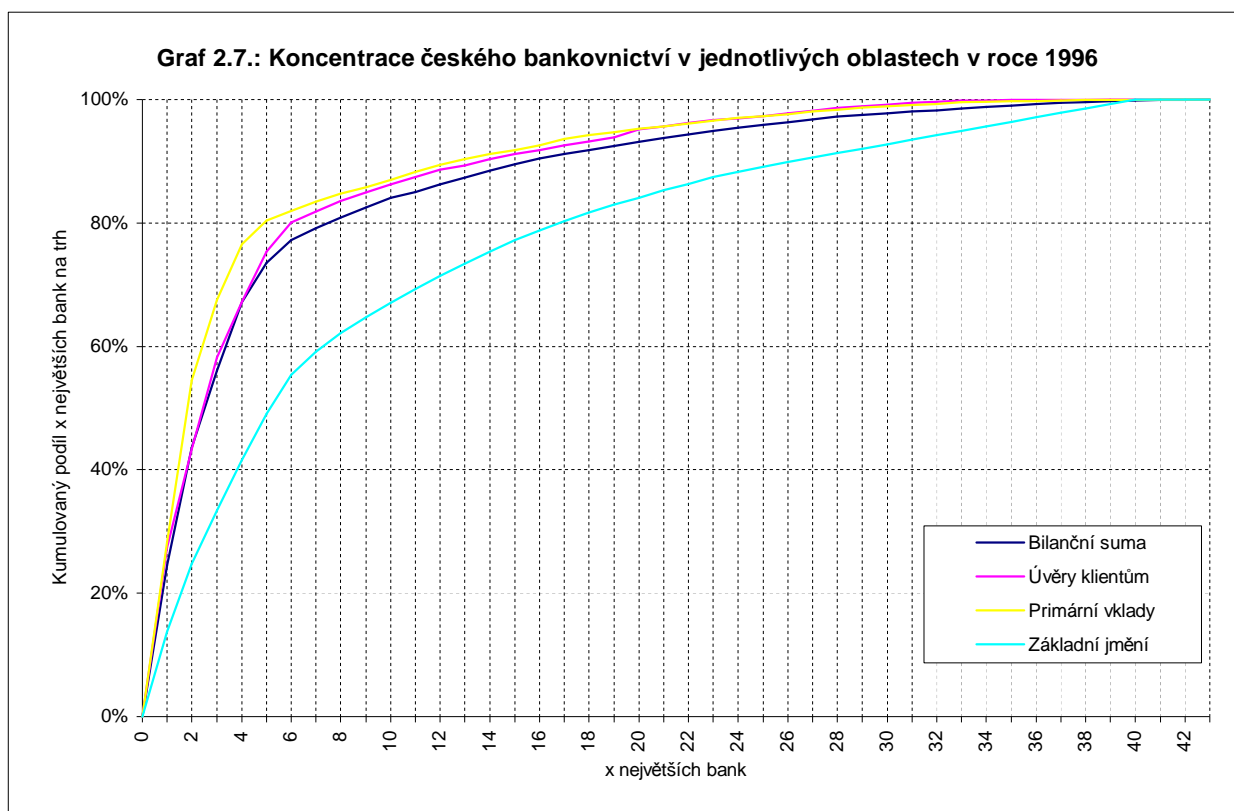
Pozn.: Zbytek tržního podílu do 100% představuje podíl nezařazené ČMZRB

Logickým vyústěním této úvahy by bylo sestrojení HHI ne podle základního jmění, ale podle vlastního jmění. Bohužel zjistit velikost vlastního jmění malých bank v posledních dvou letech je obtížné, neboť v souvislosti se svými vysokými ztrátami výrazně omezily poskytování podobných informací. Jelikož údaje velkých bank jsou ale známé a zároveň jsou známé agregátní údaje za celý bankovní sektor, lze sestrojit tab. 2.10. V položce ostatní jsou jak malé banky, tak zahraniční banky a i stavební spořitelny. Podíl těchto bank na celkové sumě vlastního jmění bankovního sektoru je však v roce 1995 jen necelých 15% a v září 1996 19%, zatímco jejich podíl na celkové sumě základního jmění bankovního sektoru je okolo 40% v daném období (viz tab. 2.10.). Je tedy zřejmé, že kdybychom vytvořili HHI podle vlastního jmění bank, dostali bychom v letech 1995 a 1996 hodnoty přibližně dvojnásobné oproti HHI podle základního jmění, což jen potvrzuje výše zmíněné domněnky o vlastních jměních jednotlivých skupin bank.

Tab. 2.10: Vývoj podílu jednotlivých bank na trhu podle výše vlastního jmění v letech 1995 až 1996

	1995	podíl	IX.96	podíl
KB	28,2	20,7%	29,4	19,2%
ČS	18,3	13,4%	19,4	12,7%
IPB	13,1	9,6%	18,3	11,9%
ČSOB	16,1	11,8%	16,6	10,8%
KoB	38,4	28,1%	38,5	25,1%
ŽB	2,1	1,5%	2,0	1,3%
ostatní	20,3	14,9%	29,2	19,0%
Základní jmění celého bankovního sektoru	63,6		69,7	
Fondy celého bankovního sektoru	72,8		83,8	
Vlastní jmění celého bankovního sektoru	136,4	100,0%	153,5	100,0%

Pozn.: Údaj u KoB je za první pololetí 1996, údaje jsou podle CAS kromě IPB, kde je údaj podle IAS
 Zdroj: Vlastní výpočty autora, výroční zprávy bank, Burza, ČNB

Zdroj: Vlastní výpočty autora z výročních zpráv bank a denního tisku

2.2. Mezinárodní porovnání velikosti českých bank

Přestože porovnání českého bankovního sektoru se zahraničím není předmětem této práce, učiníme zde krátkou odbočku.

Čtyři největší české banky patří do první desítky největších bank zemí bývalého východního bloku ve střední a východní Evropě²². KB byla v roce 1995 (a nadále zůstává) největší bankou v tomto regionu, ať již je porovnáváme velikostí vlastního jmění či bilanční sumy. ČS klesla z prvního místa v porovnání podle bilanční sumy na druhé v roce 1996, ČSOB se velikostí své bilanční sumy drží na sedmém místě a IPB poskočila v roce 1995 na páté místo. České banky si udržují toto výrazné postavení i přesto, že Česká republika nepatří počtem obyvatel mezi největší země tohoto regionu a zahraniční aktiva/pasiva bank těchto zemí nehrají ještě významnější roli (tj. banky těchto zemí jsou orientovány na vlastní trh). Je to dáno především vysokým GDP ČR v porovnání s ostatními zeměmi tohoto regionu a vysokým podílem celkové bilanční sumy bankovního sektoru k GDP, jež je výsledkem vysoké míry úspor v ČR.

Tab. 2.11.: Porovnání velikosti českých bank s bankami transformujícími se zemí střední a východní Evropy (údaje k 31/12/1994 v milionech USD)

Banka	Vlastní jmění			Bilanční suma		
	P	\$m	%zm.	P	\$m	%zm.
Komerční banka	1	855	85	2	11,078	12,7
Česká spořitelna	2	661	88,2	1	12,529	13,7
Bank Gospordarki Zyrnosciowej	3	640	n/a	14	3,235	n/a
Bank Handlowy w Warszawie	4	640	30,1	12	3,789	19,1
ČSOB	5	445	16,1	7	5,704	27,1
Privredna Banka Zagreb	6	443	-5,8	15	3,186	4,6
Všeobecná úvěrová banka	7	395	27,3	9	4,679	8,2
Investiční a poštovní banka	8	382	70,5	8	5,575	26,0
Bulgarian Foreign Trade Bank	9	339	97,9	11	4,159	-36,0
Zagrebacka Banka	10	335	1,1	19	2,583	12,9
Powszechna Kasa Oszednosci	11	285	0,9	4	7,605	37,3
Országos Takarekpenztar Bank	12	280	49,9	3	8,448	13,3
Beogradska Banka	13	278	n/a	6	6,159	n/a
Bank Pekao	14	268	116,4	5	7,310	28,6
Stopanska Banka	15	192	26,7	26	1,898	2,8
Živnostenská banka	46	58	-3,8	42	973	22,2
Agrobanka	51	51	-18,9	25	1,992	-7,1
Pragobanka	52	49	69,3	49	657	88,7
Union Banka	57	39	203,7	67	287	98,8
Ekoagrobanka	60	35	47,7	53	589	37,7
Banka Haná	73	23	63,1	61	382	89,5
Moravia banka	82	19	41,3	64	318	48,8
Českomoravská hypoteční banka	84	18	103,2	73	225	117,2

Zdroj: Banker (1996a)

Pozn.: P = pořadí, %zm. = procentní změna daného ukazatele oproti minulému roku

V porovnání s vyspělými evropskými státy jsou však největší české banky stále ještě malé. Porovnáme-li největší českou banku (KB) s největšími bankami zemí s podobným počtem obyvatel, kterými jsou na příklad Rakousko, Belgie nebo Portugalsko, zjistíme, že KB má bilanční sumu 4,64 krát menší než největší rakouská banka (podíl GDP ČR a Rakouska je asi 5,1), téměř 11 krát menší než největší belgická banka (podíl GDP je asi 5,9).

²² Země bývalého SNS nejsou zahrnuty.

Tab. 2.12.: Pořadí českých bank ve světě (údaje k 31/12/1994)

	Vlastní jmění	Bilanční suma
Komerční banka	295	355
Česká spořitelna	431	367
ČSOB	498	544
IPB	525	515

Zdroj: Banker (1996b)

2.3 Teoretický pohled na konkurenci v bankovním sektoru

V této kapitole na chvíli odbočím, a podíváme se na některé teoretické pohledy na konkurenci v bankovním sektoru, především na ty, na nichž se dá ilustrovat určité tendence v českém bankovním sektoru po roce 1990.

2.3.1. Economies of scale v bankovním sektoru

Jak empirické tak teoretické studie se shodují v tom, že množství bank v bankovním sektoru je determinováno jiným způsobem, než množství firem v ostatních sektorech, kde jsou hlavním determinantem jejich počtu economies of scale daného odvětví. Vyšší hranice, kde rostoucí výnosy z rozsahu přecházejí v klesající, vede z definice k menšímu počtu firem na trhu. Otázkou je, jaká je velikost banky, kdy se rostoucí výnosy z rozsahu mění v klesající.

Většina empirické literatury se shoduje v tom, že tohoto bodu je dosaženo již u středně velkých bank. Další zvětšování banky pak nevede k zlepšování její ziskovosti. Existují empirické studie, které dokazují, že velké banky jsou vystaveny diseconomies of scale a jsou méně ziskové než středně velké banky.

Clark (1988) sledováním 13 bank s celkovými depozity nad US\$100 mil. našel pouze u dvou z nich signifikantní economies of scale. Boyd and Graham (1991) sledovali ziskovost velkých bank pomocí ROA (bilanční suma vyšší než \$10 mld.) a zjistili, že tento ukazatel je v průměru třikrát menší než ROA bank s bilanční sumou v rozmezí \$1 mld. a \$2.5 mld. Humprey (1990) učinil závěr, že průměrná křivka celkových nákladů v bankovním sektoru má na úrovni banky tvar relativně ploché křivky tvaru U. Na druhou stranu, Sigbjorn Atle Berg a Moshe Kim (Berg, 1994) poukázali na to, že tyto modely jsou založeny na blíže nespecifikované struktuře trhu. Na základě empirických dat norského bankovního sektoru z roku 1988 ukázali, jak klesající nebo rostoucí výnosy z rozsahu závisí na použité struktuře trhu. Berg a Kim zjistili, že každá norská banka se chová tak, že předem očekává reakci ostatních bank na změnu svého výstupu (tzn. velikosti). Klasický model minimalizace nákladů byl touto studií odmítnut. Je třeba poznamenat, že norský bankovní sektor je více podobný českému než americký, na který zkoumaly ostatní studie. Norský a český bankovní sektor jsou více homogenní, banky jsou univerzální a můžeme pracovat se všemi jako s jedním celkem.

Závěr z těchto studií i z dalších empirických sledování je tedy takový, že ve skutečnosti je obvykle počet bank v bankovním sektoru menší, než bychom očekávali jako výsledek economies of scale. Economies of scale nejsou hlavním faktorem, jež determinuje velikost banky, tedy i počet bank v bankovním sektoru. Faktorem, který redukuje počet bank na trhu jsou společenské náklady spojené s fungováním bankovního sektoru.

2.3.2 Společenské náklady spojené s fungováním bankovního sektoru

Obecně platí, že větší počet firem na daném trhu vede k růstu bohatství společnosti. Růst počtu firem na trhu znamená vyšší konkurenci, vyšší produkci odvětví a nižší ceny. Rostoucí počet konkurentů nevytváří v normálním odvětví žádné specifické riziko.

V bankovníctví ale existuje riziko spojené s množstvím bank na trhu. Každá banka má, stejně jako jakákoli firma v ostatním odvětví, určité riziko svého krachu. Krach jedné banky má však vliv na celý bankovní sektor. Pravděpodobnost, že jedna banka zkrachuje, je pozitivně korelována s množstvím bank na trhu, tzn. že s vzrůstajícím počtem bank na trhu se zvyšují očekávané společenské náklady spojené s nestabilitou bankovního sektoru. Výsledkem je, že množství bank na trhu není funkcí pouze klasických mikroekonomických faktorů dokonalé konkurence, ale i rostoucích společenských nákladů (Paroush, 1995). Znamená to, že optimální počet firem na trhu v nebankovním sektoru je (při zachování stejných ekonomických podmínek, tj. např. nákladových funkcí, poptávkových funkcí) vyšší než optimální počet bank v bankovním sektoru.

Společenské náklady spojené s fungováním bankovního sektoru jsou důvodem existence nejen různých druhů restrikcí, ale i dotací a podpor v tomto sektoru.

V posledních letech vedla rostoucí deregulace finančních trhů, konkurence nebankovních institucí, vysoká fluktuace směnných kurzů a úrokových měr, nárůst podrozvahových bankovních aktivit a využívání nových finančních produktů k nárůstu úrovně rizika v bankovním sektoru. Bankovní sektor reagoval vlnou fúzí a akvizicí a samozřejmě také bankrotů. Výsledkem by měl být opětovný pokles úrovně rizika v bankovním sektoru, protože:

1. klesá počet bank na trhu
2. z teoretického hlediska by měla být banka po spojení vystavena menšímu riziku krachu z důvodů diverzifikace portfolia a silnější kapitálové struktury (Paroush 1995). Na druhou stranu ale Boyd a Graham (1991) ukazují, že v poslední době se velké banky dostávají do problémů častěji než malé.

Existují ale další způsoby, jak může banka získávat ze zvětšování své velikosti i v případě, že se již setkává s klesajícími výnosy z rozsahu. Všechny jsou výsledkem vládní²³ politiky. Důvody, které vysvětlují trend v bankovním sektoru posledních let, kterým je zvyšování velikosti bank, jsou tyto:

1. Společenské náklady jsou důvodem, proč ve většině států (především evropských) neexistuje aktivní politika ochrany konkurenčního prostředí nebo je velice pasivní. Efektivní konkurence by byla v rozporu s ostatními zájmy vlády. Nižší konkurence zvyšuje marže bank, jejich ziskovost a banky jsou schopny lépe absorbovat možná rizika (Vesala 1994). Jak jsem již vysvětlil, toto riziko je pozitivně korelováno s počtem bank v odvětví, který je pozitivně korelován s vyšší konkurencí.
2. Ve chvíli, kdy se banka stane „*too big to fail*“ (příliš velkou, aby mohla zkrachovat) získává implicitní garance na všechna svá pasiva (nejen na pojištěné vklady). Tyto banky jsou „*too big to fail*“ pro vládu. Vláda obvykle vyřeší problémy takovéto banky uvalením nucené správy nebo jí sloučí se zdravější bankou. Vláda použije

²³ Vládou se myslí vláda a centrální banka

veřejných zdrojů na vyřešení problémů této banky. Z tohoto důvodu nemohou být veřejností velké banky vnímány jako více rizikové.

Případem z České republiky by mohla být Agrobanka. Pro vládu i centrální banku se stala příliš velkou, aby mohla zkrachovat, a centrální banka poskytla garance na její cizí zdroje. Naopak jen o několik měsíců dříve se ukázalo, že Kreditní banka se ještě nestačila stát „*too big to fail*“, a centrální banka podobné garance neposkytla.

3. Další důvod je nazýván „*too hard to take over*“ (příliš velká, aby byla nepřátelsky převzata). Management bank má vlastní důvody upřednostňovat expanzi své banky před zvyšováním ziskovosti. Na rozdíl od ostatních odvětví má však management bank větší volnost směrem ke svým akcionářům, která je výsledkem státní regulace. Stát má totiž vždy určitou kontrolu nad vlastnickými vztahy v bankovním sektoru a k získání významného podílu v bance je třeba jeho souhlasu. To znemožňuje nepřátelské převzatí banky a výměnu jejího managementu.

V České republice sice existuje nutnost žádat ČNB o svolení k získání vlastnického podílu nad 15%, tento regulační prvek je ale obcházen získáváním menších podílů několika spřízněnými firmami a centrální banka není schopna zabránit nepřátelskému převzetí.

4. Posledním důvodem zvyšování velikosti bank může být to, že vlády dovolují či dokonce podporují slučování bank. Sloučená banka bude mít vyšší podíl na trhu, který jí umožní přiblížit se k oligopolní či monopolní ziskovosti. Boyd a Graham nazývají toto chování bank jako „*too able to increase market share*“ (příliš schopná zvýšit svůj tržní podíl). V podstatě se jedná o výsledek bodu 1.

Snahy některých státních orgánů o sloučení České spořitelny a ČSOB, aniž by měly podporu managementu těchto bank, jsou nejlepším příkladem.

5. Existují důkazy o tom, že velké banky jsou, neformálně, členy tzv. "klubu" s centrální bankou nebo vládou. Ten nabízí členům "klubu" speciální privilegia.

3. Vlastnické vztahy

Jak již bylo uvedeno v první části této práce, na počátku roku 1990 byly všechny banky působící v ČR (kromě ČSOB) vlastněny stoprocentně přímo státem. ČSOB, která byla vždy akciovou společností, byla majoritně vlastněná státem přímo (SBČS) a zbylou minoritní část vlastnil stát prostřednictvím PZO a velkých státních průmyslových podniků. Na konci roku 1990 již fungovaly tři prvních nově založené české malé banky (AGB byla založena již v roce 1989) a dalších devět již získalo bankovní licenci.

Před první vlnou privatizace banky existovalo šest plně státních bank (ČS, KB, ČSOB, IPB, KoB a ŽB), které naprosto dominovaly celému trhu. Ostatní banky, ať již to byly nově vzniklé malé české banky nebo dceřinné společnosti zahraničních bank, teprve zahajovaly svou činnost.

Podíl bank vlastněných převážně českými subjekty rychle narůstal, od roku 1993 se však začal snižovat v důsledku problémů mnohých z nich a následné ztráty licence. Nejpočetnější skupinou v současnosti jsou dnes banky se 100% zahraniční majetkovou účastí a banky s částečnou zahraniční majetkovou účastí. Zároveň se banky se 100% zahraniční majetkovou účastí stávají stále aktivnější a jejich tržní podíl výrazně roste, jak jsme si ukázali v kapitole 2.

Tab. 3.1.: Přehled bank a poboček zahraničních bank²⁴ působících v ČR od roku 1989

	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1.97
Banky 100% vlastněné státem	2	4	5	1	1	1	1	1	1
Banky majoritně vlastněné státem	1	1	1	5	3	1	1	1	1
Banky vlastněné převážně českými subjekty	1	3	13	17	18	15	14	12	12
Banky vlastněné částečně zahraničními subjekty		1	5	6	12	14	14	14	14
Banky vlastněné 100% zahraničními subjekty			4	7	8	11	11	12	14
Stavební spořitelny s zahraniční majetkovou účastí do 50%					1	1	1	1	1
Stavební spořitelny s zahraniční majetkovou účastí 50% a více					1	5	5	5	5
Celkem působících bank v ČR	4	9	28	36	44	48	47	46	48
Pobočky zahraničních bank				2	7	8	10	10	8
Celkem působících bank a poboček v ČR	4	9	28	38	51	56	57	56	56
Celkem vydaných licencí ČNB	6	18	31	48	57	58	57	58	57
Reprezentace zahraničních bank v ČR								43	43

Zdroj: Výroční zprávy ČNB, Bulletin ČNB, Burza

Pozn.: Jedinou bankou, která vlastnila v lednu bankovní licenci ČNB a ještě nazahájila činnost, je WestLB

K 1. březnu 1992 se ČS, KB, IB a ŽB přetransformovaly na akciové společnosti a v průběhu první vlny privatizace byly zprivatizovány minoritní podíly v ČS, KB a IB. Živnostenská banka byla zprivatizovaná zcela. Způsob rozdělení akcií v první vlně privatizace ukazuje tabulka 3.2.

²⁴ K 31.12.1996 působily v ČR tyto pobočky zahraničních bank: ABN AMRO BANK, Commerzbank, International Nderlande Bank, Osterreichische Volksbanken, Všeobecná úverová banka, Waldviertler Sparkassen von 1842, Raiffeisenbank im Sitland Waldsassen, o.z. Cheb, Sparkasse Muhlviertel, Deutsche Bank, Midland Bank a Volksbank.

Tab. 3.2: Způsob rozdělení akcií privatizovaných bank v první vlně privatizace

Statutární fond	Základní jmění	Záměr rozdělení akcií v 1. vlně podle schváleného rozhodnutí o privatizaci						Skutečnost po 1. vlně kuponové privatizace				
		kupony	FNM	RIF	obce	zahr.	kupony	FNM	RIF	obce	zahr.	
29.2.92	1.3.92											
ČS	5 600	37	40	3	20	0	37	40	3	20	0	
KB	3 094	4 563	53	44	3	0	0	48,4	44	7,6	0	0
IB	1 000	1 000	52	45	3	0	0	49,58	47,4	3	0	0
ŽB	250	1 360	45	0	3	0	52	39,8	5,2	3	0	52

Základní jmění KB bylo zvýšeno oproti statutárnímu fondu převodem z rezervních fondů

Základní jmění ŽB bylo zvýšeno oproti statutárnímu fondu převodem z rezervních fondů a vstupem BHF Bank a IFC

Zdroj: Mejstřík (1996) a výroční zprávy bank

Privatizace Živnostenské banky byla v podstatě dokončena v roce 1992. Dva zahraniční investoři navýšily základní jmění o necelých 708 milionů Kč a získaly tak společně 52% akcií, z čehož 40% vlastnila BHF Bank Frankfurt a 12% IFC. Zbylých 48% akcií bylo nabídnuto v první vlně kuponové privatizace, z čehož 30% získalo 15 investičních fondů a 12,8% individuální akcionáři. Nerozdělených 5,16% akcií zůstalo v držení FNM ČR. Vlastnická struktura Živnostenské banky se od té doby příliš nezměnila. BHF Bank Frankfurt navýšila svůj podíl na 46,87% (31/12/96) a její partnerská banka Credit Commercial de France nakoupila 5,04% akcií. IFC svůj podíl snižuje (10,09%) a lze předpokládat, že tyto akcie budou postupně prodávány na kapitálovém trhu, jak je zvykem IFC.

Privatizace se nijak netýkala KoB a stejně tak i ČSOB, nepočítáme-li částečnou či úplnou privatizaci podniků, které jsou jejími akcionáři. Celkový podíl těchto akcionářů na základním jmění ČSOB je, po navýšení základního jmění státními institucemi v roce 1993, menší než 10%.

První vlna kuponové privatizace měla velký vliv nejen na změnu vlastnické struktury velkých bank, ale především její regulace a vlastní průběh determinovaly vývoj vlastnické struktury v budoucnu. Legislativní regulace zakazovala investičním fondům založeným bankami investovat do bankovních akcií. Většina bank (kromě ČS, ŽB) ale dokázala tento předpis okamžitě obejít založením dceřinné investiční společnosti, která založila investiční fondy. Investiční společnosti finančních institucí se staly nejúspěšnějšími účastníky kuponové privatizace. V první vlně kuponové privatizace získaly všechny investiční fondy více než 71% všech kupónů, ale téměř 78% ze všech kupónů svěřených investičním fondům získalo 14 největších skupin investičních fondů a investičních společností (Mejstřík 1996), z nichž pouze dvě (HCC a PPF) nebyly založeny bankou.

Důsledkem kumulace poloviny všech kupónů u „bankovních fondů“ a nalezení možnosti „bankovních fondů“ investovat do bankovních akcií se stalo²⁵ minoritní nepřímé křížové vlastnictví velkých českých bank po první vlně kuponové privatizace. Zvláště aktivní bankou v tomto ohledu byla IPB, jež po skončení první vlny kuponové privatizace vlastnila prostřednictvím 12 investičních fondů své dceřinné společnosti PIAS celkem 8,8% akcií ČS, 10,8% KB a 10,4% ŽB. Česká spořitelna vlastnila nepřímo přibližně 5% akcií ŽB a KB. Investiční fond Živnostenské banky do bankovních akcií neinvestoval.

²⁵ Neméně podstatným důsledkem byl vznik německého modelu uspořádání ekonomiky, kdy banky (ať již přímo či nepřímo) kontrolují největší průmyslové podniky.

„Bankovní investiční fondy“ však investovaly nejen do jiných bankovních akcií, ale i do akcií mateřské banky jejich správcovské investiční společnosti. Fondy PIAS vlastnily 17% akcií IPB, což představuje třetinu všech akcií IPB nabízených v kuponové privatizaci (dalších téměř 7% akcií IPB vlastnila slovenská IRB, která vznikla rozdělením IB na českou a slovenskou část). Jak si ukážeme v kapitole 5.3., důsledkem výsledku první vlny kuponové privatizace pro vlastnickou strukturu IPB, v kombinaci s dalšími faktory, je faktická ztráta vlastnické kontroly IPB státem do roku 1996. IPB se dostala prostřednictvím investičních fondů PIAS, Bankovního holdingu (transformovaný Bankovní IF na běžnou a.s.), manažerské společnosti a dalších dceřinných a spřízněných firem pod kontrolu svého managementu. Investiční fondy IKS KB získaly 3,4% akcií KB. Žádná jiná česká banka nebyla po skončení první vlny kuponové privatizace vlastněna „svými“ investičními fondy.²⁶

Tab. 3.3.: Křížové vlastnictví v českém finančním sektoru po první vlně kuponové privatizace

Vlastník	Vlastněná finanční instituce				
	KB	ČS	IPB	ŽB	ČP
KB "Group"	3,40%	3,90%	0,00%	0,00%	10,00%
KB	x	x	x	x	10,00%
IF IKS KB	3,40%	3,90%	0,00%	0,00%	0,00%
ČS "Group"	4,90%	0,00%	0,50%	5,00%	12,00%
ČS	x	x	x	x	10,00%
IF SIS	4,90%	0,00%	0,50%	5,00%	2,00%
IPB "Group"	10,80%	8,80%	17,00%	10,40%	14,10%
IPB	x	x	x	x	10,00%
IF PIAS	10,80%	8,80%	17,00%	10,40%	4,10%
ŽB "Group"	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
ŽB	x	x	x	x	x
IF ŽB	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
ČP "Group"	0,70%	0,20%	3,00%	4,00%	1,00%
ČP	x	x	x	x	x
IF KIS ČP	0,70%	0,20%	3,00%	4,00%	1,00%

Zdroj: Mejstřík (1996), výroční zpráva ČP

V období 1993 až 1997 obecně investiční fondy velkých bank omezily vlastnictví akcií ostatních velkých bank. Na druhou stranu ale uchovávají podíly v bankách, jež jsou vlastníky jejich investičních společností a mnohé fondy překračují i maximální stanovený podíl jedné emise na majetku fondu. Kromě IPB, které se věnuje ve zvláštní kapitole, tak vlastnil na konci roku 1996 IPF KB 2,58% akcií KB, ale tyto akcie se na jeho majetku podílely 10,25% (dvakrát větší podíl než emise s druhou nejvyšší vahou na majetku), SPIF Český vlastnil 4,31% akcií ČS, což opět představuje vyšší než zákonem povolený limit (10,47%) a nejvyšší podíl v portfoliu, a Spořitelni privatizační - Výnosový IF vlastnil 2,13% akcií ČS (těsně pod povolenou hranici - 9,13%).

Dalšími nestandardními vlivy na vlastnickou strukturu českého bankovního sektoru byl zvolený způsob privatizace České pojišťovny, problémy malých bank se splácením závazků vůči velkým bankám a hledáním nových investorů a nevydávání bankovních licencí od roku 1993.

²⁶ Číselné údaje v tomto a předchozím odstavci jsou převzaty z Mejstřík (1996)

Tab. 3.4.: Křížové vlastnictví v českém finančním sektoru na počátku roku 1997

Vlastník	Vlastněná finanční instituce				
	KB	ČS	IPB	ŽB	ČP
KB "Group"	2,58%	0,43%	0,00%	0,00%	10,00%
KB	x	0,43%			10,00%
IF IKS KB	2,58%				
ČS "Group"	3,11%	6,44%	0,00%	0,23%	0,21%
ČS	3,10%	x			0,00%
IF SIS	0,01%	6,44%		0,23%	0,21%
IPB "Group"	0,59%	0,44%	5,00%	0,50%	17,94%
IPB	n/a	n/a	x		17,94%
IF PIAS	0,59%	0,44%	5,00%	0,50%	n/a
ŽB "Group"	0,09%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
ŽB				x	
IF ŽB	0,09%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
ČP "Group"	4,53%	3,30%	3,42%	8,93%	n/a
ČP	3,32%	3,30%	n/a		x
IF KIS ČP	1,21%	n/a	3,42%	8,93%	n/a

Zdroj: HN, Burza, vlastní výpočty z těchto podkladů

Pozn.:

1. U podílů fondů KIS ČP na jednotlivých finančních institucích se jedná o minimální podíl, protože toto číslo udává vlastnictví jen jednoho fondu KIS ČP. Vlastnická podíl ČP v ČS je k 31. 12. 1995.
2. Do podílu IPB v ČP je připočten podíl 100% dceřinné společnosti IPB Domeana. Do podílů IF PIAS jsou započteny pouze hodnoty investičních fondů PIAS a žádných jiných spřízněných firem (blíže viz kapitola 5.3) a všechny tyto podíly vyjma podílu v IPB jsou k 30. 9. 1996.

Podle schváleného rozhodnutí o privatizaci **České pojišťovny (ČP)** bylo 15% akcií nabídnuto v kuponové privatizaci, čtvrtina ponechána ve FNM a 54% prodáno čtyřem největším českým bankám (14% ČSOB, 10% KB, 10% ČS a 10% IPB) a malé, v té době ještě maďarsko-švýcarské, Interbanca (10%). Zajímavost ČP pro banky spočívá především v jejich technických rezervách (jejich výše byla v roce 1994 celkem 59,2 mld., o rok později 65 mld. a v září 1996 již 70,5 mld.). Většinu z těchto technických rezerv ukládá ČP jako (termínovaná) depozita do ostatních bank, především tedy do velkých bank, které jsou jejími akcionáři. Z počátku se vklady u bank podílely na finančním umístění technických rezerv vysokým podílem (62% v roce 1994 a 54% v roce 1995) a se vzrůstající nabídkou investičních příležitostí na kapitálovém trhu jejich podíl postupně klesá.

Zvyšující se podíl na finančním umístění technických rezerv ČP představují investice do cenných papírů a majetkové účasti, z nichž významnou část tvoří majetkové účasti na bankách. Ty vznikaly jednak založením vlastní banky České pojišťovny (Pragobanka), propadnutím akcií v zástavě a následným navyšováním podílu na základním jmění existujících bank (Kreditní banka), podílení se na zakládání jiných bank (Plzeňská banka) nebo účasti na navyšování základního jmění bank. Akcie velkých bank představují portfoliové investice. Na konci roku 1995 vlastnila ČP přímo akcie bank v nominální hodnotě 3,84 mld. a z této hodnoty více než 80% tvořily účasti na malých bankách. Jak je vidět z tabulky 3.5., všechny přímé účasti ČP v malých bankách jsou v problémových finančních institucích, Kreditní banka a AB banka jsou v likvidaci a nominální hodnota akcií EAGB byla v roce 1996 snížena 500 krát. Pouze Pragobanka představuje investici, jež by mohla mít určitou návratnost.

Tab. 3.5.: Přímé podíly České pojišťovny v bankách

	31.12.1995	podíl na investicích do bank	podíl na ZJ banky
Kreditní banka	1 508 906	39,3%	65,6%
Pragobanka	1 484 263	38,7%	83,0%
Plzeňská banka	0	0,0%	0,0%
Ekoagrobanka	100 571	2,6%	11,8%
AB banka	28 000	0,7%	2,2%
Celkem malé banky	3 093 740	80,6%	
Živnobanka	55 840	1,5%	4,1%
Komerční banka	333 055	8,7%	3,5%
Česká spořitelna	252 492	6,6%	3,3%
IPB	104 594	2,7%	2,8%
Celkem velké banky a ŽB	745 981	19,4%	
Celkem	3 839 721		

Zdroj: Výroční zpráva ČP a bank, vlastní výpočty z těchto podkladů

Vlastnická struktura ČP vytvořená privatizací nevedla k účinné kontrole managerů ČP, a ti investovali miliardy do majetkových účastí na bankách, jež jsou v současnosti v nucené správě nebo likvidaci. Navíc se uměle vytvořená vlastnická struktura neukázala být ani stabilní, jelikož na konci roku 1996 je ČP v podstatě pod kontrolou spolupracujících PPF a IPB.

Je třeba mít na paměti, že kapitálový vstup ČP do malé české banky tyto banky vždy vítají, neboť s ČP přichází nejen nový kapitál, ale především technické rezervy. Česká pojišťovna samozřejmě ukládala technické rezervy do vlastněných bank, takže její ztráta je ještě mnohem vyšší. Na konci roku 1995 měla ČP uloženo jen v Kreditní bance 2,894 mld. a v Pragobance 3,625 mld. Při krachu Kreditní banky o několik měsíců později v ní již měla ČP uloženo 5,4 mld. a navíc ČP vyplácí klienty této banky ve výši asi 1,5 mld.

Kromě výše zmíněných majetkových účastí Česká pojišťovna ještě nepřímo prostřednictvím investičních a podílových fondů KIS vlastní významné podíly ve Velkomoravské bance (v nucené správě) a Moravia bance. Je tedy zřejmé, že si ČP okolo sebe vybudovala bankovní skupinu, která se neustále zvětšovala, ale zároveň management ČP nedostatečně tyto banky kontroloval a pouze neustále navyšoval jejich základní jmění. Tato skupina sice stále existuje, ale kromě Pragobanky (a Moravia banky, v níž má ČP nepřímo minoritní podíl) jsou všechny ostatní banky z této skupiny v likvidaci nebo pod nucenou správou.

V období 1993 - 1995 k žádným dalším radikálním změnám ve vlastnické struktuře, kromě výše popsaných, nedošlo. Česká spořitelna, která půjčovala obrovské částky malým bankám na mezibankovním trhu, získala kapitalizací těchto pohledávek podíly v AB bance a České bance (obě již nemají licenci) a IPB odkoupila majoritní podíl v Regiobance.

K významným majetkovým změnám docházelo od konce roku 1995 v souvislosti s konsolidačním programem ČNB.

Foresbank uvažovala od května 1996 o převzetí COOP Banky, na níž byla v dubnu 1996 uvalena nucená správa. Dokonce již navýšila základní kapitál COOP Banky o 499 milionů na 500 milionů, ale tento postup byl napaden některými akcionáři (družstevní svazy), kteří požadovali předkupní právo při úpisu nových akcií, a obchodní soud navýšení nezapsal. Po osmi měsících protahování Foresbank odstoupila od svého záměru a peníze jí byly vráceny.

Universal bance se podařilo nalézt nové akcionáře, kteří počátkem roku 1996 navýšily její základní jmění o 1 mld. Tři polostátní společnosti, Mostecká uhelná (FNM v ní vlastní 46% akcií), Chemopetrol (podíl FNM ČR je 22% a 39% vlastní Unipetrol, a.s., v kterém stát kontroluje 100%)²⁷ a Severočeská plynárenská (podíl FNM je 47% a 34% vlastní obce), vlastní v současnosti dohromady téměř 50% akcií Universal banky. Rozhodující podíl v soukromé bance tak získal nepřímo stát.

Union banka (UB) koupila v roce 1996 více než 90% akcií Bankovního domu Skala, dvoutřetinový podíl v Evrobance a od KoB odkoupila téměř 100% akcií Ekoagrobanky. Majoritním akcionářem UB (vlastní 75% akcií) je účelově založená společnost Union Group, jejíž nejvýznamnější akcionáři jsou polostátní a státní severomoravské společnosti, město Ostrava a Chemapol Group (CHG). Ten vlastní nejméně čtvrtinu akcií Union Group, další kontroluje prostřednictvím MCHZ a přibližně 4 procenta UB vlastní přímo. Samotný Chemapol je pak pod kontrolou šesti velkých českých bank, mezi něž patří i UB, a svého managementu. UB je tedy zdánlivě soukromou bankou, ale její napojení na polostátní společnosti a banky je zřejmé. Podle mého názoru je velice pravděpodobné, že se Chemapolu podaří velice brzy zvýšit svůj podíl v UB tak, že bude mít majoritní podíl.

Tab. 3.6.: Hlavní akcionáři Chemapolu Group po úpisu nových akcií na počátku roku 1997

	podíl na ZJ
IPB	14,68%
Proventa	13,27%
SEZOOZ Group	12,63%
Komerční banka	9,38%
IPF Komerční banky	5,19%
Union banka	7,30%
ČSOB	6,38%
Spořitelní privatizační fond - všeobecný IF	4,66%
Chemopetrol Group	4,16%
První městská banka	3,99%
Celkem	81,64%

Zdroj: Burza (1997)

Provázanost velké banky se státní majetkovou účastí => investiční fondy => průmyslové podniky, která byla výsledkem kuponové privatizace, se od roku 1995 začíná doplňovat na provázanost velké banky se státní majetkovou účastí => investiční fondy => velké průmyslové podniky se státní majetkovou účastí nebo s účastí polostátních bank => menší české banky.

Důsledek všech jevů popsanych v této kapitole je vidět z grafů 3.1. a 3.2. Stát prostřednictvím FNM, ministerstev, ČNB, České pošty a municipalit vlastní počátkem

²⁷ Tento stav platí v březnu 1997. Od poloviny roku 1997 bude Chemopetrol stoprocentně vlastněn Unipetrem, v němž bude FNM vlastnit cca 60%.

roku 1997 kontrolní balík ve všech velkých bankách s výjimkou IPB, kde je již pouze největším akcionářem s blokační minoritou. Prostřednictvím těchto velkých bank má podíl na třech z šesti stavebních spořitelnách (od 40% do 61%). Zároveň má stát přímý čtvrtinový podíl v České pojišťovně a spolu s nepřímými vlastnickými podíly skrze velké banky v ní měl do poloviny roku 1996 majoritní podíl. Prostřednictvím ČP tak stát (FNM) vlastnil a kontroloval (mohl, nebo spíše měl) dva majoritní podíly v menších českých bankách, významný podíl (prostřednictvím fondů spravovaných KIS a vlastněných z velké části ČP) v Velkomoravské bance (ČP spolu s IPB a s jejich spřízněnými firmami vlastní v této bance přes 65%) a minoritní podíl v Moravia bance²⁸.

Místo toho, aby se podíl státu na podnikání bank zmenšoval, privatizace bank se zastavila v roce 1992 a mezitím se celkový podíl státu v bankovním sektoru nominálně²⁹ zvýšil. Stát, který vlastnil v roce 1992 přímo i nepřímo podíly pouze ve velkých bankách, je počátkem roku 1997 spoluvlastníkem, byť i nepřímým a velice minoritním, nebo přímým či nepřímým³⁰ nuceným správcem všech bank působících v České republice, které v této práci nezařazují do kategorie zahraniční banky a nejsou v nucené správě.

Všechny soukromé české banky vzniklé po roce 1990 je možno rozdělit do tří skupin: buď jsou bez bankovní licence nebo v nucené správě anebo z určité části přímo či nepřímo vlastněné státem. Jedinými českými bankami, která je možno bez obav počátkem roku 1997 nazvat soukromými, jsou Foresbank³¹, možná Plzeňská banka a pravděpodobně i Moravia banka.

Navíc stát nepřímo vlastní i minoritní podíly v České bance, která je v konkurzu (prostřednictvím ČS mezi 16 a 28%), Bance Bohemia v likvidaci (prostřednictvím ČSOB => FINOP „kontroloval“ při uvedení do likvidace 44%) a AB bance v likvidaci (29% prostřednictvím ČS).

Na druhou stranu je třeba poznamenat, že vlastnická struktura tak, jak je zobrazena v grafu 3.2., je velice křehká a teoretický vliv státu na malé banky může zmizet velice rychle. Prodej akcií ČP vlastněných ČS a Interbankou skupině PPF spolu s navýšením podílu IPB a opcí IPB a PPF na 14% akcií ČP držených ČSOB (realizovatelná v roce 1998 za podmínky kladného výsledku hospodaření ČP v roce 1997) vedly nejen k ztrátě majoritního vlivu státu v ČP, ale i k ztrátě jeho nepřímého majoritního vlivu v Pragobance a Kreditní bance. Při realizaci opce na akcie ČP držené ČSOB se stát stane i formálně minoritním akcionářem v ČP. Ve chvíli, kdy FNM a Česká pošta prodají své podíly v IPB velké zahraniční bance, „zhroutí“ se výrazná část nepřímých vlastnických vztahů státu a ostatních bank zobrazená v grafu 3.2. Je příznačné, že toto zmenšení role státu ve finančním sektoru nenastane úmyslem státu privatizovat, ale bude důsledkem nekontrolované ztráty vlivu státu v IPB a následného rychlého zbavování se zmenšujícího se podílu a špatně zvolené formy privatizace ČP.

²⁸ Další podíly ČP menší než 5% základního jmění vlastněné banky jsou ukázány v tab. 3.5.

²⁹ Tzn. počet bank, v nichž má stát přímý či nepřímý podíl.

³⁰ Plzeňskou banku považují za nepřímou nucenou správu, jelikož je vlastněná od počátku roku 1997 z 94% Agrobankou, která je v nucené správě. Plzeňská banka by tedy měla být kontrolovaná nuceným správcem Agrobanky.

³¹ Foresbank je z velké části vlastněná čistě soukromými firmami. Jediný důvod, proč jsem ji zahrnul mezi všechny ostatní s nepřímým minoritním vlastnictvím státu je, že Biocel (IPB kontroluje 51% jeho akcií a stát 36% IPB) vlastní 9% akcií Foresbank. Navíc se koncem dubna 1997 začaly objevovat zprávy o kapitálovém vstupu Union banky do Foresbanky.

Tab. 3.7.: Kumulovaný celkový podíl bank na trhu podle bilanční sumy, v nichž stát vlastní:

	90	91	92	93	94	95	96
více než 50%	100%	98%	86%	44%	43%	40%	37%
přímo prosaditelnou majoritu	100%	98%	87%	78%	77%	64%	61%
nepřímo více než 50%	100%	98%	88%	79%	79%	65%	63%
nepřímo prosaditelnou majoritu a přímo obtížně prosaditelnou majoritu	100%	98%	88%	80%	79%	80%	78%
za předpokladu, že se stát svými přímými a nepřímými podíly v IPB a ČP nedokáže prosadit							64%

Zdroj: Výroční zprávy bank, Hospodářské noviny, vlastní výpočty z těchto podkladů

Pozn.: Přímo prosaditelná majorita = přímý vlastnický podíl státu je nižší než 50%, ale stát dokáže se svým podílem dokáže prosadit (např. KB).

Jednotlivé banky jsem dosazoval do jednotlivých skupin podle vlastního uvážení. Zařazení jednotlivých bank je v různých letech různé. Např. IPB je zařazena do roku 1992 v první kategorii (tj. stát vlastní více než 50%), v letech 1993 a 1994 v druhé kategorii (tj. stát vlastní přímo prosaditelnou majoritu) a od roku 1995 v čtvrté kategorii (tj. stát vlastní přímo obtížně prosaditelnou majoritu). Navíc je pro rok 1996 vytvořena pátá kategorie, která odpovídá hodnotě čtvrté kategorie za předpokladu, že se stát se svými přímými i nepřímými podíly nedokáže prosadit v IPB a ČP.

4. Porovnání jednotlivých bank

Banky lze porovnávat podle mnoha kritérií. Nejobektivnějším kritériem pro porovnání kvality jednotlivých bank je rating přidělený bance světovou ratingovou agenturou. Rating vyjadřuje především očekávanou schopnost společnosti dostát včas a v plné výši svým závazkům. Nejznámějšími s nejrenomovanějšími univerzálními ratingovými agenturami jsou Moody's a Standard & Poor's. V bankovním sektoru dále existují agentury, které se věnují ohodnocování pouze bank. Těmi jsou britská IBCA a americká Thomson Bank Watch.

Od roku 1996 se tyto ratingové agentury věnují i ohodnocování českých bank. Porovnáme-li ratingy udělené v posledních 14 měsících českým bankám agenturami Moody's, Standard & Poor's a Thomson Bank Watch, zjistíme, že v dubnu 1997 má nejlepší rating Živnostenská banka. Její dlouhodobý rating Moody's Baa1 je nejvyšší, jaký může jakýkoli český subjekt dosáhnout, protože je na stejné úrovni jako rating ČNB.

Toto hodnocení může být pro ŽB satisfakcí za výtky, které musí během posledních měsíců snášet na svojí adresu ze strany představitelů některých státních institucí, kteří mluví o zklamání z po-privatizačního vývoje ŽB. Živnostenská banka se totiž nestala členem neformálního „klubu“ velkých polostátních a státních bank, nenechala se dotlačit k financování privatizace a ani necítila potřebu vlastní expanze. Naopak, věnovala se dosažení co největší efektivity svého hospodaření a vlastní důvěryhodnosti.

Druhou nejlépe hodnocenou českou bankou je Komerční banka, která získala stejné ratingy jako ŽB, jen její dlouhodobý rating Moody's je o jeden stupeň nižší. Třetí nejlépe hodnocenou bankou je ČSOB, jejíž hodnocení se liší od hodnocení KB pouze jedním stupněm v ratingu Thomson Bank Watch. Česká spořitelna je posuzována na stejné úrovni jako ČSOB, jen její finanční síla je slabší. Investiční a poštovní banka má podle Thomson Bank Watch nejmenší očekávanou schopnost společnosti dostát svým závazkům ze všech velkých bank. Navíc její rating BB+ již není ratingem investičního stupně, ale stupně spekulativního (rozhraní je BBB-, tedy o jeden stupeň výše). Standard & Poor's vyhodnotila kromě tří bank uvedených v tabulce 4.1. i IPB, ale „po dohodě“ s IPB byl rating kvůli odvolání emise GDR a začínající privatizaci pozastaven³².

Tab. 4.1.: Ratingy českých bank

	Dlouhodobý	Moody's		S & P	Thomson Bank Watch
		Krátkodobý	Finanční síla		
Komerční banka	Baa2	Prime-2	D+	BBB-/A3	BBB+
Česká spořitelna	Baa2	Prime-2	D	BBB-/A3	BBB
IPB	Baa2	Prime-2	D		BB+
Agrobanka	Ba1	Not Prime	E+		B+
Živnostenská banka	Baa1	Prime-2	D+		BBB+
ČSOB	Baa2	Prime-2	D+	BBB-/A3	BBB
Pragobanka					B+

Zdroj: HN

Ratingy Moody's jsou z března 1996 (kromě ratingu Živnostenské banky, který je z dubna 1997) a ratingy Standarts & Poor jsou z ledna 1997

³² Kapitola 5 obsahuje bližší charakteristiky velkých bank. Důvody, proč mají jednotlivé banky lepší či horší ratingové ohodnocení, by měly být popsány.

Dalšími dvěma českými bankami, které mají alespoň jedno ratingové ohodnocení, jsou Agrobanka (v březnu 1996, půl roku před uvalením nucené správy, získala od Moody's i krátkodobý spekulativní stupeň) a Pragobanka (Thomson Bank Watch jí ohodnotil stejně jako Agrobanku).

4.1 Struktura aktiv a pasiv

Celková bilanční suma českého bankovníctví vykazuje reálně vyšší růst než GDP České republiky. Zatímco reálný GDP dosáhl předtransformační úrovně až v roce 1996, celková výše reálných primárních vkladů se zvýšila v pololetí 1996 oproti stavu v roce 1991 o 30%, poskytnuté úvěry o 20% a celková bilanční suma o přibližně 10% (Merrill Lynch 1997).

Budeme-li ale zkoumat tento vývoj více do hloubky, dospějeme k závěru, že vývoj ve struktuře celkové bilanční sumě sektoru lze rozdělit do dvou částí. Do roku 1993 rostla jak suma poskytnutých úvěrů, tak i celkový objem primárních vkladů rychleji, než celková bilanční suma v sektoru. Zvětšoval se tedy i podíl těchto dvou položek na celkové bilanční sumě sektoru, především pak podíl poskytnutých úvěrů. Důvodů pro tuto tendenci je několik:

- financování privatizace, na které se české banky v dominantní roli podílely (musely podílet),
- rozvoj kapitálových trhů, jež začal až v roce 1993, a neumožnil tak bankám do té doby alternativní alokaci svých aktiv,
- očištění bilance ČSOB o pohledávky / závazky vůči bankám (viz kapitola 1.1.2.2.), které uměle snižovaly reálný podíl úvěrů / vkladů v ekonomice,
- celkový makroekonomický vývoj v České republice.

Od roku 1993 dochází k zcela opačným tendencím, bilanční suma českého bankovního sektoru roste rychleji než celkové úvěry a jejich podíl se snížil z 55,2% na konci roku 1993 na 46,6% na konci třetího čtvrtletí roku 1996. Banky přesouvaly svá aktiva do krátkodobých cenných papírů (především pokladniční poukázky), jejichž podíl na celkové bilanční sumě vzrostl v letech 1993 - 1995 na dvojnásobek (8,4%). Tato tendence souvisí především s regulací peněžní zásoby v těchto letech.

Důležitější tendencí je však stálý nárůst cenných papírů v zásobě, tj. především nakoupených akcií a obligací, od roku 1993, kdy začal fungovat (lépe řečeno pracovat) český kapitálový trh. Na konci roku 1996 se nakoupené cenné papíry podílí na celkové bilanční sumě bankovního sektoru téměř 10%.

Některé banky začaly výrazně zvyšovat podíl cenných papírů s proměnlivým výnosem (tzn. především akcií), které jsou více rizikové než jiné cenné papíry, a vytvářely k nim opravné položky na velice nízké úrovni.

V lednu 1997 vydala ČNB opatření, kterým se snaží pomocí větší regulace snížit riziko ztráty bank z operací s cennými papíry. Banky mají povinnost rozdělit svá portfolia cenných papírů na dvě části. Obchodní portfolio se může skládat pouze z veřejně obchodovatelných cenných papírů. Banka bude je povinna vytvářet denně opravné položky (cena pořízení - tržní cena) pro každý cenný papír v obchodním portfoliu. Investiční portfolio může obsahovat jak veřejně obchodovatelné cenné papíry, tak i ostatní cenné papíry a majetkové účasti. Banka musí předem předložit

ČNB investiční strategii a nemůže prodat cenné papíry z investičního portfolia bez předchozího souhlasu ČNB. Opravné položky k investičnímu portfoliu se vytvářejí na konci roku a to celkově (je povolena kompenzace zisků a ztrát).

Banky dostaly půlroční lhůtu (do 1. července 1997), aby zavedly toto opatření do praxe. Je velice pravděpodobné, že do té doby budou probíhat výrazné přesuny vlastněných cenných papírů. Banky budou přemisťovat cenné papíry především do svých nebankovních dceřinných společností, jelikož toto regulační opatření se týká pouze bank.

Tab. 4.2.: Vývoj základní struktury aktiv a pasiv českého bankovního sektoru včetně poboček v zahraničí

<i>údaje v mld.</i>	1993	podíl	1994	podíl	1995	podíl	IX.96	podíl
Aktiva celkem	1269,4	100,0%	1 538,5	100,0%	1 851,9	100,0%	1 976,4	100,0%
Úvěry celkem	700,7	55,2%	826,2	53,7%	852,1	46,0%	920,9	46,6%
Krátkodobé CP	54,6	4,3%	74,8	4,9%	155,8	8,4%	125,3	6,3%
CP v zásobě	48,2	3,8%	93,9	6,1%	149,3	8,1%	186,1	9,4%
Majetkové účasti	10,2	0,8%	18,0	1,2%	22,7	1,2%	22,9	1,2%
Pasiva celkem			1 538,5	100,0%	1 851,9	100,0%	1 976,4	100,0%
Zdroje od ČNB			77,8	5,1%	74,4	4,0%	86,0	4,4%
Vklady bank			306,8	19,9%	356,1	19,2%	438,0	22,2%
Vklady klientů			774,1	50,3%	940,7	50,8%	970,2	49,1%
Emise CP			27,2	1,8%	48,8	2,6%	66,8	3,4%
Rezervy			78,8	5,1%	42,7	2,3%	35,9	1,8%
Rezervní fondy			41,5	2,7%	72,8	3,9%	83,8	4,2%
Kapitál upsaný			61,3	4,0%	63,6	3,4%	69,7	3,5%

Zdroj: ČNB

Struktura aktiv a pasiv jednotlivých bank se výrazně liší. Nově vzniklé české banky se často snažily zvýšit svůj podíl na trhu cestou neúměrné expanze úvěrů a ty byly dominující položkou na straně aktiv malých bank. Typický vývoj struktury bilance nově vzniklé banky vypadal tak, že na straně pasiv rostly rychle závazky k ostatním bankám (hlavně k České spořitelně), půjčené peníze se rychle přelévaly do nových úvěrů, jejichž podíl na aktivech dosahoval až 90%. Teprve později si většina nových bank uvědomila nutnost větší diversifikace rizika a větší rovnováhy jednotlivých položek na straně aktiv a problémy spojené s dominancí závazků u bank na straně pasiv (především závislost na mezibankovním trhu a jeho úrokových sazbách) a postupně zvyšovaly podíl primárních vkladů a část prostředků ukládaly také do ostatních bank (to ale souvisí také s pozdějším rozvojem kapitálového trhu, bankám se nenabízelo tolik možností jak naložit s volnými zdroji jako dnes).

Podíl poskytnutých úvěrů na celkových aktivech malých bank se snížil z necelých 80% v roce 1992 na 60% v roce 1996. Přesto je tento podíl v současnosti větší než údaj za celý bankovní sektor o více než 13% (60% oproti 47%), zatímco v roce 1994 byl tento rozdíl pouze 11,3%. Zahraniční banky udržují podíl úvěrů na aktivech na úrovni 40% po celou dobu své existence a průměrný podíl u velkých bank se pohybuje mezi podílem malých a zahraničních bank.

Přesto, že se základní jmění bankovního sektoru podílí na pasivech v posledních letech stabilně mezi 3,4% a 4%, rozdíl mezi jednotlivými skupinami bank je zde nejvíce patrný. Čtyři největší banky si udržují již přes tři roky tento podíl na stabilní úrovni mezi 2 až 3%. Zároveň mají vlastní jmění výrazně vyšší než základní jmění (díky převádění části zisků do fondů a navyšování základního jmění s velkým

áziem). Podíl vlastního jmění velkých bank na bilanční sumě je okolo 8% u KB, ČSOB a IPB a 5% u ČS.

Podíl základního jmění na bilanční sumě zahraničních bank se každoročně snižuje v souvislosti s růstem jejich bilanční sumy, který je větší než navyšování základního jmění (pokles z více než 11% v roce 1992 na 5,2% v roce 1996). Zahraniční banky ale zároveň převádějí vytvořený zisk do svých fondů, takže podíl vlastního jmění na pasivech se snižuje pomaleji. Stejný trend můžeme pozorovat i u stavebních spořitelen.

Podíl základního jmění malých bank na jejich pasivech se naproti tomu udržuje na stabilní úrovni 8 až 11%, tedy na čtyř až pětinasobku úrovně velkých bank. Malé banky se potýkají s velkými ztrátami, nejsou schopny navyšovat základní jmění s vysokým áziem, a proto jediná cesta jak nezkrachovat, je navyšování základního jmění s často nulovým áziem. Důsledkem pro mnoho menších bank je pak nižší hodnota vlastního jmění oproti základnímu jmění, některé banky v nucené správě dokonce vykazují zápornou hodnotu vlastního jmění³³.

Tab. 4.3.: Podíl poskytnutých úvěrů na celkových aktivech jednotlivých bank a skupin bank

	1991e	1992	1993	1994	1995	1996e
KB	73%	62%	65%	64%	60%	54%
ČS	26%	32%	35%	33%	33%	38%
IPB	75%	69%	69%	69%	61%	61%
ČSOB	22%	31%	59%	55%	40%	39%
KoB	99%	98%	72%	69%	59%	61%
AGB	89%	79%	63%	67%	57%	63%
ŽB	6%	21%	31%	22%	49%	29%
Velké české banky	43%	46%	53%	52%	48%	48%
Malé české banky ¹	77%	79%	65%	67%	56%	60%
Zahraniční banky ²		42%	42%	41%	36%	40%
Stavební spořitelny				0%	1%	2%

Zdroj: vlastní výpočty z výročních zpráv bank a denního tisku

Pozn.:

¹ bez AGB

² bez ŽB

Tab. 4.4.: Podíl základního jmění na celkových pasivech jednotlivých bank a skupin bank

	1991e	1992	1993	1994	1995	1996e
KB	1,2%	1,8%	2,6%	2,9%	2,3%	2,1%
ČS	2,3%	2,0%	1,7%	2,1%	2,1%	2,1%
IPB	1,0%	0,9%	1,6%	2,1%	1,9%	2,4%
ČSOB	0,3%	0,5%	4,2%	3,2%	2,5%	2,4%
KoB	0,0%	0,9%	4,8%	5,4%	4,8%	5,0%
AGB	3,8%	3,6%	2,8%	5,1%	5,9%	6,4%
ŽB	1,4%	6,9%	6,1%	5,0%	4,3%	4,3%
Velké české banky	1,2%	1,4%	2,4%	2,5%	2,2%	2,2%
Malé české banky ¹	9,3%	11,5%	8,2%	9,3%	8,5%	10,2%
Zahraniční banky ²		11,4%	8,6%	7,5%	5,7%	5,2%
Stavební spořitelny				18,5%	14,4%	8,8%

Zdroj: vlastní výpočty z výročních zpráv bank a denního tisku

Pozn.:

¹ bez AGB

² bez ŽB

³³ Tento problém byl již diskutován v kapitole 2.1.4.

Jak je vidět z tab. 4.5., podařilo se malým českým bankám zvýšit podíl primárních vkladů na celkových pasivech z necelé čtvrtiny v roce 1991 na nadpoloviční podíl v roce 1995. Nárůst byl vyšší především do roku 1994, tj. do doby než se objevily první potíže menších bank. V roce 1996 došlo k poklesu podílu primárních vkladů na celkových pasivech malých bank o 3%. Jednoznačným důvodem je konsolidační program ČNB a s tím související uvalení nucených správ na sedm menších bank. Výše bilanční sumy malých bank se podle předběžných údajů v roce 1996 snížila o 12% (tj. o 30 mld.), ale výše primárních vkladů v nich poklesla o téměř 22% (tj. o 34 mld.).

Primární vklady se podílí na celkových pasivech zahraničních bank menší měrou a jejich podíl se pomalu snižuje. Celková suma primárních vkladů zahraničních bank ale roste. Jen v roce 1996 narostla o 20 mld., tj. o 42%. Příčinou poklesu podílu vkladů je rychlejší růst celkové bilanční sumy, které v roce 1996 vzrostla o 64 mld. (tj. o 44%). Nízký podíl vkladů u zahraničních bank pro ně ale nepředstavuje problém, jelikož jsou schopny získat zdroje bez problémů na mezibankovním trhu (na rozdíl od malých bank).

Tab. 4.5.: Podíl primárních vkladů na celkových pasivech jednotlivých bank a skupin bank

	1991e	1992	1993	1994	1995	1996e
KB	46%	57%	61%	62%	58%	59%
ČS	94%	93%	87%	81%	78%	81%
IPB	42%	30%	45%	50%	52%	58%
ČSOB	13%	23%	44%	41%	43%	44%
KoB	17%	12%	7%	11%	7%	7%
AGB	24%	46%	56%	63%	77%	59%
ŽB	51%	66%	64%	59%	52%	51%
Velké české banky	47%	57%	66%	64%	61%	62%
Malé české banky ¹	24%	27%	41%	48%	55%	52%
Zahraniční banky ²		53%	46%	44%	37%	35%
Stavební spořitelny				69%	82%	87%

Zdroj: vlastní výpočty z výročních zpráv bank a denního tisku

Pozn.:

¹ bez AGB

² bez ŽB

Důležitým ukazatelem pro banky je to, v jaké míře jsou jejich poskytnuté úvěry klientům kryty primárními vklady. Tabulka 4.6. ukazuje poměry primárních vkladů a úvěrů pro jednotlivých banky. Nejlepší krytí úvěrů primárními vklady má Plzeňská banka, kterou Motoinvest před prodejem Agrobance v lednu 1997 z tohoto hlediska očistil dokonale. Druhá ČMZRB se nesoustředí na poskytování úvěrů, a proto její dobré umístění nepřekvapí. Poměru vyššího než 100% pak už dosahují jen tři ze čtyř největších bank (IPB dosáhne této hranice pravděpodobně v roce 1997), čtyři zahraniční banky (ŽB, HYPO - Bank, Bank Austria a Raiffeisen) a většina malých českých bank, které v roce 1996 neskončily pod nucenou správou (kromě Pragobanky).

Tab. 4.6.: Poměr primárních vkladů a úvěrů poskytnutých klientům jednotlivých bank v letech 1991-1996 (banky jsou seřazeny podle velikosti tohoto ukazatele za rok 1996)

Závazky ke klientům						
úvěry klientům	1996e	1995	1994	1993	1992	1991e
<i>Plzeňská banka</i>	4321%	309%	118%	69%		
<i>ČMZRB</i>	1081%	792%	499%	137%	16899%	
Česká spořitelna	215%	240%	243%	249%	288%	355%
<i>První městská banka</i>	207%	310%	36%	28%		
<i>Živnostenská banka</i>	178%	106%	265%	209%	312%	922%
<i>Foresbank</i>	170%	140%	52%	16%		
<i>HYPPO-Bank CZ</i>	166%	173%	125%	169%	224%	
<i>Union banka</i>	129%	56%	60%	43%	14%	8%
<i>Moravia banka</i>	115%	97%	117%	97%	70%	
ČSOB	112%	107%	76%	74%	75%	59%
Komerční banka	109%	97%	97%	95%	92%	63%
<i>Bank Austria (ČR)</i>	106%	125%	141%	147%	256%	
<i>Raiffeisenbank</i>	103%	89%	94%			
<i>Banka Haná</i>	101%	113%	95%	73%	21%	12%
IPB	94%	86%	72%	64%	44%	56%
<i>Agrobanka</i>	93%	134%	95%	89%	59%	27%
<i>Credit Lyonnais</i>	90%	210%	141%	148%	441%	
<i>Pragobanka</i>	89%	82%	52%	46%	45%	54%
<i>Citibank</i>	88%	88%	92%	74%	100%	23%
<i>Societe Generale</i>	82%	59%	109%	85%	194%	183%
<i>BNP Dresdner Bank</i>	70%	96%	83%	297%	181%	
<i>Vereinsbank (CZ)</i>	69%					
<i>Creditanstalt</i>	56%	58%	68%	66%	58%	4%
<i>IC banka</i>	48%	36%	54%			
<i>GiroCredit</i>	42%	67%	21%	16%		
<i>Českomor. hypo banka</i>	37%	139%	67%	62%	31%	8%
<i>Velkomoravská ban.</i>	34%	133%	91%	47%	53%	
<i>Podnikatelská banka</i>	32%	139%	111%	68%	60%	
<i>COOP banka</i>	26%	81%	84%	72%	39%	
Konsolidační banka	12%	12%	16%	10%	12%	17%
<i>Universal banka</i>	n/a	74%	90%	49%		
<i>Interbanka</i>	n/a	127%	126%	121%	90%	67%
<i>Realitbanka</i>	n/a	34%	24%	17%	0%	25%
<i>Zemská banka</i>	n/a	79%	67%	36%	19%	32%
<i>Evrobanka</i>		56%	78%	63%	28%	14%
<i>Ekoagrobanka</i>		138%	123%	90%	37%	31%
<i>Bankovní dům Skala</i>		115%	115%	84%	40%	43%
<i>AB banka</i>			13%	38%	25%	12%
<i>Banka Bohemia</i>					88%	75%
<i>Česká banka</i>			29%	24%	17%	
<i>Kredit. a prům.banka</i>					14%	8%
<i>Kreditní banka</i>		77%	94%	71%	21%	25%
<i>Poštovní banka</i>				147%	83%	67%
<i>První slezská banka</i>		82%	51%	44%		

Zdroj: Výroční zprávy bank, HN, Aspekt (1997), vlastní výpočty z těchto podkladů

Pozn.: Velké české banky jsou označeny tučným písmem, malé české banky jsou označeny kurzívou a zahraniční banky normálním písmem. Stavební spořitelny nejsou do této tabulky zahrnuty, jelikož i na konci roku 1996 poskytl velice málo úvěrů klientům a poměry dosahují řádů desetitisíců.

4.2 Tvorba zisku

Základním cílem každého podnikatelského subjektu v tržní ekonomice je dosažení co největšího zisku. Banky, respektive bankovní sektor, nejsou žádnou výjimkou.

Před třemi roky nemělo porovnávání jednotlivých bank podle jejich ziskovosti příliš velkou vypovídací schopnost. Naprostá většina bank za sebou měla pouze několik málo let činnosti a velké počáteční náklady spojené se začátkem podnikání (budování poboček, nákup informačních technologií, zaškolování zaměstnanců, a pod.) samozřejmě výrazně ovlivňovaly tvorbu jejich zisku. Od roku 1993 však již měly tyto nově vzniklé banky určité časové období na to, aby se nyní mohla poměřovat jejich ziskovost se ziskovostí bank již dlouhodobě existujících.

Na druhou stranu je třeba mít na paměti, že i banky které existovaly před rokem 1990 musely vydávat podobné náklady, jelikož struktura jejich poboček byla často nedostatečná. Co se týče bankovních informačních systémů a odbornosti pracovníků, je možné se domnívat, že jejich přizpůsobení standardům požadovaných moderním bankovníctvím je možná nákladnější než budování banky na „zelené louce“. Zisk velkých bank však nejvýrazněji ovlivňovala tvorba rezerv a opravných položek ať již na úvěry poskytnuté před rokem 1990, nebo na úvěry poskytnuté na počátku transformace. Naopak zahraniční banky nebyly pod tlakem financovat privatizaci a měly velký náskok ve vlastním know-how.

V roce 1995 a 1996 dosáhly všechny zahraniční banky s výjimkou problémové Interbanky kladného hospodářského výsledku. Naopak, ztrátu zaznamenaly kromě tří stavebních spořitelen, které začaly podnikat později a ČMZRB, jen malé banky, z nichž většina již neexistuje.

ROA

Tabulka 4.7. ukazuje porovnání jednotlivých bank podle hospodářského výsledku za účetní období (tj. čistého zisku) na celková aktiva bank (ROA). Banky jsou v ní seřazeny podle ROA za rok 1995. Je zřejmé, že nejvýkonnější v tomto ohledu jsou zahraniční banky, které kromě roku 1991, kdy teprve první z nich zahajovaly činnost, dosahují průměrné ROA těsně pod 1%. Některé zahraniční banky dosahují i ROA okolo 2%, což je pro české banky zatím nedosažitelná hranice. Dlouhodobě nejziskovější bankou podle ROA je Citibank a Bank Austria, naopak výsledky Creditanstaltu se pohybují neustále okolo nuly.

Nejlepší rentabilitu aktiv z velkých bank má ČSOB (od roku 1994 stabilně okolo 1,5%). Nejlepší z malých bank v roce 1995, Union banka, byla až na desátém místě a její návratnost aktiv byla v roce 1995 jen 0,6%. Kromě AGB pak již žádná jiná malá banka neměla v tomto roce ROA větší než 0,2%.

Stavební spořitelny vykazují překvapivě již v prvních letech své existence vysokou ziskovost. Počáteční náklady nebyly příliš velké, neboť stavební spořitelny nebudují pobočkovou síť a využívají většinou pobočky svých největších akcionářů. Zároveň nemusí tvořit vysoké opravné položky (podíl úvěrů na aktivech je menší než 2%) a úroková marže jimi není příliš snižována. Myslím si, že ziskovost, kterou stavební spořitelny dosahují, by měla přimět ČNB k vydání dalších licencí stavebních

spořítelen, tak, aby se jejich počet zvýšil z nynějších šesti na nejméně osm. Mělo by dojít k zvýšení konkurence v této oblasti a zlepšení kvality i ceny z pohledu spotřebitele.

Standardní teorie o tom, že v počáteční fázi podnikání je banka ve ztrátě u malých bank neplatí. Dochází k tomu, že malé banky tvořily často již ve druhém roce své existence poměrně slušný zisk. Často navíc nebyl tento zisk reinvestován a použit k dalšímu rozvoji banky, ale vyplacen akcionářům. Ziskovosti bylo dosaženo na úkor tvorby rezerv a opravných položek a posilování vlastního jmění, což se částečně projevilo v celkovém hospodářském výsledku malých bank v roce 1994 a plně v hospodářském výsledku v roce 1995 (u těch bank, které do té doby přežily).

ROE

Z pohledu akcionáře banky je pravděpodobně lepším měřítkem pro ohodnocení ziskovosti banky poměr hospodářského výsledku za účetní období (tj. čistého zisku) na celkové vlastní jmění (Return on Equity - ROE). Akcionáře zajímá více než ROA, jelikož vypovídá o návratnosti jejich vlastních zdrojů. V USA se průměrné ROE pohybuje mezi 16% až 20%, ale u nás jen okolo 13% (pro velké banky) resp. 7% (sektor 1996). ROE pro velké banky je uvedeno a komentováno v kapitolách 5. Bohužel, kvůli nedostupnosti informací o výši vlastního jmění ostatních bank (jak již jsem uvedl v kapitole 2.1.4.), je nemožné porovnat pomocí poměrového ukazatele ROE všechny banky působící v České republice.

Upravený ukazatel ROE, kde za E nedosahujeme účetní hodnotu banky, ale tržní (tj. tržní kapitalizaci = počet akcií * cena akcie) ukazuje tab. 4.14.

EPS

Poměrový ukazatel EPS (Earnings per Share) udává čistý zisk v korunách na jednu akcii. Tabulka 4.8. porovnává EPS jednotlivých bank v letech 1992-1996. Pro lepší srozumitelnost jsou akcie všech bank převedeny na jednotnou nominální hodnotu.

Na jednu akcii ČSOB připadá v letech 1995 i 1996 nejvyšší čistý zisk, za ní následuje KB. Velké české banky vykazují lepší výsledky v porovnání s ostatními bankami podle EPS než podle ROA. Důvodem je vyšší podíl základního jmění zahraničních bank na pasivech popsáným výše. Žádná menší česká banka nedokázala vytvořit v roce 1995 čistý zisk na akcii vyšší než 100 Kč (tj. 10% nominální hodnoty akcií) a velice podobná situace bude platit i v roce 1996.

Tab. 4.7.: ROA jednotlivých bank v letech 1992-1996 (banky jsou seřazeny podle velikosti tohoto ukazatele za rok 1995)

ROA	1996e	P	1995	P	1994	P	1993	P	1992	P
Citibank			1,8%	1	2,8%	1	2,4%	1	1,3%	1
Českomor.stav.spař.			1,7%	2	0,1%	20	-1,1%	38		
Bank Austria (ČR)	1,4%	6	1,6%	3	1,7%	2	1,5%	3	0,1%	18
ČSOB	1,5%	5	1,5%	4	1,2%	5	-8,9%	43	0,0%	22
Živnostenská banka	1,2%	7	1,3%	5	1,4%	4	1,1%	7	1,0%	6
Komerční banka	1,1%	9	1,3%	6	0,5%	9	0,8%	11	1,1%	4
Credit Lyonnais	0,9%	11	1,0%	7	0,5%	10	0,1%	25	-0,8%	30
Societe Generale	1,2%	8	1,0%	8	1,0%	6	1,3%	4	1,0%	5
IC banka	3,2%	1	0,8%	9	-3,9%	43				
AR stavební spořit.	2,2%	2	0,7%	10	-3,0%	40	-2,6%	39		
BNP Dresdner Bank	0,9%	10	0,7%	11	0,7%	7	0,1%	26	-0,3%	29
Union banka	-2,0%	22	0,6%	12	0,1%	19	0,3%	21	0,6%	10
Agrobanka			0,6%	13	0,3%	14	-5,0%	40	1,3%	2
Všeobecná stav.sp.	0,8%	12	0,5%	14	1,5%	3	0,4%	19		
IPB	0,4%	16	0,5%	15	0,5%	11	0,3%	22	0,5%	12
Raiffeisenbank	0,3%	17	0,3%	16	-1,1%	34				
GiroCredit	0,3%	18	0,3%	17	0,2%	18	-0,4%	36		
Foresbank	-1,4%	21	0,2%	18	0,5%	8	-5,3%	41		
První městská banka	1,9%	4	0,2%	19	0,0%	28	-0,9%	37		
HYP0-Bank CZ	0,3%	19	0,1%	20	0,0%	31	0,1%	27	0,1%	19
ČMHB	-2,9%	23	0,1%	21	-3,5%	42	0,6%	12	1,0%	7
Creditanstalt			0,1%	22	0,0%	21	0,2%	23	0,1%	20
Česká spořitelna	0,5%	14	0,1%	23	0,3%	15	0,1%	29	1,3%	3
Konsolidační banka			0,0%	24	0,0%	27	0,9%	9	0,0%	25
Moravia banka			0,0%	25	0,0%	25	0,6%	13		
ČS - staveb.spořitel.			-0,3%	26	-4,5%	45				
Zemská banka			-0,8%	27	0,4%	13	1,3%	5	0,7%	8
ČMZRB	2,1%	3	-1,6%	28	0,2%	16	2,2%	2	0,2%	17
Evrobanka			-2,0%	29	-1,6%	36	0,4%	20	0,3%	16
Wustenrot - stav.sp.	0,8%	13	-2,0%	30	-9,1%	46	-7,9%	42		
Banka Haná			-2,4%	31	0,4%	12	0,6%	14	0,0%	23
Plzeňská banka	-0,8%	20	-2,4%	32	-2,1%	39	1,1%	6		
Universal banka			-4,2%	33	0,0%	23	0,0%	31	0,0%	27
Pragobanka			-4,8%	34	0,0%	24	0,5%	16	0,4%	14
HYP0 - stavební sp.			-6,0%	35	0,0%	28				
Velkomoravská ban.	-29,6%	25	-8,9%	36	-1,8%	37	0,2%	24	0,0%	24
Interbanka			-10,1%	37	-4,3%	44	0,0%	33	0,1%	21
COOP banka			-13,1%	38	-0,3%	32	0,5%	18	0,0%	26
Podnikatelská banka	-19,0%	24	-19,7%	39	0,0%	28	0,0%	32		
Kreditní banka			-24,3%	40	0,0%	26	0,6%	15	0,5%	13
Ekoagrobanka			-26,3%	41	-0,7%	33	0,5%	17	0,3%	15
Bankovní dům Skala					-1,3%	35	-0,3%	35	0,0%	27
První slezská banka					0,2%	17	0,1%	28		
Realitní banka					-3,4%	41	0,0%	34		
AB banka					-2,0%	38	1,0%	8	0,7%	9
Česká banka					0,0%	22	0,8%	10	0,6%	11
Poštovní banka							0,0%	30		
Vereinsbank (CZ)	0,4%	15								

Zdroj: Výroční zprávy bank, denní tisk, Aspekt (1997), vlastní výpočty z těchto podkladů

Vysvětlivky: P ... pořadí banky mezi ostatními bankami (tzn. mezi těmi, u kterých je daný údaj k dispozici).

Pozn.: Velké české banky jsou označeny tučným písmem, malé české banky a stavební spořitelny jsou označeny kurzívou a zahraniční banky normálním písmem. ROA je počítáno podle výkazů bank v CAS, výkazy některých bank v CAS a IAS se v některých letech výrazně liší. Údaje pěti největších bank v IAS jsou uvedeny v kapitole 5.

Tab. 4.8.: EPS jednotlivých bank v letech 1992-1996 (banky jsou seřazeny podle velikosti tohoto ukazatele za rok 1995)

EPS (Kč)	1996e	P	1995	P	1994	P	1993	P	1992	P
ČSOB	606	1	605	1	392	2	-2 115	44	96	8
Komerční banka	552	2	543	2	180	5	293	3	644	2
Citibank			340	3	1 097	1	792	1	334	5
Credit Lyonnais	324	6	326	4	130	7	19	24	-30	30
Societe Generale	455	3	304	5	161	6	91	13	94	9
Živnostenská banka	276	7	299	6	282	3	174	6	146	6
IPB	155	11	270	7	211	4	181	5	514	3
Českomor. stav. spoř.			257	8	9	19	-34	38		
Bank Austria (ČR)	214	10	170	9	111	9	80	16	5	24
GiroCredit	125	12	108	10	33	15	-38	39		
Agrobanka			93	11	54	13	-1 748	43	364	4
AR stavební spořít.	325	5	75	12	-260	41	-83	41		27
BNP Dresdner Bank	115	13	69	13	94	10	15	25	-19	29
Raiffeisenbank	81	16	50	14	-114	33	0	35		
Union banka	-334	23	46	15	9	18	25	22	11	18
Česká spořitelna	243	9	35	16	129	8	57	18	653	1
Všeobecná stav. sp.	93	15	29	17	54	12	7	29		
Creditanstalt			23	18	6	20	27	21	11	19
První městská banka	256	8	20	19			-14	36		
Foresbank	-100	21	19	20	14	17	-67	40		
HYPO-Bank CZ	40	19	14	21	-1	28	11	26	7	21
IC banka	48	18	10	22	-48	30				
ČMHB	-165	22	10	23	-642	43	99	12	145	7
Konsolidační banka			0	24	2	26	192	4	5	23
Moravia banka			-9	25	3	23	99	11	1	26
ČS - staveb. spořitel.			-17	26	-92	32				
Wustenrot - stav. sp.	48	17	-72	27	-229	39	-103	42		
HYPO - stavební sp.			-76	28						
Plzeňská banka	-36	20	-100	29	-49	31	22	23		
Zemská banka			-103	30	40	14	147	7	83	10
ČMZRB	415	4	-273	31	24	16	357	2	25	17
Universal banka			-310	32	2	27	2	31	0	27
Evrobanka			-335	33	-180	38	37	20	25	16
Banka Haná			-453	34	84	11	125	8	5	22
Interbanka			-494	35	-390	42	0	33	8	20
Pragobanka			-640	36	3	22	66	17	52	12
Velkomoravská ban.	-949 045	25	-914	37	-131	34	9	27		
COOP banka			-1 468	38	-37	29	56	19		
Podnikatelská banka	-711 260	24	-1 564	39			2	32		
Kreditní banka			-3 210	40	2	25	89	14	51	13
Ekoagrobanka			-5 854	41	-173	37	106	10	44	15
Bankovní dům Skala					-159	36	-26	37	0	27
První slezská banka					5	21	4	30		
Realitbanka					-134	35	0	34	2	25
AB banka					-235	40	114	9	61	11
Česká banka					2	24	86	15	48	14
Poštovní banka							8	28		
Vereinsbank (CZ)	110	14								

Zdroj: Výroční zprávy bank, denní tisk, Aspekt (1997), vlastní výpočty z těchto podkladů

Vysvětlivky: P ... pořadí banky mezi ostatními bankami (tzn. mezi těmi, u kterých je daný údaj k dispozici).

Pozn.: EPS je přepočítáno na teoretickou nominální hodnotu akcie 1 000 Kč a uvedeno v Kč. Velké české banky jsou označeny tučným písmem, malé české banky a stavební spořitelny jsou označeny kurzívou a zahraniční banky normálním písmem. EPS je počítáno podle výkazů bank v CAS, výkazy některých bank v CAS a IAS se v některých letech výrazně liší. Údaje pěti největších bank v IAS jsou uvedeny v kapitole 5.

Čistá úroková marže

Dalším ukazatelem ziskovosti u bank je čistá úroková marže (Net Interest Margin, NIM). Čistá úroková marže je podíl čistého výnosu z úroků (přijaté úroky - placené úroky) a celkových aktiv³⁴.

Obecně platí, že se úroková marže v českém bankovním sektoru každým rokem snižuje a dostává se tak stále blíže úrovni obvyklé ve vyspělých trzích. Znamená to, že se čisté úrokové příjmy snižují a banky jsou nuceny hledat zdroje zisku i v jiných příjmech, nejen úrokových. Bohužel podíl čistých provizí a poplatků na celkových příjmech bank je stále velice nízký a zvyšuje se jen velice pomalu (v roce 1993 představoval 12% a do roku 1995 vzrostl pouze na 14%).

Tab. 4.9.: Úroková marže bank v letech 1992-1996

	1992	1993	1994	1995	III.96
Průměrné sazby úvěrů	13,3%	14,1%	12,8%	12,7%	12,5%
Průměrné sazby vkladů	6,3%	7,0%	6,9%	6,9%	6,9%
Úroková marže	7,0%	7,1%	5,9%	5,8%	5,6%

Zdroj: ČNB (1996a)

Pozn.: Úroková marže = průměrné sazby úvěrů - průměrné sazby vkladů

Nejvyšší NIM vykazují stavební spořitelny, což je pochopitelné. Úročení depozit občanů ve stavebních spořitelnách je pouze 4%, zvýhodněné úvěry jsou dosud poskytovány ve velice malé míře, a proto může stavební spořitelna uložit většinu svých aktiv jako termínovaná depozita do ostatních bank.

Pro ostatní banky obecně platí, že vyšší podíl poskytnutých úvěrů na celkových aktivech vede zpravidla k vyššímu NIM. Zvláště pro malé banky v minulých letech platilo, že poskytnuté úvěry přináší vyšší úrokový výnos v porovnání s alternativními způsoby alokace aktiv. Malé banky totiž poskytují úvěry v menší velikosti, méně kvalitním dlužníkům a tedy s vyšší úrokovou sazbou. Na druhou stranu úvěry se podílejí na celkové bilanci zahraničních bank menším podílem, jsou poskytovány jen bonitním klientům a mají tedy nižší úročení. V roce 1993 byl rozdíl mezi průměrnou úrokovou sazbou z nově poskytnutých úvěrů soukromému sektoru (včetně družstev), kam směřuje největší část úvěrů malých bank, a průměrnou úrokovou sazbou z nově poskytnutých úvěrů firmám pod zahraniční kontrolou, kam směřuje velká část úvěrů zahraničních bank, 570 bp. V roce 1994 pak již jen 250 bp a v roce 1995 150 bp³⁵.

Vyšší NIM (krátkodobý, tj. ten jež je patrný z tabulky 4.10.) samozřejmě neimplikuje vyšší celkový hospodářský výsledek. Zisk může být dále snižován vysokými provozními náklady (pokud vysoká hodnota NIM plyne z relativně nízkých placených úroků, k jejichž dosažení je nutná větší pobočková síť), nebo nutností vysoké tvorby rezerv a opravných položek (je-li vysoké hodnoty NIM dosaženo relativně většími hrubými úrokovými výnosy, které plynou z horší kvality dlužníků).

³⁴ Někdy se také používá čistá úroková marže jako podíl čistého výnosu z úroků a pouze úročených aktiv.

³⁵ Větší část tohoto poklesu není, podle mého názoru, způsobena snižováním rozdílu průměrné úrokové sazby z úvěrů nově vznikajícího soukromého sektoru, ale převedením společností privatizovaných kuponovou metodou do kategorie soukromých.

Tab. 4.10.: Čistá úroková marže (NIM) jednotlivých bank v letech 1992-1995 (banky jsou seřazeny podle velikosti tohoto ukazatele za rok 1994)

	1995	P	1994	P	1993	P	1992	P
Všeobecná stavební sp.	7,5%	3	7,8%	1				
Českomor. staveb. spoř.			6,8%	2				
AB banka			6,1%	3	5,9%	6	3,1%	16
Česká banka			5,9%	4	6,4%	3		
Velkomoravská banka			5,9%	5	4,8%	12		
Zemská banka	1,9%	22	5,8%	6	5,4%	8	4,2%	11
Bank Austria (ČR)	4,8%	7	5,2%	7	6,1%	4		
ČSOB	3,3%	10	5,1%	8	3,2%	27	1,7%	21
První slezská banka			4,9%	9				
Evrobanka			4,9%	10	5,6%	7	5,1%	7
Plzeňská banka			4,9%	11				
ČMZRB	5,0%	6	4,8%	12	7,8%	1		
COOP banka	2,6%	17	4,8%	13	5,2%	9		
Komerční banka	3,3%	9	4,7%	14	6,0%	5	5,6%	4
Wustenrot - stav.sp.			4,6%	15				
Česká spořitelna	3,8%	8	4,5%	16	4,6%	14	4,5%	9
Moravia banka	2,7%	16	4,0%	17	4,5%	16		
Foresbank			3,9%	18				
Universal banka			3,7%	19				
Agrobanka			3,7%	20	4,7%	13	5,4%	5
AR stavební spořit.			3,6%	21				
Konsolidační banka	2,5%	19	3,4%	22	0,6%	32	2,3%	18
Union banka			3,4%	23	4,2%	18	6,1%	1
Pragobanka	2,9%	13	3,4%	24	3,9%	20	6,0%	2
Bankovní dům Skala			3,2%	25	3,4%	25		
Citibank	2,9%	12	3,2%	26	3,0%	28	3,5%	14
Živnostenská banka	2,9%	14	3,2%	27	3,9%	19	2,1%	20
IPB	2,8%	15	3,1%	28	3,0%	29	3,3%	15
Kreditní banka			2,7%	29	4,3%	17	2,6%	17
HYPOT-Bank CZ	3,0%	11	2,6%	30	3,3%	26		
Creditanstalt			2,6%	31	3,5%	24	3,7%	13
Societe Generale Banka			2,5%	32	3,6%	22	5,0%	8
GiroCredit	1,4%	24	2,2%	33				
Interbanka	0,7%	25	2,0%	34	3,6%	23	2,3%	19
Credit Lyonnais	1,5%	23	1,6%	35	0,6%	31		
Ekoagrobanka			1,4%	36	3,7%	21	4,0%	12
Realitbanka			1,0%	37	5,0%	11	4,3%	10
ČS - stavební spořitel.	5,8%	5						
Raiffeisenbank	2,1%	20						
Banka Bohemia							6,0%	3
Banka Haná	2,5%	18						
BNP Dresdner Bank	2,0%	21			1,2%	30		
HYPOT - stavební sp.	7,2%	4						
IC banka	8,9%	2						
Podnikatelská banka	15,0%	1			5,2%	10		
Poštovní banka					7,1%	2		
Českomor. hypoteční	-0,6%	26			4,6%	15	5,2%	6

Zdroj: Výroční zprávy bank, denní tisk, Aspekt (1997), vlastní výpočty z těchto podkladů

Vysvětlivky: P ... pořadí banky mezi ostatními bankami (tzn. mezi těmi, u kterých je daný údaj k dispozici).

Pozn.: Velké české banky jsou označeny tučným písmem, malé české banky a stavební spořitelny jsou označeny kurzívou a zahraniční banky normálním písmem.

Není proto překvapivé, že v roce 1994 měly všechny zahraniční banky (kromě Bank Austria) NIM menší než 3,2% a mezi všemi hodnocenými bankami se umístily v poslední desítce.

Tvrzení, že vyšší NIM nevede k vyššímu čistému zisku banky, nám potvrdí následující tabulka 4.11. Opomineme-li speciální banky (těmi pro tento účel myslím stavební spořitelny, KoB a ČMZRB) je pořadí bank v tabulce 4.11. a 4.10. velice podobné (korelace 0,58). Empirická zkušenost vede k poznání, že riziko, které malé banky podstoupily úvěrováním méně kvalitních podnikatelských záměrů (oproti zahraničním bankám), jež je vyjádřeno nutností tvořit rezervy na ně³⁶ (tabulka 4.11.), nevede k odpovídajícímu zisku, jež by toto riziko kompenzoval (který je vyjádřen přijatými úroky na aktiva).

³⁶ I tyto vytvořené rezervy malými bankami v roce 1994 byly naprosto nedostatečné.

Tab. 4.11.: Čistá tvorba rezerv a opravných položek k celkovým aktivům jednotlivých bank v letech 1992-1995 (banky jsou seřazeny podle velikosti tohoto ukazatele za rok 1994)

	1995	P	1994	P	1993	P	1992	P
ČMZRB			-8,1%	1	-4,3%	3	-5,5%	1
AB banka			-6,5%	2	-3,1%	5		
Velkomoravská banka	-5,0%	2	-4,9%	3	-1,1%	16		
Konsolidační banka	-2,1%	4	-3,6%	4	-0,9%	23	-1,4%	10
Česká banka			-3,5%	5	-3,1%	6	-0,6%	18
Interbanka			-2,9%	6	-0,7%	25	-0,1%	23
Plzeňská banka			-2,8%	7	-0,1%	37		
Zemská banka			-2,7%	8	-0,7%	24	-0,5%	20
IC banka			-2,7%	9				
Kreditní banka			-2,6%	10	-1,2%	15	-0,8%	15
ČSOB	-1,1%	7	-2,6%	11	-15,3%	1	-1,6%	8
COOP banka			-2,4%	12	-1,1%	18	-1,1%	14
Komerční banka	0,1%	12	-2,3%	13	-2,7%	7	-2,9%	2
Evrobanka			-2,1%	14	-1,7%	10	-1,7%	6
Bankovní dům Skala			-2,0%	15	-3,3%	4		24
Česká spořitelna	-1,8%	5	-1,8%	16	-2,3%	8	-0,6%	19
Moravia banka			-1,8%	17	-1,1%	17	-0,4%	21
První slezská banka			-1,6%	18	-1,0%	21		
Pragobanka	-7,0%	1	-1,5%	19	-0,9%	22	-1,3%	12
Union banka			-1,5%	20	-0,6%	26	-0,2%	22
Ekoagrobanka			-1,3%	21	-0,4%	32	0,0%	24
Realitbanka			-1,3%	22	-0,5%	30	-2,0%	4
Agrobanka			-1,2%	23	-6,3%	2	-0,7%	16
IPB	-1,1%	6	-1,1%	24	-1,7%	11	-1,5%	9
Creditanstalt			-0,9%	25	-1,0%	20	-1,4%	11
Banka Haná	-4,7%	3	-0,8%	26	-0,6%	27	-1,1%	13
Živnostenská banka	-0,4%	10	-0,6%	27	-1,0%	19		
Universal banka			-0,6%	28	-0,4%	31		
Foresbank			-0,5%	29	-2,2%	9		
GiroCredit	-0,4%	9	-0,4%	30	-0,5%	28		
Bank Austria (ČR)	-0,5%	8	-0,4%	31	-0,3%	33	-2,0%	5
Citibank			-0,3%	32	-0,5%	29	-1,6%	7
Societe Generale			-0,3%	33	-0,3%	34	-2,2%	3
Všeobecná stav.sp.	-0,3%	11	-0,2%	34				
Českomor.stav.spoř.			-0,1%	35	-1,3%	14		
Credit Lyonnais			0,0%	36	-0,2%	35	0,0%	24
ČMHB					-1,5%	13	-0,7%	17
Kredit. a prům.banka							0,0%	24
Podnikatelská banka					-0,1%	36		
Poštovní banka					-1,6%	12		

Zdroj: Výroční zprávy bank, denní tisk, vlastní výpočty z těchto podkladů

Vysvětlivky: P ... pořadí banky mezi ostatními bankami (tzn. mezi těmi, u kterých je daný údaj k dispozici).

Pozn.: Velké české banky jsou označeny tučným písmem, malé české banky, stavební spořitelny a ČMZRB jsou označeny kurzívou a zahraniční banky normálním písmem.

Poměr provozních nákladů

V bankovníctví často používaným indikátorem ziskovosti a nákladové náročnosti provozu bank je Operating expense ratio (OER), poměr provozních nákladů k čistým provozním výnosům (čistým výnosům z bankovní činnosti). Hodnoty OER pro jednotlivé banky v letech 1992 až 1995 jsou uvedeny v tab. 4.12.

Nejvýkonnějšími bankami podle poměru provozních nákladů jsou obecně ty, které mají řidší pobočkovou síť, ať již proto, že ji nestačily vybudovat nebo prostě proto, že jí vybudovat nechtějí. Nepřekvapí proto, že Konsolidační banka, jež nemá žádnou pobočku a je přitom pátou největší bankou v ČR, je v tomto ohledu s poměrem provozních nákladů stabilně do roku 1996 pod 10% jasně nejlepší bankou.

V prvních letech transformace dosahovaly hodnoty tohoto ukazatele v porovnání s evropskými standarty, které se pohybují okolo 70%, velice nízkých hodnot. Dnes jsou sice ještě o něco nižší, ale jejich rychlý růst u všech velkých bank od roku 1992 vyvolává obavy, zda tyto banky dokáží jeho růst zastavit. Především ČS a KB zaměstnávají příliš mnoho pracovníků, což snižuje jejich efektivnost. U České spořitelny je vysoký počet zaměstnanců ještě spojen s velkým množstvím poboček, které jsou ztrátové. Zdá se, že si tyto nedostatky obě banky uvědomují. Komerční banka již postupně snižuje počet zaměstnanců a ČS chce během pěti let propustit asi 35% zaměstnanců. Myslím si, že proces radikální redukce, lépe řečeno zastavení strmého růstu, provozních nákladů bude lépe proveditelný v KB. ČS se oproti KB vyznačuje horší kvalitou managementu na všech úrovních. ČS navíc chybí růstový element, což povede ke stagnaci příjmů a ještě zvýší tlaky na snižování provozních nákladů. Počet zaměstnanců IPB, na rozdíl od KB a ČS neklesá, ale IPB je také nejrychleji rostoucí bankou, a tudíž se jí daří vyrovnávat růst provozních nákladů vyššími příjmy z bankovní činnosti. Otázkou je, jak dlouho to ještě dokáže a kdy bude muset sáhnout k podobným opatřením jako KB. Na druhou stranu IPB zaměstnávala na konci roku 1995 jen třetinu zaměstnanců oproti KB, přičemž její bilanční suma byla poloviční³⁷.

Nejvýkonnější velkou bankou z hlediska čistého zisku na zaměstnance je ČSOB (cca 660 tis. v roce 1995 i v roce 1996) následována KB (315 tis. v roce 1995 a 327 tis. v roce 1996) a IPB (207 tis. v roce 1995 a 310 tis. v roce 1996). Naopak ČS vykazuje v obou letech výrazně nižší zisk na zaměstnance (cca 13 tis. v roce 1995 a 95 tis. v roce 1996). V porovnání s většinou zahraničních bank však i velké české banky výrazně v ziskovosti na zaměstnance zaostávají, což je způsobeno nejen jejich relativně menším počtem zaměstnanců, ale i menší efektivitou. Například zisk na zaměstnance Citibank činil v roce 1995 téměř 3,150 mil. Ziskovost malých bank na zaměstnance je v naprosté většině případů v letech 1995-6 záporná, maximálně u některých výjimek velice nízká.

³⁷ Jedním z hlavních důvodů je nezapočtení zaměstnanců České pošty, jež pracují pro Poštovní divizi IPB.

Tab. 4.12.: OER jednotlivých bank v letech 1992-1995 (banky jsou seřazeny podle OER za rok 1994)

OER	1995	P	1994	P	1993	P	1992	P
Konsolidační banka	9%	10	6%	39	4%	41	0%	29
ČMZRB			23%	38	28%	38	16%	28
ČSOB	36%	9	31%	37	22%	40	26%	22
AB banka			31%	36	28%	37	26%	23
Zemská banka			32%	35	24%	39	24%	25
Societe Generale			34%	34	41%	29	28%	20
Citibank			41%	33	47%	26	33%	18
Česká banka			41%	32	32%	36	21%	27
Union banka			47%	31	65%	19	57%	11
Živnostenská banka	56%	7	48%	30	39%	31	60%	9
Komerční banka	61%	4	49%	29	35%	35	25%	24
Velkomoravská ban.			50%	28	65%	20	98%	3
Pragobanka			52%	27	41%	28	38%	17
Česká spořitelna	62%	3	52%	26	38%	32	24%	26
IPB	51%	8	52%	25	38%	33	27%	21
COOP banka			59%	24	55%	24	56%	13
Bank Austria (ČR)	57%	6	64%	23	63%	22	70%	8
Foresbank			67%	22	264%	1		
Credit Lyonnais			68%	21	84%	13	144%	1
Moravia banka			71%	20	40%	30	72%	7
Creditanstalt			71%	19	65%	21	57%	10
Všeobecná stav.sp.	87%	2	72%	18				
Agrobanka			74%	17	61%	23	42%	16
Bankovní dům Skala			79%	16	36%	34		
Kreditní banka			80%	15	54%	25	56%	12
GiroCredit	59%	5	81%	14	97%	6		
Universal banka			83%	13	85%	12		
První slezská banka			83%	12	67%	18		
Plzeňská banka			83%	11	82%	14		
Ekoagrobanka			86%	10	71%	15	91%	5
Evrobanka			92%	9	68%	17	43%	15
Českomor.stav.společ.			94%	8	98%	5		
HYPO-Bank CZ			100%	7	91%	9	85%	6
Interbanka			128%	6	88%	11	96%	4
Realitní banka			130%	5	96%	8	51%	14
IC banka			134%	4				
ČS - staveb.společ.	104%	1	160%	3				
AR stavební společ.			168%	2	119%	4	0%	30
Wustenrot - stav.sp.			206%	1	182%	2		
Banka Bohemia								
Banka Haná								
BNP Dresdner Bank					90%	10	123%	2
HYPO - stavební sp.								
Kredit. a prům.bank								
Podnikatelská banka					97%	7		
Poštovní banka					69%	16		
Raiffeisenbank								
ČMHB					44%	27	30%	19
První městská banka					120%	3		
Vereinsbank (CZ)								

Zdroj: Výroční zprávy bank, denní tisk, Aspekt (1997), vlastní výpočty z těchto podkladů

Vysvětlivky: P ... pořadí banky mezi ostatními bankami (tzn. mezi těmi, u kterých je daný údaj k dispozici).

Pozn.: Velké české banky jsou označeny tučným písmem, malé české banky, stavební spořitelny a ČMZRB jsou označeny kurzívou a zahraniční banky normálním písmem. OER je počítán podle výkazů bank v CAS, výkazy některých bank v CAS a IAS se v některých letech výrazně liší. Údaje pěti největších bank v IAS jsou uvedeny v kapitole 5.

4.3 Akcie českých bank na kapitálových trzích

Akcie bank, jež prošly první vlnou kuponové privatizace jsou obchodovány na BCPP již od léta 1993. Obecně lze říci, že všechny čtyři tituly prošly podobným vývojem jako celý trh, tzn. zpočátku růst jejich ceny až do, v dnešní době, nepředstavitelných úrovní (zvláště pak u ČS a ŽB) a od počátku roku 1995 relativní ustálení kurzu spojené se stagnací. Jedinou bankou z této čtveřice, jež od počátku roku 1995 vykázala signifikantní růst kurzu byla KB. Její kurz se v období leden 1995 až leden 1997 zdvojnásobil. Naopak akcie ČS klesly na své minimum v druhé polovině roku 1995 a počátkem roku 1996 v souvislosti se špatnými hospodářskými výsledky za rok 1995 (v té době dosahoval kurz ČS asi poloviční hodnoty z počátku roku 1995). Kurz ŽB je nejstabilnější, i když stagnující, což souvisí s poměrně stabilní velikostí zisku banky v jednotlivých letech a dividendovou politikou majoritního akcionáře ŽB. Koncem roku 1994 byla uvedena na volný trh BCPP první nekupónový bankovní titul, akcie Agrobanky.

Tabulka 4.13. porovnává prémie tržní hodnoty šesti českých bank oproti jejich účetní hodnotě. Tato premie je vyjádřena jako poměr tržní kapitalizace banky (cena akcie * počet akcií) a účetní hodnoty vlastního jmění banky. V ceně akcie se samozřejmě odráží především očekávaná situace banky v budoucnosti, není tedy jen obrazem současné účetní hodnoty akcie. Tři ze čtyřech nejlíkvinnějších bankovních akcií se obchodují s poměrně vysokou premií, cena akcií IPB se pohybuje okolo účetní hodnoty vlastního jmění připadající na jednu akcii. Jistě není překvapující, že pořadí těchto čtyřech bank podle velikosti premie je stejné, jako jejich porovnání podle získaného ratingu.

Tab. 4.13.: Poměr ceny a nominální hodnoty akcií českých bank obchodovaných na BCPP a premie tržní kapitalizace banky vůči účetní hodnotě vlastního jmění

cena / nominál	14.12.1993	16.12.1994	15.12.1995	31.12.1996
AB banka			1,600	
Agrobanka		2,225	1,545	0,486
Banka Haná				1,102
Česká spořitelna	8,580	3,250	1,750	3,280
Ekoagrobanka			0,957	4,250
IPB	5,100	3,240	2,480	3,100
Komerční banka	6,600	2,880	2,870	4,532
Kreditní banka			1,750	
Moravia banka			1,350	1,413
Union banka				1,700
Živnostenská banka	4,400	3,100	2,700	2,669
prémie	14.12.1993	16.12.1994	15.12.1995	31.12.1996e
Agrobanka		395,1%	120,7%	n/a
Česká spořitelna	365,5%	36,7%	-27,1%	25%
IPB	56,6%	-4,1%	-29,4%	-3%
Komerční banka	215,7%	12,1%	-3,2%	23%
Moravia banka			24,5%	n/a
Živnostenská banka	256,7%	123,7%	76,9%	73%

Zdroj: HN, výroční zprávy bank, vlastní výpočty z těchto podkladů

Poznámky:

AB banka byla vyřazena z obchodování 8.2.96. Údaj k 31.12.1995 nemá v podstatě žádnou vypovídací schopnost, jelikož se s akciemi AB banky již dlouho předtím neobchodovalo.

Banka Haná byla zařazena na volný trh 2.5.96.

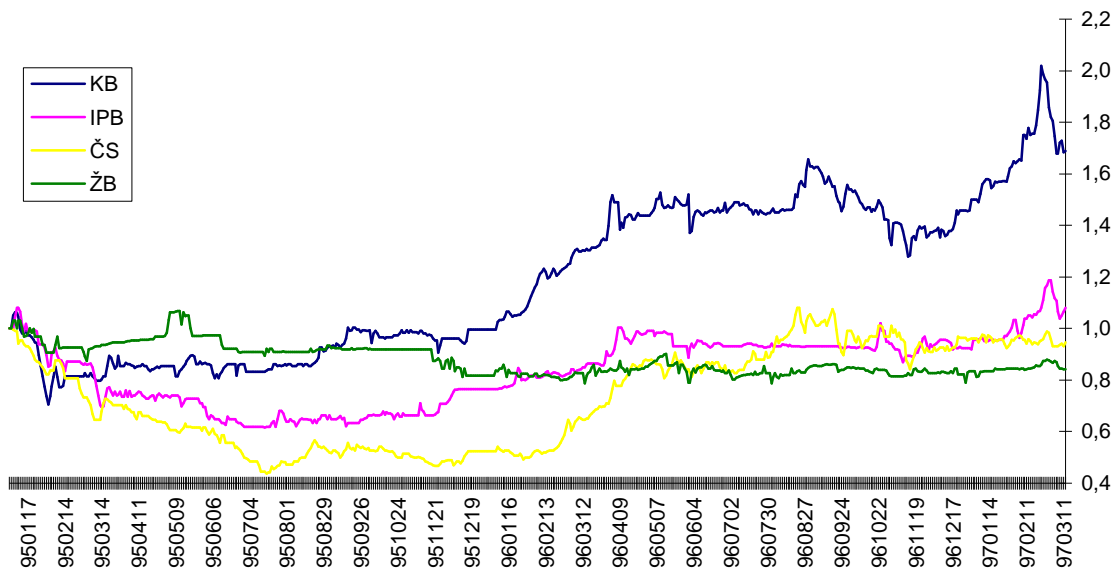
Ekoagrobanka nebyla v období od února 1996 do poloviny ledna 1997 na BCPP vůbec obchodována. V lednu 1997 se oživily obchody s oběma emisemi Ekoagrobanky s novými nominálními hodnotami (nominální hodnoty emisí byly sníženy 500

krát, tj. nominální hodnota emise Ekoagrobanka byla snížena z 10 000 Kč na 20 Kč a nominální hodnota emise Ekoagrobanka 2 byla snížena z 1000 Kč na 2 Kč). Úvodní kurzy s kterými se začalo v lednu 1997 obchodovat na BCPP, byly 85 Kč (nominál 20 Kč) a 10,48 Kč (nominál 2 Kč). V tabulce jsou uvedeny ceny akcií emise Ekoagrobanka. Údaj k 31.12.1996 je vzat z prvního lednového obchodování.

Kreditní banka byla vyřazena z obchodování 20.11.96.

Union Banka byla zařazena na volný trh BCPP 9.11.95, první obchod proběhl ale až 10.2.1997. Kurz uvedený pro Union banku k 31.12.96 je kurz z RMS (1700 Kč), kde se s akciemi Union banky obchoduje mnohem déle, i když v zanedbatelných množstvích.

Graf 4.1.: Vývoj kurzů KB, IPB, ČS a ŽB na BCPP
(kurz k 2. lednu 1995 = 1)

Pět českých bank, s jejichž akciemi se obchoduje na BCPP, můžeme porovnávat podle poměru hospodářského výsledku za účetní období (tj. čistého zisku) na celkovou tržní kapitalizaci banky. Jedná se v podstatě o upravený ukazatel ROE, kde za E nedosahujeme účetní hodnotu banky, ale tržní (tj. tržní kapitalizaci = počet akcií * cena akcie). Pořadí bank podle tohoto ukazatele je podobné jako při použití jiných ziskových poměrových ukazatelů, navíc banky s nejvyšší prémie (tab. 4.13.) mají i nejvyšší „tržní“ ROE.

Tab. 4.14.: Upravené ROE s použitím tržní kapitalizace bank

tržní kapitalizace (MK)	1993	1994	1995	1996
Agrobanka		7,064	6,165	2,139
Česká spořitelna	48,048	24,700	13,300	24,928
IPB	9,929	10,355	9,253	17,608
Komerční banka	49,513	27,366	27,274	43,054
Živnostenská banka	5,986	4,216	3,672	3,630
ROMK	1993	1994	1995	1996
Agrobanka		2,4%	6,0%	n/a
Česká spořitelna	0,7%	4,0%	2,0%	7,4%
IPB	3,5%	6,5%	7,4%	5,0%
Komerční banka	4,4%	6,3%	18,5%	12,2%
Živnostenská banka	3,9%	9,1%	10,5%	10,4%

Zdroj: HN, výroční zprávy bank, vlastní výpočty z těchto podkladů

5. Podrobnější charakteristika jednotlivých bank

5.1 Komerční banka

Komerční banka (KB) je největší českou bankou velikostí své bilanční sumy, objemem poskytnutých úvěrů a velikostí základního jmění. Objemem primárních vkladů a svým ratingem se umístila na druhém místě (za ČS resp. ZB). KB je největší bankou transformujících se zemí střední Evropy.

Jak již bylo uvedeno v kapitole 1.1.1., vznikla KB delimitací z SBČS k 1.1.1990 a její výchozí bilance byla oproti bilanci IB o 150% větší. KB byly navíc převedeny téměř všechny pobočky SBČS a i většina rozhodujících klientů. Část špatných úvěrů byla v letech 1991 a 1992 převzata Konsolidační bankou.

Od roku 1994 roste bilanční suma KB mírně rychleji než je průměr bankovního sektoru a KB pomalu zvyšuje svůj tržní podíl.

Hlavní položkou aktiv KB byly a stále jsou úvěry klientům s poměrně stabilním, i když mírně klesajícím, podílem okolo 60% aktiv (56% v září 1996). Podíl klasifikovaných úvěrů je vysoký (35,4% oproti 34,1% pro celý bankovní sektor), ale dochází k jeho výraznému poklesu (v roce 1994 byl pro KB 43,4% a pro sektor 37,9% a o rok později pro KB 39% a pro sektor 36,3%). KB se stává konzervativnější při poskytování nových úvěrů a přijala vlastní zásady pro klasifikaci pohledávek a tvorbu rezerv, které jsou ještě přísnější než požaduje ČNB. Podle auditorské firmy má KB vytvořeny rezervy a opravné položky v dostatečné výši.

KB v souvislosti s nárůstem emisí dluhopisů zvyšuje jejich podíl na celkových aktivech (13% v 9/1996). Stejně je tomu i u cenných papírů s proměnlivým výnosem, vůči nimž ale KB sleduje velice konzervativní strategii (podíl 1% na aktivech). I majetkové účasti KB mají velice malý podíl na její bilanční sumě (<0,5%) a jsou tvořeny pouze finančními institucemi, které doplňují spektrum služeb nabízených přímo KB.³⁸

Komerční banka se nepodílí na budování vertikálních i horizontálních vlastnických struktur v české ekonomice v takové míře jako např. IPB. Neznamená to ale na druhou stranu, že by čínské zdi mezi fondy IKS KB a úvěrovým a investičním oddělením KB byly neprodyšné.

Po loňském zvýšení povinných minimálních rezerv musela KB snížit podíl pokladničních poukázek (na 5% pasiv) na úkor neúročených vkladů u ČNB.

Dominantní složkou pasiv jsou primární vklady s podílem 62% ve třetím čtvrtletí 1996, což představuje nárůst podílu oproti roku 1995 o 2%. V letech 1993 a 1994 se však primární vklady podílely na pasivech 66%. Absolutní suma primárních vkladů neustále roste, v roce 1996 poprvé převyšuje suma primárních vkladů sumu celkových úvěrů a tržní podíl KB v oblasti primárních vkladů se přiblížil na 2% k podílu ČS. KB však disponuje oproti ČS mnohem menší pobočkovou sítí (374 obchodních míst v roce 1996), která je ale efektivnější a kvalitnější stejně jako i informační systém KB. Ve struktuře primárních vkladů mají menší podíl vklady

³⁸ mj. IKS KB (investiční společnost), Penzijní fond KB, Komerční pojišťovna, KB Bratislava (dceřinná společnost s bankovní licencí NBS), CAC Leasing (KB vlastní 40%) a Všeobecná stavební spořitelna (KB vlastní 40%).

domácností (cca 30%) a větší význam mají vklady podnikatelské sféry. KB zaznamenala velký příliv vkladů v roce 1996 po krachu některých malých bank.

KB je největším bankovním emitentem dluhopisů, jejich podíl na bilanční sumě KB je 9%. Závazky bank se podílejí na celkových pasivech stabilním podílem necelých 20%.

KB navyšovala základní jmění od svého vzniku pouze třikrát (na rozdíl od IPB). Ke dni vzniku KB (tj. k 5.3.1992) činilo její základní jmění 4,563 mld., v prosinci 1992 bylo navýšeno na 5,002 mld., v lednu 1994 pak o dvě a půl miliardy na 7,502 mil. a konečně v listopadu 1994 bylo navýšeno na 9,502 mld. Podíl vlastního jmění na bilanční sumě udržuje KB na stabilních 8%.

Komerční banka je v absolutním měřítku nejziskovější českou bankou. Ukazatele ziskovosti jí ale řadí na druhé místo za ČSOB. Absolutní hodnota čistého zisku KB od roku 1994 roste o 100 až 300 mil. ročně a v roce 1996 dosáhla hodnoty 5,240 mld. Jelikož ale bilanční suma, resp. vlastní jmění ve stejném období rostly rychleji, od roku 1994 se ROA, resp. ROE snižuje (z 1,54% v roce 1994 na 1,2% loni, resp. z 17,5% v roce 1994 na 14,9% loni). ROE se ale přesto stále udržuje těsně pod dvojnásobkem inflace. Vzhledem ke stabilní velikosti základního jmění KB se ale mírně zvyšuje EPS z 50,8% (1994) na 55,2% (1996).

Jedním z důvodů stagnující výkonnosti KB je klesající čistý úrokový výnos od roku 1993, který je způsoben obecným trendem poklesu úrokové marže bank a je mu vystavena většina bank v ČR. Čistá úroková marže je u KB stále největší z velkých bank a na konci roku 1995 dosáhla hodnoty 4,35% (pokles z 5,3% v roce 1994 a 6,9% v roce 1993). Klesající čistý úrokový výnos by měla KB nahradit rostoucím příjmem z poplatků a provizí, což se jí daří, ale v této oblasti existují ještě velké rezervy.

KB má menší problémy s růstem provozních nákladů provozních nákladů než ČS a IPB, přesto ale provozní náklady KB neustále rostou a KB plánuje redukci počtu zaměstnanců. Poměr provozních nákladů se ustálil na hodnotě 51% (1994 a 1995) a v prvních devíti měsících roku 1996 dokonce velice mírně klesl. Tento vývoj dává KB naději, že se jí podaří vyrovnat s hrozbou neustálého růstu provozních nákladů. Za prvních devět měsíců zredukovala KB počet svých zaměstnanců o 527 z 16 368 na 15 841, tj. o 3,22% (v roce 1990 zaměstnávala KB 8 990 zaměstnanců). Zastavila se rovněž expanze pobočková síť, které narostla z počátečních 146 poboček na 375 na konci roku 1995 a během roku 1996 byla jedna pobočka uzavřena. Prostor pro růst čistého zisku KB otevírá dostatečná velikost rezerv a opravných položek, takže by se měla i snižovat jejich další čistá tvorba.

Akcionářskou strukturu KB lze označit za velice stabilní a především transparentní. Jelikož se FNM, na rozdíl od některých jiných akcionářů KB, vždy plně účastnil navyšování základního jmění, jeho podíl od konce první vlny kuponové privatizace mírně vzrostl ze 44% na 48,74%. V létě 1995 umístila KB na londýnském trhu první tranši GDR bez hlasovacích práv v celkové výši 4,43%. Depozitářem emise je Bank of N.Y. V květnu 1996 vydala KB na londýnské burze druhou tranši GDR krytou 3,21% základního jmění banky. Výše GDR se postupně zvyšovala a dnes má KB celkově konvertováno na GDR maximální povolenou částku 10% akcií a v letošním plánuje zvýšení na 12%. GDR pomáhají vytvářet efektivní trh s akciemi, pro zahraniční investory mají výhodu v eliminaci kurzovního rizika a odpadá nutnost žádat ČNB o povolení k nákupu akcií, pro KB představují výhodný způsob jak se uvést na zahraniční trh a podpořit své dobré jméno. Navíc představují stabilizační prvek pro akcionářskou strukturu. Podle smlouvy mezi Bank of N.Y., která vlastní

podkladové akcie a tedy i hlasovací práva, nebude Bank of N.Y. svých hlasovacích práv využívat. Pro jakýkoli subjekt je nyní skoupení velkého balíku akcií KB mnohem složitější. Kromě FNM a Bank of N.Y. nevlastní v současnosti žádný subjekt více než 5% akcií KB.

Tab. 5.1.: Akcionáři KB s podílem větším než 1% základního jmění

Akcionář	31.12.94	31.12.95	5.6.96	30.9.96	31.12.96
FNM ČR	48,74%	48,74%	48,74%	48,74%	48,74%
The Bank of New York (GDR)		4,43%	9,48%	9,65%	10,00%
RIF	2,64%	2,64%	4,33%	4,33%	4,33%
Česká pojišťovna			n/a	n/a	3,32%
Česká spořitelna			2,45%	1,95%	3,10%
IPF KB, a.s.			2,69%	2,58%	2,58%
VÚB Kupon			n/a	2,67%	1,36%
Invest Brokers			n/a	n/a	1,32%
1. privatizační fond, a.s.			1,21%	1,21%	1,21%
IPB			n/a	3,81%	1,21%
The Central European Growth Fund			1,11%	1,03%	1,03%
PLC					
Alla Prima s.r.o.			1,12%	n/a	n/a
Celkem zahraniční	8,79%	15,52%	n/a	n/a	21,79%
Celkem právnické osoby	93,08%	92,10%	n/a	n/a	93,65%

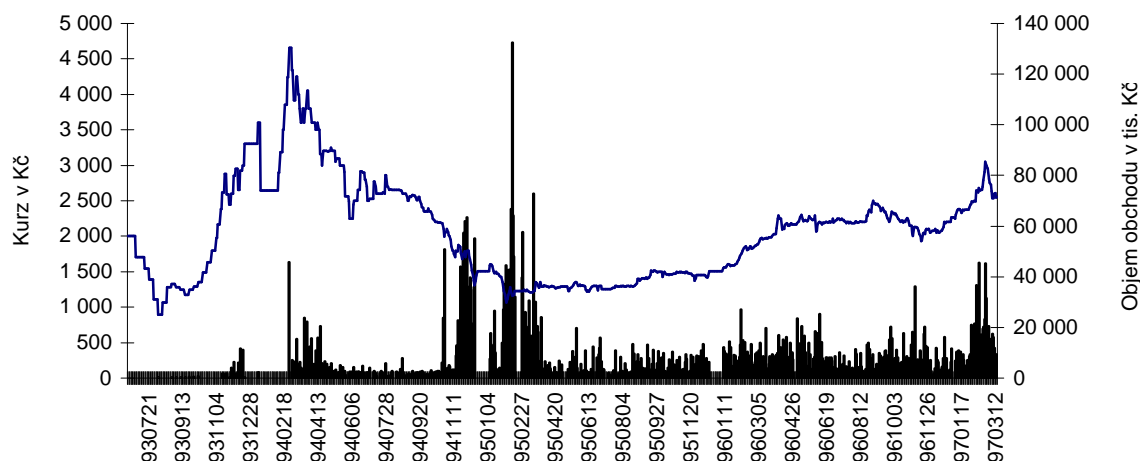
Pozn.: Dva akcionáři s podílem menším než 1,5% k 31.12.96 nedali souhlas k zveřejnění.

Zdroj: Burza (1996, 1997)

Vzhledem k velikosti KB a českého relevantního trhu, se na počátku roku 1997 zdá být česká ekonomika z hlediska budoucího rozvoje KB příliš malá. KB by se měla připravovat na expanzi svých aktivit do okolních zemí, především pak do transformujících se zemí. Z dlouhodobého hlediska ani jiná možnost neexistuje a je lepší obsadit pozice v těchto zemích, dokud ještě konkurence není tak vysoká.

Graf 5.1.: Vývoj kurzu KB a objem obchodů na BCPP od roku 1993

(kurz akcií do 11. ledna 1994 je přepočítán na nominální hodnotu 500 Kč)

K silným stránkám KB patří silné postavení na trhu, především vedoucí postavení na v oblasti úvěrů (28% v roce 1996), ale i na trhu primárních vkladů (26%), a její konkurenceschopnost a kvalitní obchodní síť, které jí dávají předpoklad k dalšímu zvýšení podílu na trhu. Další růst výkonnosti KB by měl být dán i předpokládaným poklesem tvorby rezerv v dalších letech.

Slabé stránky KB představuje především její klesající ziskovost ROA a ROE.

Tab. 5.2.: Nekonsolidované údaje KB podle IAS za léta 1992 až 1996:

	1992	1993	z ⁷	1994	z ⁷	1995	z ⁷	IX.96	z ⁷	
Bilanční suma	277,527	275,181	-1	313,472	14	387,925	24	432,037	11	
Aktiva		% ¹	% ¹		% ¹		% ¹		% ¹	
Pok.hot. a poh.vůči p.ú.	13,735	5	6,961	3	6,288	2	8,709	2	36,277	8
Pohledávky vůči ČNB	17,400	6	17,656		19,206	6	19,095	5		
Účty u ostatních bank	39,155	14	33,529	12	32,967	11	37,325	10	48,547	11
Poklad. poukázky	4,740	2	13,067		12,128	4	29,725	8	21,828	5
Úvěry klientům	185,485	67	202,795	74	218,387	70	239,274	62	241,844	56
Rezervy na ztr. úvěry	-22,000	-8	-24,692	-9	-24,339	-8	-22,087	-6		
CP s pevným výnosem	18,250	7	7,108	3	27,352	9	49,403	13	55,222	13
Obligace FNM	0,600	0	0,600	0	0,600	0	0,600	0	0,600	0
CP s prom. výnosem	0,014	0	0,498	0	2,713	1	3,992	1	6,161	1
Majetkové účasti	0,251	0	0,340	0	0,554	0	1,421	0	1,548	0
Hmot. a nehmot. aktiva	11,394	4	13,638	5	14,173	5	14,974	4	15,483	4
Ostatní aktiva	7,905	3	1,858	1	0,373	0	1,151	0	1,282	0
Náklady a příjmy př.ob.	0,598		1,823		3,070	1	4,337	1	3,845	1
Pasiva										0
Závazky k bankám	78,803	28	64,026	23	47,940	15	69,251	18	73,053	17
Závazky k ČNB	0,000	0	0,600	0	3,711	1	6,542	2		
Závazky ke klientům	157,184	57	181,438	66	206,795	66	234,340	60	268,302	62
Emise obligací	5,761	2	5,146	2	19,102	6	33,294	9	37,930	9
Ostatní pasiva	11,955	4	2,709	1	2,755	1	3,080	1	4,638	1
Rezervy ⁹	0,632	0	4,628	2	5,292	2	9,794	3	13,402	3
Základní jmění	5,002	2	7,502	3	9,502	3	9,502	2	9,509	2
Rezervní fondy	5,190	2	9,132	3	18,151	6	22,122	6	25,203	6
Vlastní jmění	10,192	4	16,634	6	27,653	9	31,624	8	34,712	8
Výkaz zisků a ztrát		P ²	P ²		P ²		P ²		P ²	
Přijaté úroky	31,270		33,642		30,273		32,138			
Placené úroky	16,456		17,971		16,416		19,073			
<u>Čistý úrokový zisk</u>	<u>14,814</u>		<u>15,671</u>		<u>13,857</u>		<u>13,065</u>		<u>10,713</u>	
<u>Čistý poplatky a provize</u>	<u>2,118</u>		<u>3,114</u>		<u>3,017</u>		<u>3,766</u>		<u>2,848</u>	
Ostatní provozní výnosy ³	3,278		4,549		1,758		1,742		3,356	
Provozní náklady ⁴	5,739		7,759		9,571		9,540		8,132	
Provozní zisk	14,471	4	15,575	5	9,061	5	9,033	3	8,785	
Tvorba a čerp. rezerv ⁵	-18,741		-3,000		-3,404		-3,303		-3,643	
HV před zdaněním	-4,270		12,575		5,657		5,730		5,142	
HV za účetní období	-5,886	3	7,042	3	4,827	4	5,111	3	4,878	
ROA	-2,12%	4	2,56%	11	1,54%	9	1,32%	6	1,13%	
ROE	-57,75%	2	42,33%	3	17,46%	10	16,16%	6	14,05%	
EPS (%) ⁸	-117,67%	2	93,87%	3	50,80%	5	53,79%	2	51,30%	
Poměr provoz. nákladů ⁶	28%	7	33%	7	51%	11	51%	7	48%	
Dividenda	12%		12%		12%		19%			
Čis. tvorba rezerv/aktiva	-6,75%	2	-1,09%	7	-1,09%	12	-0,85%	11	-0,84%	
Vklady / úvěry	85%	10	89%	13	95%	16	98%	19	111%	

¹ % ... podíl dané rozvahové položky na celkových aktivech (resp. pasivech)

² P...pořadí banky mezi ostatními bankami (tzn. mezi těmi, u kterých je daný údaj k dispozici). Tento údaj je počítán podle výkazů bank v CAS, výkazy zisků a ztrát KB v CAS a IAS se v letech 1992 - 1994 výrazně liší (údaje v CAS viz příloha 2)

³ Ostatní provozní výnosy = výnosy z CP s proměnným úrokem + výnosy z majetkových účastí + zisk (ztráta) z finančních operací + výnosy z finančního leasingu + ostatní výnosy

⁴ Provozní náklady = všeobecné provozní náklady + odpisy + náklady na finanční leasing + ostatní náklady

⁵ Tvorba a čerpání rezerv = čerpání rezerv a opravných položek celkem - tvorba rezerv a opravných položek celkem

⁶ Poměr provozních nákladů = provozní náklady celkem - čisté výnosy z provozní činnosti

⁷ z ... změna oproti výši bilanční sumy v minulém účetním období (v %)

⁸ jsem si vědom, že tento výraz se uvádí v Kč, ale přepočten na % umožní lepší porovnání s akciemi bank s jinou nominální hodnotou

⁹ rezervy = rezervy, výdaje a výnosy příštích období + rezerva na všeobecné riziko

Zdroj: Výroční zprávy KB, www stránka KB

5.2 Česká spořitelna

Česká spořitelna (ČS) je druhou největší bankou v České republice a první z hlediska výše primárních vkladů. Z pohledu hodnocení ratingových agentur je však až na čtvrtém místě za ČSOB.

ČS vznikla v roce 1992 transformací České státní spořitelny na akciovou společnost. Česká státní spořitelna byla v období CPE monopolním finančním ústavem v oblasti sběru korunových depozit domácností v ČR a vznikla v roce 1968 rozdělením monopolní federální spořitelny na českou a slovenskou část.

Protože se ČS do roku 1990 zaměřovala v podstatě jen na sběr primárních korunových deposit, neměla žádné zkušenosti s poskytováním klasických komerčních úvěrů klientům (do té doby poskytovala pouze spotřební úvěry v rádech maximálně statisíců), ale neměla ani zkušenosti s poskytováním úvěrů bankám, jelikož do roku 1990 pracovala jen jako prostředník mezi domácnostmi a SBČS. Od roku 1990 byla ČS postavena před problémem, kam alokovat svá aktiva, když s ničím takovým neměla žádné zkušenosti. Problém ČS tedy byl v podstatě opačný, než problém ostatních bank.

ČS se tak počátkem devadesátých let stala obrovským věřitelem ostatních bank na mezibankovním trhu. V prvních letech čisté pohledávky ČS u ostatních bank (tj. pohledávky a úvěry bankám - závazky k bankám) dosahovaly až 70% bilanční sumy ČS. Svá depozita neukládala ČS jen ve velkých bankách, ale i v malých bankách, jež byly nedlouho předtím založené. Podíl depozit ČS u velkých a zahraničních bank a depozit uložených v malých českých bankách naprosto neodpovídal poměru těchto dvou skupin bank na trhu. Na konci roku 1993 měla ČS uloženo téměř 40 mld. ve 23 nově založených bankách, což představuje 29% všech depozit ČS alokovaných v bankách. Celkový podíl malých bank na trhu byl v roce 1993 jen okolo 10% a jejich celková bilanční suma pouze 195 mld. (bez AGB pak jen 135 mld.), což znamená, že depozita ČS v malých bankách tvořila v roce 1993 více než 20% jejich celkové bilanční sumy a byly více než třikrát větší než celkový upsaný kapitál těchto bank.

ČS tak na jedné straně v podstatě financovala rozjezd malých bank, na druhé straně se její finanční situace stala závislou na prosperitě těchto bank. Navíc ČS neměla v roce 1993 žádný vklad ani úvěr jiné bance zajištěn, v roce 1994 měla zajištěno jen 0,002% těchto pohledávek.

V roce 1993, když se dostaly první malé banky do problémů, začala mít ČS zjevné problémy s těmito vklady a razantně je začala snižovat. To se projevilo a ve výroku auditorské firmy (Price Waterhouse) ČS za rok 1993, kdy odmítla vyjádřit názor na výši rezerv na ztráty z vkladů u menších bank (a byla následně vyměněna KPMG). ČS se podařilo dosáhnout auditu bez výhrad až v roce 1995.

Jak je vidět z tab. 5.3., absolutní suma vkladů ČS u ostatních bank se mezi roky 1994 a 1995 nezměnila, došlo ale k výrazné změně ve skladbě těchto úvěrů. ČS omezila poskytování dlouhodobých úvěrů bankám, a nově poskytnuté úvěry, kterých bylo velice málo, byly jen krátkodobé. Zároveň jak se blížila doba splatnosti, dochází k přesunu dlouhodobých úvěrů do krátkodobých. To se projevilo v roce 1996, kdy na konci třetího čtvrtletí činily úvěry a vklady u bank jen 78,4 mld., což je pokles oproti konci roku 1995 o 43,4 mld., tj. o téměř 36%. ČS zastavila v roce 1996 poskytování mezibankovních úvěrů a radikálně stáhla již poskytnuté. Podíl pohledávek a úvěrů ČS bankám na aktivech se tak snížil z 59% v roce 1992 na cca 20% na konci roku

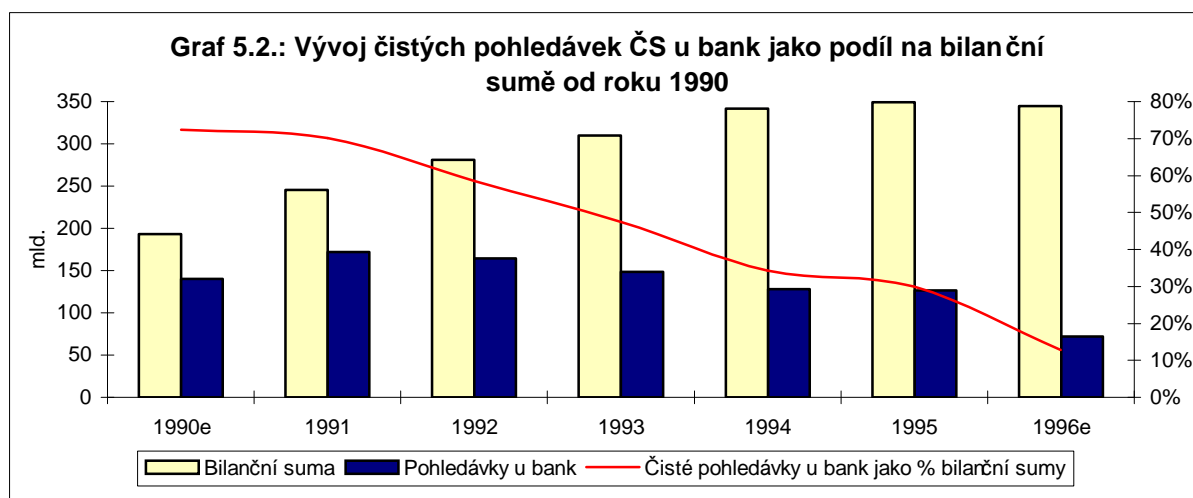
1996. Zároveň se ČS daří zvyšovat podíl sekundárních vkladů, které na konci roku 1996 představují pravděpodobně již téměř 8% pasiv (z absolutní nuly v roce 1992) a podíl čistých vkladů a úvěrů bankám se tedy dostal na úroveň okolo 13% na konci roku 1996 (oproti 60% v roce 1992).

Tab. 5.3: Analýza úvěrů a vkladů ČS u bank podle zbytkové doby splatnosti

	1992	1993	1994	1995
splatné na požádání	11 866	8 768	5 905	4 068
do 3 měsíců	62 264	97 137	36 251	41 680
od 3 měsíců do 1 roku	76 513		36 772	52 984
od 1 roku do 5 let	15 000	46 354	51 093	25 635
jistina včetně příslušenství po splatnosti		210	4 852	7 056
rezervy a opravné položky		-4 000	-6 747	-4 800
Čisté úvěry bankám	165 643	148 469	128 126	126 623

Zdroj: Výroční zprávy ČS

Pozn.: V roce 1992 jsou úvěry a vklady členěny jiným způsobem: krátkodobé jsou zařazeny do kategorie do 3 měsíců, střednědobé do kategorie od 3 měsíců do jednoho roku a dlouhodobé do kategorie nad 1 rok. V roce 1993 jsou úvěry a vklady se zbytkovou dobou splatností do 3 měsíců a od 3 měsíců do 1 roku sloučeny.

Zdroj: Výroční zprávy ČS, Burza

Popis této radikální změny v struktuře aktiv ČS nám pomůže představit si, jakým obrovským problémům s dostupností peněz na mezibankovním trhu byly menší banky vystaveny v roce 1996.

Přesun ve struktuře aktiv směřoval především do obligací (11% bilanční sumy 1996) a pokladničních poukázek (7%). Růst úvěrů ČS je sice stabilní, ale poměrně pomalý (z 31% aktiv v roce 1992 na 37% v roce 1996). Je třeba si ale uvědomit, že ČS měla v roce 1990 stejné odborníky a know-how na poskytování úvěrů jako nově vzniklé malé české banky, tj. žádné.

ČS se chová velice konzervativně v investování do cenných papírů s proměnlivým výnosem a majetkových účastí. Jejich podíl na aktivech ČS je zanedbatelný.

Ve struktuře pasiv jsou jasně dominující položkou primární vklady s mírně klesajícím podílem z 94% v roce 1992 na 84% v roce 1995. Navíc více než 90% všech primárních vkladů je tvořeno vklady domácností a jejich podíl na celkových

primárních vkladech má spíše stoupající tendenci³⁹. Úbytek primárních vkladů je kompenzován nárůstem sekundárních vkladů bank, z nichž určitou a rostoucí část tvoří vklady ČS - stavební spořitelny a ostatních dceřinných společností ČS. Vlastní jmění se podílí od roku 1994 na celkových pasivech stabilním podílem 5%, jelikož od té doby nebylo zvyšováno základní jmění, banka nevykazovala příliš vysoké zisky a část z nich ještě vyplácela na dividendách a zároveň stagnovala velikost bilanční sumy. Jinak je zřejmé, že ve struktuře pasiv nedochází k výrazným změnám, a ČS má spíše problémy s tím, kam vklady alokovat a nesnaží se o další expanzi své velikosti.

Ziskovost ČS není její silnou stránkou. V porovnání s KB, IPB a ČSOB je na nejhorší úrovni. ROA dosáhne v roce 1996 podle předběžných údajů hodnoty 0,5% a bude tak největší od roku 1992. V letech 1993-4 dosahoval tento ukazatel hodnoty pouze okolo 0,2%, v roce 1995 pak 0,39%. Nárůst ziskovosti je dán klesající nutností tvořit rezervy proti úvěrům klientům i bankám a není způsoben efektivnějším vlastním provozem ČS. Ukazatel ROE roste podobně jako ROA a v roce 1996 se bude pohybovat mezi 9 až 10%, tj. jen velice mírně nad úrovní inflace.

ČS vykazuje relativně vysoké čisté úrokové příjmy (přes 42% z přijatých úroků v roce 1996) oproti KB (40% v 1995), IPB (necelých 26% v roce 1995) i ČSOB (necelých 36%). Důvodem je především nízké úročení primárních vkladů, které ale vede k výše zmíněné stagnaci jejich absolutní výše. Výnosy z poplatků a provizí jsou na nízké úrovni a nejhorší v porovnání s ostatními velkými bankami.

ČS se daří udržovat si nejmenší klienty v oblasti retail banking, ale přichází nejen o větší a nejlepší, ale i o část středních klientů. Tím poměrně rychle ztratila svojí historicky danou dominanci na maloobchodním trhu. Zároveň se managementu ČS nedaří najít alternativní, dostatečně ziskové, segmenty trhu a rozšířit nabídku služeb. To platí i pro oblast malého bankovníctví, kde sice ČS v posledních letech spektrum nabídky rozšířila (i prostřednictvím svých dceřinných společností - stavební spořitelny, penzijního fondu, otevřených podílových fondů), ale efekt na ziskovost je zatím velice malý.

Největším problémem ČS v oblasti ziskovosti jsou vysoké provozní náklady a především jejich neustálý růst. Přestože výnosy ČS z bankovní činnosti jsou vysoké, provozní zisk je výrazně snižován provozními náklady. Za první tři čtvrtletí roku 1996 se ČS podařilo zpomalit růst všeobecných provozních nákladů, především díky snižování počtu zaměstnanců a zahájení redukce nejmenších ztrátových poboček. Produktivita práce je v ČS zdaleka nejmenší za všech českých bank.

Tab. 5.4.: Provozní náklady ČS

<i>v mld.</i>	1992	1993	1994	1995	IX.96	1996e
Všeobecné provozní náklady		4 590	6 078	7 693	5 913	7 884
Odpisy HIM a NHIM		1 067	1 160	1 599	1 344	1 792
Odpisy a amortizace goodwillu			0	330		0
Ostatní provozní náklady		589	1 256	780	3 537	4 716
Provozní náklady	3 219	6 246	8 494	10 402	10 794	14 392

Zdroj: Výroční zprávy ČS, Burza

Pozn.: Údaje za 9/96 jsou podle CAS, předpoklad roku 1996 při zachování stejného růstu jednotlivých položek

³⁹ Jak bylo uvedeno v kapitole 2.1.2., je hlavním důvodem poklesu ostatních primárních vkladů ČS postupný převod vysoce úročených vkladů FNM ČR do ČNB v souvislosti s regulací peněžní zásoby. V roce 1994 bylo z ČS převedeno do ČNB 9 mld., v roce 1995 pak již 13 mld.

Od roku 1993 výrazně klesá čistá tvorba rezerv a opravných položek, což je dáno jejich používáním (jen za první tři čtvrtletí 1996 banka rozpustila rezervy ve výši 4,6 mld. a vytvořila 4,78 mld.).

Postavení ČS v oblasti wholesale banking neodpovídá její velikosti a vzhledem k nízkým zkušenostem ČS a především jejich zaměstnanců s touto oblastí nelze předpokládat výrazný rozvoj aktivit tímto směrem. V oblasti mezinárodního bankovníctví je pozice ČS ještě horší.

ČS si vybudovala pozici market-makera na trhu obligací. ČS zprostředkovává velkou část emisí korunových obligací komunální sféry (14,75% akcií ČS vlastní obce), státní sféry i průmyslu (především pro ty podniky, v kterých má ČS prostřednictvím fondů SIS nepřímý vlastnický podíl). Toto postavení je dáno z velké části tím, že ČS je schopna, a také to dělá, skoupit ihned po vydání větší část těchto emisí.

Tab. 5.5.: Akcionáři ČS

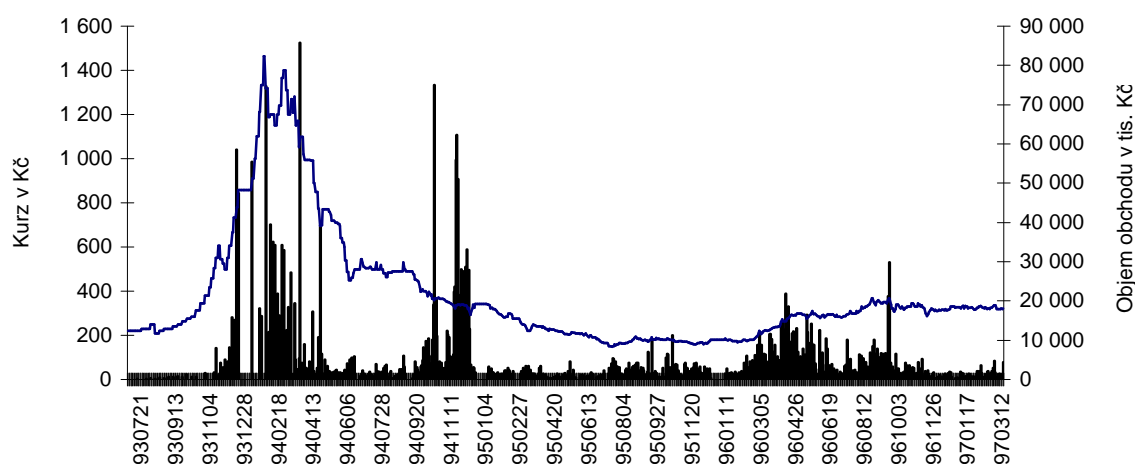
Akcionář	31.12.1993		31.12.1994		31.12.1995		31.12.1996		
	% ZJ	% HP	% ZJ	% HP	% ZJ	% HP	% ZJ	% HP ¹	% HP ²
FNM ČR	40,00%	50,00%	45,00%	52,79%	45,00%	52,79%	45,00%	52,79%	57,43%
Municipality	20,00%	0,00%	14,75%	0,00%	14,75%	0,00%	14,75%	0,00%	0,00%
GDR	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	6,90%	8,09%	0%
IF SIS							6,44%	7,55%	8,22%
IPF KB							0,43%	0,50%	0,55%
Ostatní	40,00%	50,00%	40,25%	47,21%	40,25%	47,21%	26,48%	31,06%	33,80%
Celkem	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%

Zdroj: HN, výroční zprávy ČS

Pozn.: % ZJ = podíl na základním jmění ČS, % HP = podíl na hlasovacích právech ČS, % HP¹ = podíl na hlasovacích právech ČS v případě, že depozitář GDR využije hlasovací právo, HP² = podíl na hlasovacích právech ČS v případě, že depozitář GDR nevyužije hlasovací právo.

Garf 5.3.: Vývoj kurzu ČS a objem obchodů na BCPP od roku 1993

(kurz akcií do 31. srpna 1994 je přepočítán na nominální hodnotu 100 Kč)

Mezi slabé stránky ČS patří především malá, i když pomalu se zlepšující, kontrola provozních nákladů a odkázanost na úrokové výnosy. ČS také rychle ztrácí svůj podíl na českém bankovním trhu z důvodu své vlastní stagnace a omezené schopnosti nabídnout produkty z dalších segmentů trhu, které by zároveň zvýšily neúrokové zisky banky.

Mezi silné stránky a příležitosti ČS patří její stále vysoký podíl na celkových primárních vkladech v sektoru. Podaří-li se ČS v krátké době restrukturalizovat svoji

sít poboček a zavést moderní informační systém, který jí umožní zlepšit nabídku širšího spektra vlastních sofistikovanějších produktů a zvýšit neúrokové výnosy, mohly by se hospodářské výsledky v budoucích letech zlepšit.

Tab. 5.6.: Základní konsolidované finanční údaje ČS podle IAS za léta 1992 až 1996⁴⁰:

	1992	z ⁷	1993	z ⁷	1994	z ⁷	1995	z ⁷	IX.96	z ⁷
Bilanční suma	281,153		309,801	10	341,811	10	349,091	2	357,617	
Aktiva		% ¹		% ¹		% ¹		% ¹		% ¹
Pokladní hot., vklady u ČNB	14,322	5	19,656	6	23,230	7	30,412	9	41,887	12
Pokladniční poukázky					26,506	8	4,350	1	24,643	7
Účty u ostatních bank	164,672	59	148,469	48	128,126	37	126,623	36	78,416	22
Úvěry klientům	86,681	31	99,159	32	109,064	32	118,675	34	133,902	37
CP s pevným výnosem	6,365	2	19,187	6	29,446	9	34,077	10	40,632	11
CP s proměnlivým výnosem		0		0	1,585	0	3,156	1	6,775	2
Majetkové účasti	0,341	0	0,650	0	1,859	1	4,697	1	1,710	0
Hmot. a nehmot. aktiva	4,277	2	8,668	3	13,895	4	17,561	5	17,219	5
Ostatní aktiva	4,495				3,717		5,318		18,062	5
Náklady a příjmy př. období		0	7,707	2	7,383	2	4,222	1		
Pasiva										
Závazky k bankám	0,347	0	1,352	0	11,021	3	21,952	6	26,182	7
Závazky ke klientům	265,297	94	287,253	93	300,159	88	294,659	84	289,252	81
Ostatní pasiva	6,082	2	11,338	4	2,798	1	5,482	2	18,381	5
Emise obligací	0,000	0	0,000	0	0,000	0	0,000	0	0,000	0
Výdaje a výnosy př. období		0		0	6,266	2	5,505	2		0
Ostatní rezervy		0		0	3,477	1	2,993	1	2,934	1
Základní jmění	5,600	2	5,600	2	7,600	2	7,600	2	7,600	2
Rezervní fondy	3,827	1	4,258	1	9,915	3	10,900	3	11,876	3
Vlastní jmění	9,427	3	9,858	3	17,515	5	18,500	5	19,476	5
Výkaz zisků a ztrát		P ²		P ²		P ²		P ²		
Přijaté úroky	30,209		35,378		36,313		32,905		23,570	
Placené úroky	18,338		21,934		21,287		19,298		13,597	
<u>Čistý úrokový zisk</u>	<u>11,871</u>		<u>13,444</u>		<u>15,026</u>		<u>13,607</u>		<u>9,973</u>	
<u>Čistý poplatky a provize</u>	<u>0,755</u>		<u>1,262</u>		<u>1,421</u>		<u>1,792</u>		<u>1,236</u>	
Ostatní provoz. výnosy ³	0,722		1,732		0,226		2,224		1,376	
Provozní náklady ⁴	3,438		6,256		8,494		10,402		10,796	
Provozní zisk	9,910	2	10,182	2	8,179	3	7,221	3	1,790	
Tvorba a čerp. rezerv ⁵	-2,990		-7,562		-5,927		-3,535		-0,181	
HV před zdaněním	6,920		2,620		2,252		3,810		1,609	
HV za účetní období	3,395	1	0,705	4	0,678	3	1,365	3	1,608	
ROA	1,21%	3	0,23%	29	0,20%	15	0,39%	21	0,45%	
ROE	36,01%	1	7,15%	20	3,87%	12	7,38%	20	8,26%	
EPS (%) ⁸	60,63%	1	12,59%	18	8,92%	8	17,96%	14	21,16%	
Poměr provoz. nákladů ⁶	26%	5	38%	10	51%	14	59%	8	86%	
Dividenda	8%		5%		5%		5%			
Čis. tvorba rezerv/aktiva	-1,06%	19	-2,44%	8	-1,73%	15	-1,01%	5	-0,05%	
Vklady / úvěry	306%	4	290%	4	275%	5	248%	4	216%	

Zdroj: Výroční zprávy ČS, Burza
Vysvětlivky: stejné jako pro tab. 5.2.

⁴⁰ Pozn.: Údaje za 9/96 jsou nekonsolidované podle CAS

5.3 Investiční a poštovní banka

Investiční a poštovní banka je třetí největší bankou českého bankovního sektoru z hlediska velikosti bilanční sumy a primárních vkladů, druhou největší pak vzhledem k velikosti poskytnutých úvěrů. V porovnání s ostatními velkými bankami a ŽB má však nejhorší rating.

Jak jsem se již zmínil v kapitole 1.1.1. a v kapitole o Komerční bance (5.1.) vznikly delimitací z SBČS k 1.1.1990 tři nové státní bankovní instituce: KB, VÚB a Investiční banka (IB) jako federální ústav, která se ale zanedlouho rozdělil na českou a slovenskou část.

Výchozí bilance IB byla oproti bilanci KB o 150% menší. Startovací podmínky obou bank však nebyly stejné. IB na rozdíl od KB nedostala v podstatě žádné pobočky a i většina rozhodujících klientů byla převedena KB. IB zdědila problémové dlouhodobé nízkoúročené úvěry na bytovou výstavbu, stejně tak jako např. úvěry na výstavbu jaderné elektrárny Temelín. Část těchto neperspektivních úvěrů byla v letech 1991 a 1992 převzata Konsolidační bankou, což IB napomohlo vyřešit problémy se svými aktivy. Problém stejné velikosti byl i na straně pasiv IB. Jelikož IB neměla de facto žádnou pobočkovou síť, byla zcela závislá na drahých a úrokovým výkyvům více vystavených půjčkách od bank, především od ČNB (na rozdíl od KB). Navíc základní jmění IB bylo v té době pouze 1 mld., což je v porovnání s KB mnohem méně. Základním cílem IB pro první léta její existence tedy bylo vymanit se ze závislosti na mezibankovním trhu a razantně zvýšit výši primárních vkladů.

K 1. lednu 1994 vznikla sloučením IB a Poštovní banky Investiční a Poštovní banka (IPB). Ze středně a dlouhodobého hlediska šlo o obchod, jež byl podle mého názoru pro IPB velice výhodný a zcela zásadní. Bilanční suma IB k 31.12.1993 činila téměř 121 mld., zatímco bilanční suma Poštovní banky jen 8,5 mld. a představovala tedy jen asi 7% bilanční sumy IB. Zatímco primární vklady IB se v té době na celkových pasivech podílely jen 45%, u Poštovní banky to bylo již 73%. Potenciál pro výrazný nárůst primárních vkladů, který Poštovní banka s 3 628 expozitury na poštách představovala, byl mnohem větší než pravděpodobná cena, za kterou IB postupně skupila akcie Poštovní banky (na konci roku 1993 vlastnila 76,8%). Během roku 1994 IPB vytvořila divizi Poštovní spořitelna, která má na starosti retail banking prostřednictvím poštovních expozitury. IPB se stala přímým konkurentem ČS v této oblasti a objem primárních vkladů IPB stoupl z necelých 53 mld. (45% pasiv) před fúzí s Poštovní bankou na 125 mld. (55% pasiv) ve třetím čtvrtletí 1996. Zdá se, že se IPB povedlo zbavit závislosti na mezibankovních půjčkách, a naopak se před IPB otevírá výrazný růstový potenciál v této oblasti. IPB poskytuje prostřednictvím Poštovní spořitelny stejné služby jako ČS, poplatky jsou však nižší a nabízené úroky vyšší. Navíc se služby Poštovní spořitelny zdají být kvalitnějšími. Je jen otázkou času, kdy se IPB stabilním růstem přiblíží k tržnímu podílu ČS na tomto trhu. Bude to záviset na stupni konzervativnosti občanů při alokaci s úsporami, stupni důvěryhodnosti IPB u nich (k tomu viz dále) a na stupni nepružnosti a nekvalitnosti poskytovaných služeb Českou spořitelnou, která je zatím vysoká.

Tab. 5.7.: Základní nekonsolidované finanční údaje IPB podle IAS za léta 1992 až 1996:

	II.92	1992	z ⁷	1993	z ⁷	1994	z ⁷	1995	z ⁷	IX.96	z ⁷	
Bilanční suma	95,585	107,685	13	117,360	9	149,011	27	197,271	32	229,868	17	
Aktiva	% ¹	% ¹		% ¹		% ¹		% ¹		% ¹		
Pokladní hotovost	0,484	1	1,196	1	1,390	1	1,449	1	1,801	1	2,064	1
Pokladniční poukázky	0,000	0	0,000	0	9,545	8	5,204	3	19,641	10	9,990	4
Účty u ČNB	3,158	3	8,053	7	1,224	1	5,232	4	14,390	7	19,774	9
Účty u ostatních bank	12,780	13	7,716	7	9,094	8	10,132	7	9,095	5	11,610	5
Úvěry klientům	72,662	76	75,537	70	85,473	73	108,234	73	125,616	64	145,497	63
Rezervy na ztrátové úvěry	-1,534	-2	-1,968	-2	-3,689	-3	-4,723	-3	-5,816	-3	-7,186	-3
CP s pevným výnosem	3,758	4	10,629	10	3,231	3	6,632	4	7,565	4	14,880	6
Obligace FNM	2,300	2	2,300	2	2,300	2	2,300	2	2,300	1	2,300	1
CP s proměnlivým výnosem	0,000	0	0,000	0	0,343	0	3,403	2	7,270	4	11,400	5
Majetkové účasti	0,074	0	0,368	0	0,796	1	1,212	1	2,483	1	3,399	1
Hmot. a nehmot. aktiva	0,859	1	2,543	2	3,712	3	5,752	4	6,441	3	6,497	3
Ostatní aktiva	1,046	1	1,312	1	3,941	3	4,010	3	6,567	3	11,517	5
Pasiva												
Závazky k bankám	12,270	13	17,138	16	20,468	17	27,000	18	33,688	17	30,839	13
Závazky k ČNB	32,989	35	31,504	29	29,387	25	26,483	18	24,028	12	22,332	10
Závazky ke klientům	40,142	42	33,137	31	54,130	46	74,359	50	103,529	52	125,548	55
Depozitní certifikáty	0,708	1	3,220	3	3,754	3	3,828	3	2,165	1	1,503	1
Emise obligací	0,000	0	0,000	0	0,000	0	0,000	0	5,000	3	10,000	4
Ostatní pasiva	5,656	6	8,147	8	1,288	1	3,996	3	13,208	7	18,805	8
Podřízený vklad	0,000	0	10,200	9	2,000	2	2,550	2	2,550	1	2,550	1
Základní jmění ⁹	1,000	1	1,000	1	1,947	2	3,349	2	4,031	2	5,681	2
Rezervní fondy	2,820	3	3,339	3	4,386	4	7,446	5	9,072	5	12,610	5
Vlastní jmění	3,820	4	4,339	4	6,333	5	10,795	7	13,103	7	18,291	8
Výkaz zisků a ztrát			P ²		P ²		P ²		P ²			
Přijaté úroky			9,091		13,554		14,767		16,855		14,979	
Placené úroky			5,677		10,110		10,648		12,054		11,106	
<u>Čistý úrokový zisk</u>			<u>3,414</u>		<u>3,444</u>		<u>4,119</u>		<u>4,801</u>		<u>3,873</u>	
<u>Čistý poplatky a provize</u>			<u>0,125</u>		<u>0,500</u>		<u>0,417</u>		<u>0,740</u>		<u>0,981</u>	
Ostatní provoz. výnosy ³			0,240		0,267		0,651		1,706		2,011	
Provozní náklady ⁴			1,031		1,599		2,708		3,691		4,200	
Provozní zisk			2,748	4	2,612	5	2,479	5	3,556	3	2,665	
Tvorba a čerp. rezerv ⁵			-1,596		-2,015		-1,615		-2,184		1,370	
HV před zdaněním			1,152		0,597		0,864		1,372		1,295	
HV za účetní období			0,519	3	0,352	3	0,675	4	1,007	3	1,082	
ROA			0,48%	12	0,30%	22	0,45%	11	0,51%	13	0,47%	
ROE			11,96%	6	5,56%	16	6,25%	11	7,69%	10	5,92%	
EPS (%) ⁸			51,91%	3	18,08%	5	20,16%	4	24,98%	7	19,05%	
Poměr provoz. nákladů ⁶			27%	10	38%	9	52%	15	51%	3	61%	
Dividenda			8%		20%		12%		16%			
Čis. tvorba rezerv/aktiva			-1,48%	9	-1,72%	11	-1,08%	23	-1,11%	6	0,60%	
Vklady / čisté úvěry			45%	21	66%	26	72%	28	86%	25	91%	

⁹ včetně splaceného kapitálu neregistrovaného

Vysvětlivky 1-8: stejné jako pro tab. 5.2.

Zdroj: Výroční zprávy IPB, Finanční výkaz IPB k 30.9.1996

Zvýšením podílu primárních vkladů na pasivech banky se IPB podařilo především omezit zdroje od ČNB (pokles z 29% v roce 1992 na 10% v třetím čtvrtletí 1996) a snížit závazky IPB k bankám (o 3 % ve stejném období). Celkové závazky vůči ČNB a bankám se v současnosti podílí jen 23% na celkových pasivech (9/1996). V roce 1996 začala i IPB s emitováním vlastních obligací (dvě emise po 5 mld.). Podíl

základní jmění IPB se pohybuje od roku 1994 mírně nad 2% pasiv a celkové vlastní jmění dosahuje 8%.

Zatímco v letech 1992 a 1993 se růst bilanční sumy IPB pohyboval okolo 10% (9% a 13%), v roce 1994 po fúzi se výrazně zvýšil na 27% v roce 1994 a 32% v roce 1995. Tím se také banka dostala na třetí místo v pořadí českých bank a předstihla ČSOB. Podíl IB na trhu podle bilanční sumy činil v roce 1992 9,5%, zatímco v roce 1996 již 12,5%. Úvěry poskytnuté klientům rostly v jednotlivých letech výrazně pomaleji než bilanční suma a jejich podíl na celkových aktivech klesl z 76% v době založení IB na 59% v roce 1996.

IPB alokuje svá ostatní aktiva především do cenných papírů v širším slova smyslu. Z nich jsou nejvíce zastoupeny obligace (6% v září 1996), ale nejdynamičtější položkou aktiv IPB jsou CP s proměnlivým výnosem (v roce 1993 tvořily 0,2% aktiv, ale v září 1996 již 6% aktiv, což je číslo výrazně větší než u jakékoli jiné větší banky). V této bilanční položce byly na konci roku 1995 zahrnuty i podíly v investičních fondech spravovaných PIAS, a.s. (v které IPB vlastní 81%) přesahující 20%⁴¹.

IPB vykazuje v majetkových účastech pouze ty společnosti, v kterých má přímý podíl větší než 20%.⁴² IPB však spolu s fondy PIAS, dceřinými společnostmi, Bankovním holdingem a dalšími spřízněnými firmami (především RIF, který spravuje) vlastní kontrolní balíky akcií významných českých průmyslových a potravinářských společnostech. Tyto podniky však nezahrnuje do své konsolidace.

Nepřímé vertikální vazby, které vznikly po první vlně kuponové privatizace mezi bankami a podniky, dotáhla IPB do nejhoršího extrému ze všech bank. Její investiční fondy dnes již nelze nazvat nástroji kolektivního investování sloužící všem svým akcionářům, ale nástrojem IPB k získání kontroly nad podnicích. IPB „Group“ udržuje své podíly v ovládaných společnostech těsně pod hranicí 50%, aby se vyhnula povinnosti vykoupit akcie od ostatních akcionářů. Ze sedmi IF, které PIAS založila, mělo být 5 specializováno na určité odvětví a 2 na určitou strategii. Na konci roku 1996 jsou si jejich portfolia velice podobná, s největšími podíly IPB, PVT, Biocelu, Plzeňského Prazdroje, Pivovaru Radegast a dalších firem. Šest z těchto sedmi IF na konci roku 1996 překračovalo desetiprocentní limit podílu jedné emise na majetku IF, u většiny z nich byl podíl největší emise okolo 14% a u jednoho dokonce 22%. Diskuse nad existencemi čínských zdí v českém bankovníctví musí budit na tvářích managerů IPB úsměv, stejně tak jako „činnost“ bankovního a kapitálového dozoru, který zatím v minulosti udělil PIAS pouze jednu milionovou pokutu. Situace okolo IPB dává za pravdu těm zdrojům, které hovoří o existenci lobby blízké vládě, která brání zakročení proti praktikám IPB a obhajuje její aktivity.

⁴¹ Tyto investice nebyly při auditu 1995 zahrnuty ani mezi přidružené společnosti, jelikož „podle názoru vedení banky nevykonává banka kontrolu nad činnostmi těchto investičních fondů“. (Výroční zpráva IPB 1995).

⁴² Na konci roku 1995 vlastnila IPB více než 50% v Českomoravské hypotéční bance, Českomoravské stavební spořitelně, Českomoravském penzijním fondu, Pojišťovně IB, IPB Leasingu a dále v 6 realitních společnostech, 3 investičních společnostech, 2 manažerských společnostech. IPB nezahrnula do finančních výkazů stoprocentně vlastněné společnosti Mír (tiskárna), Integra (reality), FTV Premiéra, Premiéru TV a Proje (reality), „protože podle názoru představenstva nejsou tyto podíly dlouhodobé povahy“ (Výroční zpráva IPB 1995), přestože některé z nich vlastní IPB již několik let.

Tab. 5.8.: Příklad rozdělení vlastnických podílů „IPB Group“ ve dvou podnicích, o kterých je známo, že jsou pod kontrolou IPB

Akcionář	Plzeňský Prazdroj	Biocel
	k 7.6.1996 Podíl na ZJ	k 31.12.1996 Podíl na ZJ
IPB	17,68%	n/a
Investiční rozvojový fond	3,69%	n/a
Rentiérský investiční fond	3,38%	5,32%
IF Bohatství	3,28%	8,02%
Bankovní IF	2,54%	10,54%
IF OCRS	1,19%	2,94%
Křišťálový IF	n/a	2,28%
Potravinářský IF	n/a	1,48%
Průmyslový IF	n/a	0,69%
Fond majetku - PF	n/a	0,34%
Fond zaručených odkupů - PF	n/a	0,35%
Celkem "oficiální IPB Group"	>31,76%	>31,96%
RIF, a.s.	17,82%	n/a
Celkem "IPB Group"	>49,58	>>31,96%

Zdroj: Plzeňský Prazdroj (1997), HN, Burza, vlastní výpočty

Pozn.:

U Plzeňského Prazdroje n/a znamená, že fond v něm vlastní podíl menší než 1%.

U Biocelu n/a znamená, že akcie Biocelu se podílí na majetku fondu menším než 3% podílem.

IPB získala kontrolu nad Plzeňským Prazdrojem (PP) na jaře 1996. Podle přehledu úvěrových smluv PP platných k 30.9.1996, neposkytla sama IPB před získáním kontroly v PP žádný úvěr, který by nebyl k 30.9.1996 splacen. Několik měsíců po získání kontroly (v srpnu) poskytla IPB PP kontokorentní úvěr, jehož stav byl po měsíci 340 mil. a představoval tak největší korunový úvěr PP. (Plzeňský Prazdroj 1997).

Nejen že IPB poškozují akcionáře IF PIAS a vytváří propojení mezi bankou a průmyslem, které vede k poklesu výkonnosti průmyslových podniků⁴³, ale vystavuje se sama ohrožení v případě, že klesne tržní hodnota těchto akcií a banka utrpí přímou ztrátu (cenné papíry, které jsou drženy s úmyslem opětného prodeje v krátké době, se vykazují v tržní hodnotě) nebo bude muset tvořit poměrně vysoké opravné položky (cenné papíry, které jsou drženy s úmyslem dlouhodobého držení, se vykazují oceněné cenami pořízení sníženými o opravné položky).

Vysoký podíl cenných papírů a majetkových účastí na aktivech IPB není jen důsledkem strategie managementu, jež by měla zajistit lepší hospodářské výsledky IPB vytvořením vertikální struktury, ale souvisí se změnami ve vlastnické struktuře banky, které vyústily ve ztrátu schopnosti státu svým vlastnickým podílem kontrolovat IPB.

Jestliže FNM ČR vlastnil po skončení první vlny kuponové privatizace necelých 48% akcií Investiční banky, v lednu 1997 jeho podíl v IPB představoval již jen 31,49%. IPB se totiž podařilo od doby jejího založení ve formě akciové společnosti do konce roku 1996 navýšit 14 krát základní jmění. Většinou se jednalo o navýšení úpisem nových akcií stávajícími akcionáři (ne všech se FNM účastnil, přestože při navýšování základního jmění KB a ČS vždy plně využil svého práva), dvakrát ale také o sloučení s jinou společností (při nichž došlo k rozmělnění podílu FNM). První fúzí bylo již zmiňované sloučení s Poštovní bankou k 1.1.1994. V roce 1995 se pak sloučil IF rychlého výnosu s IPB. Akcionáři fondu měli možnost vyměnit akcie fondu za akcie banky (této možnosti využila asi jedna třetina akcionářů) nebo je prodat IPB

⁴³ Zároveň pak podniky pak platí menší daně, zisk se přelévá do banky, která, jak se ukázalo v roce 1996, má efektivní daňovou sazbu velice nízkou.

(této možnosti využily asi dvě třetiny akcionářů). IPB sice nemohla vykupovat své vlastní akcie, ale kontrola ČNB se spokojila s konstatováním, že IPB vykupuje akcie pro své klienty. Těmi ovšem nebyl nikdo jiný než fondy PIAS a ostatní spřízněné společnosti.

Důsledkem neustálého navyšování základního jmění je to, že se IPB dostala pravděpodobně pod kontrolu svého vlastního managementu. Jak je vidět z tab. 3.3., již po skončení první vlny kuponové privatizace vlastnily IF PIAS celkem 17% základního jmění IPB. Protože bylo základní jmění IPB neustále navyšováno, zdálo by se, že není dlouhodobě možné udržovat či zvyšovat podíl těchto IF, protože by musely výrazně překročit zákonem stanovený desetiprocentní limit podílu jedné emise na majetku IF. Bohužel IPB ale nijak neskrývá překračování těchto limitů, jak je vidět z tab. 5.9., protože ví, že jakýkoli postih je velice nepravděpodobný, a maximálně část akcií na několik dní převede na jinou spřízněnou firmu.

Tab. 5.9.: Vývoj podílu akcií IPB na hodnotě majetku IF PIAS a podílu těchto fondů na základním jmění IPB:

IF PIAS	% IF	% IPB	% IF	% IPB
	31.12.1996		31.12.1995	
Rentiérský IF 1. IN	14,00%	2,05%	11,16%	2,89%
IF Bohatství	12,68%	1,88%	9,24%	2,48%
Bankovní IF			8,10%	1,97%
Křišťálový IF	12,80%	0,66%	9,46%	0,75%
IF OCRS	9,80%	0,49%	9,64%	1,11%
Potravinářský IF	7,76%	0,16%	n/a	n/a
Průmyslový IF	10,60%	0,09%	n/a	n/a
IF energetiky	8,96%	0,07%	n/a	n/a
Celkem		5,40%		9,20%

Zdroj: Burza, HN, vlastní výpočty

Vysvětlivky:

% IF = podílu akcií IPB na hodnotě majetku IF

% IPB = podílu IF na základním jmění IPB

IF OCRS = Investiční fond obchodu, cestovního ruchu a služeb

Především od roku 1996 se vlastníky IPB začaly stávat průmyslové firmy a holdingy, v kterých měla IPB kapitálovou účast nebo (častěji) kterým IPB poskytovala půjčky. IPB se podařilo v červnu 1996 přetransformovat Bankovní IF na běžnou akciovou společnost Bankovní holding, který již nebyl omezen vlastnickými limity.

V polovině roku 1996 se Česká pojišťovna dostala pod kontrolu PPF a IPB. Domnívám se, že od té doby je možné považovat ČP, PPF, KIS a její fondy za společnosti spřízněné s IPB. IPB „Group“ (IPB, Bankovní Holding, Domeana a spolupracující imAGe) tak již rok spolu se „skupinou“ České pojišťovny (P.I.F., IF REAL, KIS ČP, PPF burzovní) ovládají Velkomoravskou banku, v které vlastní přes 65% akcií. IPB nikdy nepožádala ČNB o svolení držet takovýto podíl. Když tato skupina ovládla Velkomoravskou banku, svěřila jí přibližně 1,5% akcií IPB, které se tedy dostaly pod kontrolu managementu IPB. Ve chvíli, kdy se ale Velkomoravská banka dostala pod nucenou správu, management IPB ztratil nad tímto podílem kontrolu. To vyústilo v soudní spor mezi IPB a Velkomoravskou bankou (tzn. v podstatě ČNB) o tyto akcie. Celý problém se dostal na veřejnost až v druhé polovině dubna 1997. Potvrdilo se, jak jsou vzájemné vazby zobrazené v grafech 5.4. až 5.7. náročné na smluvní vztahy a že jsou poměrně křehké.

Velkomoravská banka ovšem nehraje v zatím úspěšném úsilí managementu IPB kontrolovat IPB klíčovou úlohu. Tu hraje kromě fondů PIAS, Domeany, Bankovního holdingu, Vojenských staveb a Charouz holdingu, skupiny ČP, Chemapolu Group a imAGe (úloha každého z nich je v každém období jiná) i Banka Haná a její skupina. V roce 1996 a 1997 neustále zvyšuje IPB „Group“ svůj podíl v Bance Haná, počátkem roku 1997 ještě před novým navýšením základního jmění to bylo 31,6% (pravděpodobně však více⁴⁴). IPB převedla rozhodující podíl v Bankovním Holdingu na podzim 1996 na dceřinnou společnost Banky Haná BH Securities (a s tím i podíl ve fondech PIAS, Bance Haná a Velkomoravské bance). Od roku 1997 ale už BH Securities omezila svoji úlohu.

Akcionářská struktura IPB se v posledním roce mění neuvěřitelně rychle, a proto je velice složité jí detailně popisovat. Jak tyto změny probíhaly v období mezi srpnem 1996, listopadem 1996, únorem 1997 a dubnem 1997 je vidět z grafů 5.4. až 5.7. Většina vlastnických změn mezi těmito obdobími neměla žádný racionální ekonomický důvod, jedinými důvody je vytvoření nečitelné vlastnické struktury s co největším podílem spřízněných firem, snaha vyhnout se výhradám auditorů a státního dohledu a snaha obejít nové omezení hlasovacích práv pro akcie mateřské společnosti držené dceřinnou společností, které vstoupilo v platnost po novelizaci obchodního zákoníku v polovině roku 1996. Udržovat tento systém musí být velice komplikované, především v oblasti smluvního zajištění operací.

⁴⁴ Pokud bychom považovaly za spřízněné firmy i Prvý privatizační IF (vlastní ve stejném období 1,7% IPB) a Postilión (investiční společnost, jež patřila Poštovní bance, pak IPB, která jí 10 dní před koncem roku 1995 prodala), představoval by podíl IPB „Group“ v Bance Haná nejméně 39,8%.

Jak je vidět z tabulky 5.10., představoval kumulovaný vlastnický podíl státu (tj. podíl FNM ČR a České pošty) v lednu 1997 necelých 36%. Tento podíl bude také předmětem prodeje strategickému partneru v letošním roce. Jak je ale vidět z tabulky, kumulovaný podíl firem, o nichž se domnívám že mohou jednat ve shodě s managementem IPB (u některých je tomu tak určitě, u některých pravděpodobně) byl ve stejném období 40,7%, tedy 4,8% větší. To ještě zbývá 21,7% akcií, o nichž se v podstatě neví vůbec, kdo je vlastní. Je tedy vysoce pravděpodobné, a oficiální místa to potvrzují, že stát by v současné době nebyl schopen získat na valné hromadě většinu hlasů, a naopak, že zájmy managementu IPB by takovouto většinu získaly. Na druhou stranu toto tvrzení nevyklučuje, že nový vlastník přibližně 35% akcií IPB nebude schopen v budoucnu získat v IPB majoritu.

Tab. 5.10.: Vývoj struktury akcionářů IPB od roku 1992

	III-92	1993	I-94	V-95	V-96	VIII-96	XI-96	I-97	IV-97
FNM	100,0	47,7	34,4	33,0	29,7	29,7	29,7	31,5	31,5
Česká pošta	0,0	0,0	8	7,6	5,6	5,6	4,5	4,5	4,5
Celkem stát	100,0	47,7	42,4	40,6	35,3	35,3	34,1	35,9	35,9
RIF		3,0	6,7	7,7	0,0				
Bankovní holding ¹				5,3				10,7	10,7
IF PIAS		19,0		9,4	5,6	5,2	5,2	5,4	0,0
Charouz Holding					13,4	13,9	13,9	9,7	11,9
Vojenské stavby						11,3	11,3	9,0	9,0
Chemapol Group						11,1			
Image					7,2				
Proxy Finance					4,4			1,2	0,4
Velkomoravská banka								1,4	1,4
PIF ²		3,0						3,4	3,0
YSE				5,3	1,5				
Nutshell									9,8
BH Securities									0,4
Celkem spřízněné spol.	0,0	22,0	n/a	20,0	32,1	41,5	n/a	40,7	46,7
Prvý Privatizační IF								1,7	1,7
Individuální akcionáři			5,4						
Ostatní	0,0	30,3	n/a	39,4	32,6	23,3	n/a	21,7	15,8

¹ Do roku 1996 Bankovní IF ² PIF = investiční fond KIS, a.s. 49,99% vlastní Česká pojišťovna

Zdroj: HN, Burza, Dnes, BankWatch (1996)

Pozn.: Úsudek, zda je daná společnost spřízněná s IPB nebo ne, je mým vlastním názorem. Domnívám se, že je pravděpodobné, že i Prvý Privatizační IF je společností spřízněnou s IPB (vlastní i dalších 4,03% v Bance Haná).

Je velice pravděpodobné, že v jednotlivých obdobích byl podíl spřízněných firem vyšší, protože publikovány jsou jen největší akcionáři. Vlastnické podíly ze srpna 1996 a listopadu 1996 jsou převzaty z publikovaných vlastníků SCP, kteří vlastní více než 10% akcií. Podíl fondů PIAS je dopočítán podle zveřejňovaného složení jejich portfolia v Burze. V lednu 1997 byly publikovány pouze akcionáři s podílem větším než 1%.

Managementu IPB se podařilo výrazně zvýšit základní i vlastní jmění, což je velmi důležité z hlediska zdraví banky. Vzhledem k tomu, že ziskovost IPB nepatří k nejlepším a neroste tempem odpovídajícím růstu vlastního jmění ani bilanční sumy, dochází k rozměňování zisku IPB. Zatímco v roce 1994 činilo ROE 6,25% a o rok později 7,69%, v roce 1996 klesl tento ukazatel jen na 4,8%. ROE Investiční a poštovní banky nedosahuje ani úrovně inflace. EPS dosáhlo v roce 1996 hodnoty jen 15,5 Kč na jednu akcii, a bude-li chtít IPB vyplatit alespoň stejnou dividendu jako za rok 1995 (16%, EPS bylo 25%), bude muset použít i rezervní fondy.

Spolu s růstem bilanční sumy sice rostou úrokové výnosy IPB, ale cenová strategie, kterou IPB použila k zvýšení svého podílu na trhu primárních vkladů, vede k nárůstu

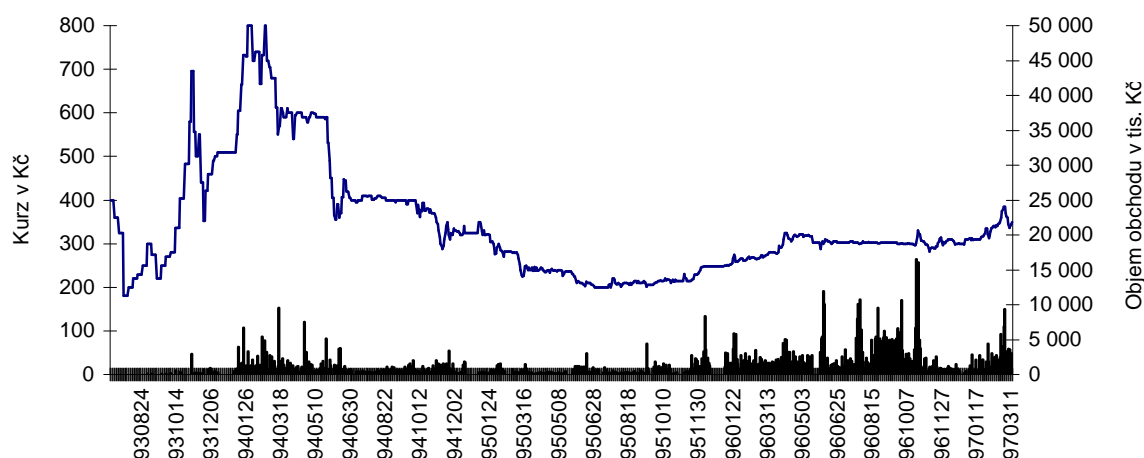
placených úroků, a čistý úrokový zisk roste relativně pomalým tempem. Tomu odpovídá i čistá úroková marže, která je nejhorší ze všech velkých bank a v roce 1995 dosáhla hodnoty pouze 3,0% (KB - 4,35%, ČSOB - 3,6%, ČS - 4,1%).

Čisté přijaté poplatky a provize se sice zvyšují, ale stále jsou na nízké úrovni (740 mil. v roce 1995). Relativně nízké výnosy z bankovní činnosti tak spolu s narůstajícími provozními náklady, které souvisí s agresivní expanzivní politikou, vedou k nízkému provoznímu zisku. IPB ale tvořila v minulých letech nejmenší čisté opravné položky na celková aktiva ze všech velkých bank, 1,1% v roce 1995 a 1994, 1,7% v roce 1993, takže konečný hospodářský výsledek IPB nebyl zase tak špatný.

Jak se však ukázalo počátkem roku 1997, kdy auditorská firma dlouhodobě působící v IPB (Coopers & Lybrand) dokončovala audit, který měl být podkladem pro zahraniční zájemce o státní podíl v IPB, a začala požadovat vyšší tvorbu rezerv, čímž by se IPB dostala do ztráty, a i nově povolany auditor (Ernst & Young) snížil hospodářský výsledek IPB oproti představám managementu na polovinu, nebyla tvorba rezerv IPB v minulosti na dostatečné úrovni. Na druhou stranu je pravděpodobné, že auditori použily pro audit předkládaný zahraničním investorům přísnější kritéria, a nejméně jedna další velká banka by v takovémto případě měla, podle mého názoru, podobné problémy.

Graf 5.8: Vývoj kurzu IPB a objem obchodů na BCPP od roku 1993

(kurz akcií do 7. listopadu 1995 je přepočítán na nominální hodnotu 100 Kč)

K silným stránkám IPB patří její růstový potenciál především v oblasti retail banking a schopnost banky neustále navyšovat své základní jmění a tržní podíl.

Mezi slabé stránky IPB patří její velice malá transparentnost ve vztahu k akcionářské struktuře a vzájemným majetkovým vazbám ve „skupině“ IPB a spřízněných firem. IPB dále vlastní přímo či nepřímo majoritní podíly mnoha významných českých podniků a hospodářské problémy těchto firem či celých odvětví by negativně ovlivnily i IPB.

IPB je také málo výkonná, vykazuje nízké výnosy z bankovní činnosti a naopak rostoucí provozní náklady.

Další problém by se mohl vyskytnout po prodeji podílu České pošty v IPB, pokud bude Česká pošta zvyšovat své finanční požadavky za poskytování sítě svých poboček IPB.

5.4 Československá obchodní banka

Československá obchodní banka (ČSOB) je čtvrtou největší bankou v České republice a třetí nejlépe hodnocenou českou bankou ratingovými agenturami (po ŽB a KB). Do roku 1990 se ČSOB specializovala výhradně na mezinárodní finanční operace a s tím související produkty. Je jsem uvedl v kapitole 1.1.2.2. byla ČSOB v letech 1992 a 1993 s pomocí státu finančně konsolidována. Od roku 1994 pracuje ČSOB na zcela komerčním principu.

V současné době se banka koncentruje především na úvěrování a financování velkých klientů z oblasti průmyslu a obchodu (wholesale banking). ČSOB se daří zužitkovat výhodu se zkušenostmi se stykem se zahraničím a udržuje si výraznou pozici v oblasti mezinárodních transakcí nejen na českém trhu, ale i na slovenském. ČSOB má dominantní pozici v oblasti úschovy cenných papírů a správy českých cenných papírů pro zahraniční investory. Koncem roku 1994 spravovala ČSOB cenné papíry v hodnotě přes 15 mld., koncem roku 1995 již cenné papíry v hodnotě 35 mld. v ČR a 5 mld. na Slovensku.

ČSOB se od počátku (s výraznou podporou státu) zaměřila na svojí konsolidaci a na využití svých komparativních výhod spíše než na rychlý růst, budování pobočkové sítě a masové pronikání do všech oblastí bankovníctví. ČSOB ve spolupráci s renomovanými zahraničními institucemi vytvořila finanční skupinu nabízející služby investičního bankovníctví (Consilium), forfaiting (O.B. Aval), factoring (O.B. Heller), leasing (O.B. Leasing) a vlastní majoritu v Prager Handels Bank AG Frankfurt. Tyto aktivity, na něž se ČSOB soustředí, jí umožňují dosahovat vyšší ziskovosti a zároveň díky vlastněnému know-how nepodstupovat tak vysoké riziko. ČSOB se a v nejmenší míře ze všech velkých bank podílí na budování vertikální struktury prorůstající skrze investiční společnost a její fondy až do průmyslových odvětví a nepodílela se na financování privatizace, v které utrpěly ostatní velké banky podstatné ztráty (ona se na ní ani vzhledem k finanční situaci, v jaké se v té době nacházela, podílet nemohla).

Bilanční suma ČSOB od roku 1994 vykazuje jen mírný nárůst, v roce 1995 to bylo 12% a o rok později bilanční suma stagnovala⁴⁵. Podíl poskytnutých úvěrů klesá a na konci třetího čtvrtletí činil jen 41% aktiv. V celkové sumě poskytnutých úvěrů jsou započítány úvěry České a Slovenské inkasní jednotce, které se ve třetím čtvrtletí 1996 podílely na celkových úvěrech 43%. Ačkoli je pohledávka ČSOB vůči Slovenské inkasné spol. smluvně zaručena MF SR, v roce 1996 došlo k přerušení splácení tohoto úvěru. ČSOB by se tak mohla stát dalším rukojmím politických problémů. Je možné, že ČSOB bude muset tvořit opravné položky vůči této pohledávce. Jestliže v roce 1993 byly z ČSOB převedeny do České inkasní jednotky pohledávky ve výši 34,7 mld., na konci třetího čtvrtletí 1996 zbývalo splatit již jen 23,39 mld. Naopak do Slovenské inkasné byly převedeny pohledávky ČSOB ve výši 10,7 mld., ale v září 1996 dlužila Slovenská inkasná ČSOB již 11,43 mld.

Velikost prostředků poskytnutá ČSOB ostatním bankám stagnuje a pohybuje se mezi 23% a 28% aktiv v posledních třech letech. Přibližně osminu aktiv tvoří likvidní

⁴⁵ Nárůst bilanční sumy mezi koncem roku 1995 a zářím 1996 sledovatelný v tab. 5.12. je způsoben rozdílnými metodikami. Údaje za rok 1995 jsou konsolidované IAS a údaje k 9/96 jsou nekonsolidované CAS. Nekonsolidovaná bilanční suma ČSOB podle CAS byla na konci roku 1995 201,651 mld. a je tedy vyšší než bilanční suma ČSOB v září 1996.

pokladniční poukázky a podíl okolo šesti procent představují nakoupené obligace. Podíl celkový cenných papírů držených ČSOB je pod úrovní celého odvětví a představuje 8% aktiv. Navíc ČSOB nakupuje méně rizikové cenné papíry. Struktura aktiv ČSOB je tedy spíše konzervativní, s vyšším podílem likvidnějších aktiv (ale přitom dobře úročených) a nižším podílem úvěrů klientům.

Vlastní jmění banky se podílí na bilanční sumě stabilními 8%. ČSOB se daří zvyšovat podíl primárních vkladů na cizích zdrojích, především díky rozšíření pobočkové sítě z šesti poboček v roce 1990 na 50 na konci roku 1995 (43 v ČR a 7 v SR) a vzrůstající důvěry v banku. V roce 1996 poprvé absolutní suma primárních vkladů ČSOB převýšila sumu poskytnutých úvěrů. Úměrně se zvyšováním podílu primárních vkladů může ČSOB snižovat i podíl sekundárních vkladů bank. Příznivý rating ČSOB umožňuje i nárůst emise obligací, které se na konci třetího čtvrtletí podílejí 7% na celkových pasivech. Jejich podíl je dvojnásobný oproti průměru celého bankovního sektoru a obligace ČSOB představovaly v září 1996 téměř čtvrtinu všech emitovaných obligací českými banky.

Podíl klasifikovaných úvěrů na celkových úvěrech byl na konci roku 1995 necelých 35%, což je velice mírně pod celkovou sumou klasifikovaných úvěrů v ekonomice. ČSOB má veškeré klasifikované úvěry pokryty v požadovaném množství opravnými položkami a rezervami a její ziskovost by neměla být zatěžována tvorbou dalších rezerv. Ztrátové úvěry tvořily v září 1996 pouze necelé 4% všech úvěrů a meziročně došlo k snížení tohoto podílu o 9% (tj. o více než 7 mld.). Z pohledu klasifikovaných úvěrů a velikosti k nim vytvořených rezerv je ČSOB v nejlepší situaci mezi všemi velkými bankami v ČR.

Přestože byla ČSOB nucena tvořit vysoké opravné položky a rezervy, je v posledních třech letech nejvýkonnější českou bankou. Porovnávat se může pouze se zahraničními bankami. Z pohledů zisku na akcii (EPS) byla v roce 1994 druhou nejvýkonnější bankou (38,6%), v roce 1995 pak již nejvýkonnější (55,8%) a zůstane jí pravděpodobně i v roce 1996 (podle předběžných výsledků by mělo být EPS 60,8%). Také zisk na celková aktiva (ROA) má narůstající tendenci (1,2% v roce 1994, 1,5% v roce 1995 a předpokládaná výše v roce 1996 je 1,6%) a ČSOB se stabilně drží v první pětce bank působících v České republice, obklopena pouze zahraničními bankami. Jedinou velkou českou bankou, která se může s ČSOB v tomto ohledu porovnávat, je KB.

Přestože ČSOB rozšiřuje pobočkovou síť, daří se jí udržovat provozní náklady na relativně příznivé úrovni a management banky je má pod kontrolou. Poměr provozních nákladů (OER) byl v roce 1995 36%, o rok dříve jen 28%. Čistý úrokový zisk klesá, což je způsobeno růstem placených úroků a stagnací přijatých úroků, Čisté výnosy z poplatků a provizí mají od roku 1993 klesající trend a v letech 1993 až 1996 se snížily téměř o 1 mld. Na druhou stranu se ČSOB daří zvyšovat čisté výnosy z devizových operací (2,092 mld. v roce 1994 a 2,526 mld. v roce 1995), když relativně vysoký zisk z těchto operací plyne s transakcí se Slovenskem.

ČSOB by se měla zaměřit na opětovné zvýšení přijatých provizí z operací, na které se zaměřuje (tj. spojené s financováním především zahraničního obchodu). Banka může udržet svoji konkurenční pozici vůči zahraničním bankám v této oblasti neustálým zaváděním sofistikovanějších produktů, což by se odrazilo ve vyšších přijatých poplatcích za tyto operace. Výrazné zvýšení čistého úrokového zisku nelze, vzhledem ke všeobecně klesající úrokové marži, očekávat. Stejně tak i výnosy z devizových operací nemusí být v budoucnu tak velkým zdrojem příjmů. Ziskovost

v příštích letech bude kladně ovlivněna klesající nutností tvorby opravných položek a rezerv a spíše jejich rozpouštěním.

Vlastnická struktura ČSOB je tvořena z 90% státními orgány a akcie ČSOB nejsou obchodovatelné na kapitálových trzích. Necelých 25% akcií ČSOB vlastní slovenská centrální banka a tento fakt výrazně ztěžuje privatizaci ČSOB. Nebýt tohoto problému, mohla by se ČSOB začít privatizovat okamžitě po dokončení privatizace IPB. Podle mého názoru je tržní hodnota ČSOB výrazně vyšší než její účetní hodnota (16,609 mld. v září 1996) a akcie ČSOB by byly obchodovány s premií v řádu desítek procent (tj. okolo pětinasobku nominální hodnoty).

Tab. 5.11.: Akcionáři ČSOB

Akcionář	31.12.94	31.12.95
ČNB	26,51%	26,51%
NBS	24,13%	24,13%
MF ČR	19,59%	19,59%
FNM ČR	19,59%	19,59%
ostatní české subjekty	7,54%	7,54%
ostatní slovenské subjekty	1,66%	1,66%
zaměstnanci	0,98%	0,98%
Celkem zahraniční	25,11%	25,11%

Zdroj: Výroční zprávy ČSOB

Určité ohrožení pro ČSOB představuje stagnace jejího růstu a klesající úrokové a především poplatkové výnosy. Stagnace růstu ČSOB ale plyne i z jejího rozhodnutí zaměřit se více na ty oblasti bankovníctví, které nesouvisí nutně i s vysokou bilanční sumou (podobně je tomu i na příklad u Živnostenské banky). Odkládání privatizace ČSOB, i když z celkem pochopitelných důvodů, také nenapomáhá rozvoji banky.

Příležitosti a silné stránky ČSOB jsou především ve více než 100% pokrytí klasifikovaných úvěrů rezervami a opravnými položkami, dobrém jménu ČSOB v zahraničí, schopnosti ČSOB využít svoje know-how a konsolidované finanční situaci, která je podle mého názoru přinejmenším na stejné úrovni, jako finanční situace KB.

Tab. 5.12.: Základní IAS konsolidované finanční údaje ČSOB za léta 1992 až 1996⁴⁶:

	1991	1992	z ⁷	1993	z ⁷	1994	z ⁷	1995	z ⁷	IX.96	z ⁷
Bilanční suma		206,008		121,740	-41	154,357	27	173,522	12	197,747	n/a
Aktiva			% ¹		% ¹		% ¹		% ¹		% ¹
Pokladní hotovost		2,969	1	3,049	3						
Účty s CB		6,544	3	3,344	3	7,714	5	10,515	6	13,849	7
Pokladniční poukázky		0,900	0	10,374	9	16,290	11	18,294	11	25,310	13
Účty u ostatních bank		118,520	58	21,777	18	36,751	24	48,191	28	44,966	23
Úvěry klientům		67,453	33	89,002	73	99,584	65	100,717	58	81,206	41
Rezervy na ztr. úvěry		-3,293	-2	-15,110	-12	-17,999	-12	-19,802	-11		
CP s pevným výnosem		1,680	1	3,293	3	5,455	4	12,573	7	11,345	6
CP s prom. výnosem		0,617	0	0,782	1	2,211	1	3,919	2	4,433	2
Majetkové účasti		1,935	1	1,857	2	0,184	0	0,112	0	0,991	1
Hmot. a nehmot. aktiva		2,446	1	4,164	3	5,611	4	7,471	4	8,525	4
Ostatní aktiva		6,238	3	3,358	3	2,620	2	4,835	3	7,122	4
Pasiva											
Závazky k bankám		107,652	52	42,451	35	54,671	35	53,372	31	55,813	28
Závazky k CB		0,675	0	1,881	2						
Závazky ke klientům		48,350	23	54,951	45	64,323	42	83,376	48	91,170	46
Depozitní certifikáty		0,518	0	1,023	1	3,717	2	1,630	1	1,162	1
Emise obligací		17,661	9	0,000	0	6,000	4	14,250	8	14,178	7
Ostatní pasiva		13,977	7	7,852	6	7,779	5	9,661	6	11,181	6
Rezervy ⁹		0,000	0	6,983	6	8,284	5	7,937	5	7,631	4
Základní jmění		1,050	1	5,105	4	5,105	3	5,105	3	5,105	3
Rezervní fondy		16,123	8	5,645	5	7,107	5	9,177	5	11,504	6
Vlastní jmění		17,173	8	10,750	9	12,212	8	14,282	8	16,609	8
Výkaz zisků a ztrát			P ²		P ²		P ²		P ²		P ²
Přijaté úroky		18,828		13,895		15,951		15,890		12,864	
Placené úroky		14,295		8,938		8,668		10,195		9,042	
<u>Čistý úrokový zisk</u>		<u>4,533</u>		<u>4,957</u>		<u>7,283</u>		<u>5,695</u>		<u>3,822</u>	
<u>Čisté poplatky a provize</u>		<u>2,318</u>		<u>2,451</u>		<u>1,968</u>		<u>1,573</u>		<u>1,109</u>	
Ostatní provoz. výnosy ³		-2,195		2,376		1,614		2,831		1,531	
Provozní náklady ⁴		1,234		1,991		3,018		3,627		2,433	
Provozní zisk		3,422	3	7,793	3	7,847	2	6,472	2	4,029	
Tvorba a čerp. rezerv ⁵		-3,215		-18,707		-4,312		-3,353		1,841	
HV před zdaněním		0,207		-10,914		3,535		3,119			
HV za účetní období		0,101	7	-10,796	43	1,970	1	2,847	2	2,301	
ROA		0,05%	22	-8,87%	43	1,28%	5	1,64%	4	1,16%	
ROE		0,59%	21	-100%	42	16,13%	3	19,93%	4	13,85%	
EPS (Kč) ⁸		96	8	-2115	43	386	2	558	1	451	
Poměr provoz. nákladů ⁶		27%	9	20%	2	28%	3	36%	2	38%	
Dividenda											
Čis. tvorba rezerv/aktiva		-1,56%	8	-15,37%	1	-2,79%	10	-1,93%	7	0,93%	
Vklady / úvěry		72%	14	62%	18	65%	27	83%	15	112%	

⁹ jedná se o rezervy na mimobilanční rizika

Vysvětlivky 1-8: stejné jako pro tab. 5.2.

Zdroj: Výroční zprávy ČSOB, Burza

⁴⁶ Pozn.: Údaje za 9/96 jsou nekonsolidované podle CAS

5.5 Konsolidační banka

Konsolidační banka je pátou největší bankou v České republice velikostí své bilanční sumy a velikostí poskytnutých úvěrů. Její základní jmění jí řadí na třetí místo a vlastní jmění dokonce na první. Důvodem je však, jak si ukážeme, velká státní podpora.

Konsolidační banka operuje pouze pro právnické osoby, bez pobočkové sítě (tzn. má pouze centrálu v Praze), a podle zákona o bankách existuje státní záruka za její závazky.

Konsolidační banka vznikla, jak již bylo uvedeno v kapitole 1.1.2.1., počátkem roku 1991 jako federální specializovaná banka a k 1. březnu 1993 se rozdělila na českou a slovenskou část při zachování kontinuity.

Z bilancí KB, IB a VÚB⁴⁷ byly převedeny do bilance KoB do té doby nesplacené úvěry na TOZ v celkové výši přes 110 mld., z čehož necelých 30 mld. tvořily úvěry slovenským subjektům. Cizí zdroje KoB byly tvořeny redistribučním úvěrem od SBČS (úročeným diskontní sazbou) a vklady spořitelen a pojišťoven převedených z komerčních bank.

Na základě rozhodnutí vlády ČR byl posílen rezervní fond KoB počátkem roku 1994 peněžními prostředky FNM o 15,8 mld. a v roce 1995 pětiletými obligacemi FNM v hodnotě 15 mld.

Původní hlavní předmět činnosti KoB, tj. správa úvěrů na TOZ, se měl začít v souvislosti s jejich postupným splácením měnit a samotná KoB se chtěla přesouvat do kategorie komerčních bank. Jestliže při vzniku KoB byl podíl úvěrů na celkových aktivech více než 99% a veškeré úvěry byly tvořeny převzatými a odkoupenými od komerčních bank, KoB snížila podíl úvěrů do konce roku až k hranici 60%. Jak je vidět z tab. 5.13., daří se KoB postupně se splácením starého bloku úvěrů poskytovat nové úvěry na komerční bázi. Jejich podíl na celkových úvěrech byl na konci roku 1996 již téměř 20%. Nové úvěry poskytuje KoB na financování středně a dlouhodobých investičních projektů velkým klientům, především v oblasti dopravy.

Tab. 5.13.: Vývoj struktury úvěrů KoB v letech 1993 až 1995

<i>v mld.</i>	1993	1994	1995
Starý blok převzatých úvěrů	74,807	67,936	63,775
Nové úvěry	2,123	10,285	13,642
Úvěry celkem (hrubé)	76,930	78,220	77,417

Zdroj: Výroční zprávy KoB

Kromě poskytování úvěrů KoB rozšiřuje své aktivity především do oblasti investičního bankovníctví, revitalizace a restrukturalizace podniků a předexportního financování. V roce 1995 se uvažovalo o přeměně KoB na akciovou společnost. Bohužel problémy malých bank v roce 1996, na jejichž stabilizaci se KoB musela podílet, stejně jako problémy spojené se zdravotnictvím, toto přiblížení se funkci KoB funkci standardní bance (ať již universální nebo investiční), značně oddálilo.

⁴⁷ Relativně velmi malé úvěry na TOZ byly převedeny také z ČSOB, SBČS a České státní spořitelny

Od roku 1994 směřuje KoB své aktivity i do oblasti majetkových účastí. Činí tak převážně na základě rozhodnutí vlády, ale i na základě vlastního vyhodnocení perspektivy některých podniků (např. Zetor, a.s.).

Tab. 5.14.: Majetkové účasti KoB

	1994		1995	
	nominální hodnota (tis. Kč)	podíl na ZJ (%)	nominální hodnota (tis. Kč)	podíl na ZJ (%)
Škoda, a.a.s.		51,94	6 566 049	38,18
Zetor, a.s.	1 848 914	79,38	1 848 914	79,38
Letov, a.s.	613 896	34,13	613 896	34,13
Aero Vodochody, a.s.		55,99	302 862	31,46
VZLÚ, a.s.			236 219	31,46
ČSA, a.s.		19,10	800 766	16,32
Union Banka, a.s.			206 532	8,63
Ostatní ¹			6 900	
Celkem	10 368 106		10 582 138	

¹ Bankovní institut, Bankovní fond penzijního nadlepšení, KOB Invest, a.s.

Pozn.: V roce 1993 byly veškeré majetkové účasti vedeny v cenných papírech.

Zdroj: Výroční zprávy KoB

Druhou oblastí, která vykazuje růst podílu na aktivech banky, je oblast cenných papírů s pevným výnosem (15% aktiv v pololetí 1996). Naprostou většinu z těchto cenných papírů (18 mld.) představují obligace FNM na posílení rezervního fondu KoB (15 mld.) a obligace FNM na posílení základního jmění KoB (3 mld.). Je tedy zřejmé, že se nejedná o aktivní obchody KoB, ale o důsledek vládních rozhodnutí o konsolidaci KoB.

Největší změnou v oblasti pasiv KoB je především výrazný nárůst podílu vlastního jmění z 1% v roce 1991 na 32% v pololetí 1996. Naprostá většina tohoto nárůstu jde však na vrub výše zmíněným státním podporám. Závazek k ČNB představuje dlouhodobý redistribuční úvěr a jeho velikost zůstává od března 1993 na stejné výši. Závazky KoB k finančním institucím zvolna klesají. Od roku 1996 se KoB snaží získávat cizí zdroje i standardnějšími a levnějšími způsoby. V březnu 1996 KoB získala první syndikovaný tříletý revolvingový úvěr ve výši 2 mld. a v květnu 1996 vydala KoB své první obligace v objemu 2 mld. se splatností pět let.

Konsolidační banka vykazovala v letech 1994 a 1995 řízený zisk na úrovni kladné nuly. Celý provozní zisk byl vykompenzován tvorbou opravných položek a rezerv (v roce 1994 vytvořila KoB OP a rezervy ve výši 3,56% aktiv a o rok později 2,09%). Tvorba provozního zisku KoB byla v letech 1993 až 1995 na poměrně dobré úrovni. Naprostou většinu příjmů KoB tvoří úrokové příjmy (více než 99%), ostatní příjmy z bankovní činnosti (tj. především poplatky a provize) jsou zcela zanedbatelné, ostatní provozní příjmy tvoří méně než 0,5% (1996) provozních příjmů. Na druhou stranu má KoB velice nízké provozní náklady, jež jsou důsledkem neexistence pobočkové sítě, orientace na velké klienty a malého počtu zaměstnanců (320 koncem roku 1995). Relativně vysoký čistý příjem z úroků v letech 1993 až 1995 a nízká úroveň provozních nákladů vedly k tomu, že KoB měla v těchto letech neporovnatelně nejnižší poměr provozních nákladů (8% v roce 1995) ze všech českých bank. V prvním pololetí roku 1996 došlo k výraznému zhoršení hospodaření KoB. Čistý příjem z úroků poklesl z 1,647 mld. v prvním pololetí 1995 na 0,357 mld. ve stejném období roku 1996. Výnosové úroky se snížily v důsledku nárůstu neúročených úvěrových pohledávek (tj. především pohledávek za subjekty v konkurzním řízení) o téměř čtvrtinu a zároveň mírně stouply nákladové úroky

vlivem růstu úrokových sazeb na českém mezibankovním trhu a měnovým opatřením ČNB. Provozní náklady KoB od roku 1993 rostou výrazně rychleji než příjmy. To souvisí i s rozšiřováním spektra aktivit KoB, jež je nezbytné z hlediska budoucnosti banky. Jen za první pololetí 1996 vzrostly provozní náklady KoB o téměř 22% oproti stejnému období předchozího roku. KoB za první pololetí 1996 vytvořila zisk před tvorbou rezerv a OP pouze 208 mil. oproti 1,515 mld. ve stejném období předchozího roku. Možné zhoršení úrokových výnosů představuje podle mého názoru nebezpečí pro KoB, neboť úvěry starého bloku se podílejí na celkových aktivech stále ještě více než polovinou a domnívám se, že se jedná obecně spíše o horší úvěry, než ty, jež již byly splaceny. Splacené jsou totiž většinou úvěry podnikům, jež jsou v dobré finanční situaci a mohly si dovolit předčasné splacení. Snížení provozního zisku by vedlo k nižší tvorbě rezerv a opravných položek (pokud se KoB nebude chtít dostat do ztráty), což by sice pravděpodobně neohrozilo banku jako takovou, ale ohrozilo by návratnost státní podpory KoB.

Nebezpečí pro samotnou KoB představují především politická rozhodnutí, která nutí (a nadále budou KoB nutit) podílet se na hospodářské a strukturální politice vlády i za cenu zjevné ztrátovosti těchto aktivit. To je ale údělem KoB, jelikož se jedná o za tímto účelem speciálně vytvořenou banku.

Tab. 5.15.: Základní CAS finanční údaje KoB za léta 1992 až 1996⁴⁸.

	1991	z ⁷	1992	z ⁷	III.93	z ⁷	1993	z ⁷	1994	z ⁷	1995	z ⁷	VI.96	z ⁷
Bilanční suma	111,872		107,172	-4	77,651	-28	103,126	33	110,509	7	123,263	12	119,129	-3
Aktiva		% ¹		% ¹		% ¹		% ¹		% ¹		% ¹		% ¹
Pokladní hotovost	0,000	0	0,000	0	0,000	0	0,000	0	0,493	0	0,003	0	0,004	0
Účty s CB	0,030	0	0,108	0	0,107	0	16,591	16	11,214	10	9,318	8	5,283	4
Pokladniční poukázky	0,000	0	0,000	0	0,000	0	0,000	0	0,100	0	2,089	2	2,005	2
Účty u ostatních bank	0,654	1	0,001	0	0,804	1	2,152	2	6,850	6	7,505	6	6,195	5
Úvěry klientům	110,396	99	104,498	98	76,616	99	76,929	75	78,220	71	77,417	63	73,534	62
Rezervy na ztr. úvěry				0		0	-2,186	-2	-2,037	-2	-4,362	-4		
CP s pevným výnosem	0,000	0	0,100	0	0,100	0	3,000	3	3,125	3	18,200	15	18,180	15
CP s prom. výnosem	0,000	0	0,000	0	0,000	0	5,145	5	0,116	0	0,022	0	0,196	0
Majetkové účasti	0,000	0	0,000	0	0,000	0	0,000	0	10,368	9	10,582	9	11,082	9
Hmot. a nehmot. aktiva	0,001	0	0,008	0	0,009	0	0,477	0	0,489	0	0,630	1	0,676	1
Ostatní aktiva	0,000	0	0,018	0	0,010	0	1,017	1	2,063	2	1,860	2	1,974	2
Pasiva														
Závazky k bankám	30,737	27	34,298	32	26,149	34	29,078	28	27,192	25	26,155	21	23,336	20
Závazky k CB	61,091	55	56,461	53	38,761	50	38,761	38	38,761	35	38,761	31	36,761	31
Závazky ke klientům	18,725	17	12,725	12	9,000	12	7,622	7	12,261	11	8,917	7	8,612	7
Emise obligací	0,000	0	0,000	0	0,000	0	0,000	0	0,000	0	0,000	0	2,000	2
Ostatní pasiva	0,027	0	0,470	0	0,567	1	2,853	3	3,099	3	5,000	4	3,806	3
Rezervy		0	0,000	0	1,500	2	1,754	2	5,834	5	6,067	5	6,067	5
Základní jmění	0,010	0	1,000	1	1,000	1	5,000	5	5,950	5	5,950	5	5,950	5
Rezervní fondy	1,256	1	1,888	2	0,388	0	18,059	18	17,412	16	32,413	26	32,598	27
Vlastní jmění	1,266	1	2,888	3	1,388	2	23,059	22	23,362	21	38,363	31	38,548	32
Výkaz zisků a ztrát		p ²		p ²				p ²		p ²		p ²		p ²
Přijaté úroky	10,776		13,534				8,858		11,272		10,270		3,961	
Placené úroky	9,873		11,016				8,212		7,590		7,351		3,604	
<u>Čistý úrokový zisk</u>	<u>0,903</u>		<u>2,518</u>				<u>0,646</u>		<u>3,682</u>		<u>2,919</u>		<u>0,357</u>	
<u>Čistý poplatky a provize</u>									<u>-0,001</u>		<u>0,013</u>		<u>-0,020</u>	
Ostatní provoz. výnosy ³	0,000		-1,002				2,140		0,036		0,049		0,009	
Provozní náklady ⁴	0,001		0,008				0,076		0,156		0,253		0,170	
Provozní zisk	0,902		1,508	5			2,710	4	3,561	4	2,578	5	0,176	
Tvorba a čerp. rezerv ⁵	-0,856		-1,500				-0,911		-3,932		-2,575		0,000	
HV před zdaněním	0,046		0,008				1,750		0,054		0,002		0,208	
HV za účetní období	0,021		0,005	19			0,960	2	0,009	19	0,002	22	0,208	
ROA	0,02%	8	0,00%	27			0,93%	9	0,01%	27	0,00%	22	0,17%	
ROE	1,66%	5	0,17%	24			4,16%	18	0,04%	27	0,01%	22	0,54%	
EPS (Kč) ⁸	2100	0	5	23			192	4	2	26	0	22	35	
Poměr provoz. nákladů ⁶	0%	1	1%	2			3%	1	4%	1	8%	1	49%	
Dividenda	0%		0%				0%		0%		0%			
Čis. tvorba rezerv/aktiva	-0,77%	2	-1,40%	10			-0,88%	23	-3,56%	4	-2,09%	4	0,00%	
Vklady / úvěry	17%	0	12%	34			10%	41	16%	41	12%	39	12%	

Vysvětlivky 1-8: stejné jako pro tab. 5.2.
Zdroj: Výroční zprávy KoB

⁴⁸ Údaje za léta 1991 a 1992 jsou za federální Konsolidační banku, rozvaha k 1. březnu 1993 je výchozí bilancí české Konsolidační banky Praha, s.p.ú.

5.6 Agrobanka

Agrobanka je šestou největší českou bankou. Rating (Ba1 a B+), který získala ještě před uvalením nucené správy, je nejhorší ze všech českých bank, který kdy rating získaly, a je na úrovni Pragobanky.

Agrobanka (AGB) vznikla jako první nestátní banka již v roce 1989. AGB prošla během krátkého období rychlým rozvojem a svou velikostí se jí zatím jako jediné nové bance podařilo odpoutat ze skupiny malých bank. V letech 1991 až 1993 rostla bilanční suma relativně i absolutně neuvěřitelnou rychlostí (65% a 52%), ale od roku 1993 se musela AGB soustředit na svoji konsolidaci.

Na straně aktiv se AGB stejně jako ostatní malé banky nevyhnula počátkem devadesátých let přílišné dominanci úvěrů na straně aktiv, jejich podíl se ale snižoval (z 89% koncem roku 1991 na 57% na konci roku 1995). Do poloviny roku 1995 umisťovala AGB svá ostatní aktiva především na mezibankovním trhu (10% v roce 1994). Podíl cenných papírů byl ještě na počátku roku 1995 na nízké úrovni, obligace tvořily necelé 3% aktiv, cenné papíry s proměnlivým výnosem 1,2% a majetkové účasti stejným dílem.

Agrobanka si již od počátku snažila udržovat výrazný podíl primárních zdrojů na celkových pasivech budováním rozsáhlé sítě obchodních míst (na konci roku 1994 jich bylo 374) a nedostala se tedy do takové závislosti na refinančních úvěrech centrální banky a mezibankovním trhu depozit jako ostatní nově vzniklé banky. Objem vkladů klientů vzrostl z 24% pasiv v roce 1991 na 77% procent na konci roku 1995⁴⁹. Ve struktuře primárních vkladů mají významné zastoupení vklady domácností.

AGB v prvních třech letech své existence tvořila rezervy a opravné položky na velice nízké úrovni, přestože poměrně velká část jejích úvěrů směřovala do dvou ze tří nejrizikovějších oblastí, tj. do oblasti služeb a do zemědělství. Na počátku roku 1994 se AGB rozhodla jednorázově vytvořit rezervy na krytí úvěrových rizik ve výši téměř 4 mld. Tím se dostala nejen do téměř tří miliardové ztráty, ale její vlastní jmění mělo zápornou hodnotu. Ve spolupráci s ČNB přijala AGB tříletý konsolidační program, který jí měl do konce roku 1996 umožnit dosažení požadované 8% kapitálové přiměřenosti.

Ziskovost AGB byla výrazně ovlivněna výše zmíněnou tvorbou rezerv a také expanzivní politikou v oblasti retail banking. AGB se podařilo rychle vybudovat velkou pobočkovou síť, což jí umožnilo získat vysoký podíl primárních vkladů. Provozní náklady AGB rostly ale v porovnání s provozními příjmy rychleji a poměr provozních nákladů vzrostl z 24% v roce 1991 na velice vysokých 74% v roce 1994. Pobočková síť AGB je při výši primárních vkladů na úrovni okolo 40 mld. stále nevyužita, což výrazně zvyšuje poměr provozních nákladů. AGB zároveň zvolila velice agresivní cenovou politiku, které jí sice přináší více vkladů, ale snižuje úrokové výnosy. Výsledkem těchto skutečností je provozní zisk AGB v letech 1991 až 1994 oscilující okolo 1 mld., což je vzhledem k vysokému podílu klasifikovaných úvěrů nedostatečná hodnota pro tvorbu dostatečných rezerv. ROE v letech 1994 a 1995 je sice jen těsně podprůměrné, ale je to způsobeno vyšší hodnotou základního jmění oproti vlastnímu jmění v důsledku ztráty v roce 1993.

⁴⁹ Vývoji od konce roku 1995 se věnuji v další část této kapitoly.

Tab. 5.16.: Základní CAS finanční údaje AGB z let 1991 až 1995:

	1991	1992	z ⁷	1993	z ⁷	1994	z ⁷	1995e	z ⁷
Bilanční suma	22,861	37,611	65	57,172	52	60,081	5	67,600	13
Aktiva	% ¹	% ¹		% ¹		% ¹		% ¹	
Pokl. hot. a vklady u EB	0,485	2	1,424	4	1,480	3	1,859	3	
Pokladniční poukázky	0,000	0			2,850	5	3,092	5	
Účty u ostatních bank	0,891	4	4,140	11	9,828	17	5,900	10	
Úvěry klientům	20,342	89	26,617	71	41,352	72	41,352	69	38,700
CP s pevným výnosem	0,000	0	0,300	1	0,628	1	1,683	3	
CP s prom. výnosem	0,000				0,066	0	0,736	1	
Majetkové účasti	0,310	1	0,370	1	0,518	1	0,767	1	
Hmot. a nehmot. aktiva	0,673	3	1,346	4	2,745	5	2,931	5	
Ostatní aktiva	0,296	1	0,414	1	1,117	2	1,759	3	
Pasiva									
Závazky k bankám	9,138	40	16,197	43	16,363	29	11,927	20	10,800
Závazky k CB	5,199	23	1,028	3	1,241	2			
Závazky ke klientům	5,530	24	17,327	46	35,710	62	41,106	68	51,800
Ostatní pasiva	1,505	7	0,562	1	0,553	1	0,945	2	
Rezervy	0,000	0	0,243	1	3,878	7	4,676	8	4,900
Základní jmění	0,861	4	1,350	4	1,700	3	3,175	5	3,992
Rezervní fondy	0,628	3	0,904	2	-2,274	-4	-1,748	-3	-1,229
Vlastní jmění	1,489	7	2,254	6	-0,574	-1	1,427	2	2,793
Výkaz zisků a ztrát	P ²	P ²		P ²		P ²		P ²	
Přijaté úroky	3,112		4,379		6,560		7,103		
Placené úroky	2,110		2,754		4,252		4,849		
<u>Čistý úrokový zisk</u>	<u>1,002</u>		<u>1,625</u>		<u>2,309</u>		<u>2,253</u>		
<u>Čistý poplatky a provize</u>					<u>0,192</u>		<u>0,254</u>		
Ostatní provoz. výnosy ³	0,097		0,516		0,376		0,301		
Provozní náklady ⁴	0,269		0,907		1,761		2,067		
Provozní zisk	0,830		1,234	6	1,116	6	0,741	4	
Tvorba a čerp. rezerv ⁵	0,000		-0,282		-3,802		-0,745		
HV před zdaněním	0,830		0,952		-2,702		0,196		
HV za účetní období	0,636		0,492	4	-2,972	42	0,171	19	0,372
ROA	2,78%	1	1,31%	2	-5,20%	40	0,28%	14	0,55%
ROE	42,71%	2	21,83%	3		43	11,98%	5	13,32%
EPS (Kč) ⁸	739	0	364	4	-1748	42	54	13	93
Poměr provoz. nákladů ⁶	24%	4	42%	15	61%	19	74%	22	n/a
Dividenda									
Čis. tvorba rezerv/aktiva	0,00%	6	-0,75%	16	-6,65%	2	-1,24%	22	n/a
Vklady / úvěry	27%	0	65%	17	86%	15	99%	18	134%

Vysvětlivky 1-8: stejné jako pro tab. 5.2.

Zdroj: Výroční zprávy AGB, HN

Hlavními akcionáři AGB v době jejího vzniku byly státní podniky a zemědělská družstva, jejichž podíl se postupným navyšováním základního kapitálu snižoval zpočátku ve prospěch institucionálních investorů a velkých bank (do roku 1995 to byly především IPB a ČS).

Na konci roku 1995 vrcholil souboj mezi skupinou okolo Motoinvestu a skupinou okolo IPB, který zvítězil Motoinvest. Rozhodující balík akcií odkoupila tato skupina právě od IPB. IPB ale podmínila prodej svých akcií mimo jiné tím, že Motoinvest odkoupí od hypoteční banky IPB (kterou IPB koupila od Motoinvestu) 15% prakticky bezcenných akcií Kreditní banky. Pro tento obchod obětoval Motoinvest i investiční fondy AGB. V době uvalení nucené správy byla hlavním akcionářem AGB skupina

okolo Motoinvestu, jež kontrolovala 45% akcií. Během roku 1996 došlo k výrazné změně struktury aktiv, když likvidní cenné papíry a ostatní rychle prodejná aktiva byla nahrazena jinými cennými papíry, s nižší likviditou.

Již od poloviny roku 1996 začínala mít AGB, podle tvrzení zástupců hlavního akcionáře, stále větší potíže se svojí likviditou. V důsledku problémů a krachů mnohých malých bank, mělo dojít k odlivu vkladů domácností a zároveň ale i velkých vkladatelů ze strany státních institucí. Podíváme-li se ale na údaje v tab. 5.17., vidíme, že celý nárůst bilanční sumy AGB v prvním pololetí 1996 byl kryt stejným nárůstem primárních vkladů. Muselo tedy dojít k výraznému odlivu primárních vkladů až ve třetím čtvrtletí 1996, což je pravděpodobné, jelikož v té době zkrachovala Kreditní banka, jež byla s Motoinvestem a potažmo s AGB v určitých souvislostech spojována, a navíc velké státní instituce pravděpodobně začaly stahovat svá depozita z AGB. Zároveň se výrazně snížily sekundární vklady čtyř velkých bank v AGB (jen v září měla AGB vrátit ČS 3 mld.). Největší vliv na zhoršení likvidity AGB měla, podle mého názoru, struktura aktiv, v které začali převažovat nelikvidní cenné papíry, a finanční operace mezi AGB a skupinou firem okolo Motoinvestu, jež v mnohých případech nebyly pro AGB výhodné.

Tab. 5.17.: Vývoj základních ukazatelů AGB od konce roku 1995

	31.12.95	%	30.6.96	%	15.9.96	%	30.9.96	%	31.12.96	%
Bilanční suma	67,600		72,963				69,200		65,000	
Pokladní hotovost a účty s ČNB			6,747	9						
Úvěry klientům	38,700	57	43,204	59			43,300	63		
Úvěry bankám	1,100	2					0,700	1		
Cenné papíry			7,804	11						
Majetkové investice			3,345	5						
Vklady bank	10,800	16	9,355	13			17,800	26	12,500	19
Vklady klientů	51,800	77	56,287	77	48,000		44,400	64	40,000	62
Základní jmění	3,900	6	4,493	6			4,493	6		
Zisk účetního období			0,097	0						
Rezervy							4,940	7		

Zdroj: HN, Dnes

Možnosti nových půjček od velkých bank byly pro menší banky obecně v roce 1996 velmi omezené, spíše nulové. Navíc AGB již v roce neměla za tyto úvěry čím ručit. Hlavním věřitelem na mezibankovním trhu je ČS. Je zřejmé, že z AGB otekla jen několik dní před uvalením nucené správy velká část sekundárních vkladů, jež donutila AGB tři dny před uvalením nucené správy požadovat od ČNB překlenovací úvěr, jež nedostala. Z čistě ekonomického vlastního zájmu lze chování velkých bank, tj. omezení svých pohledávek u AGB na minimum, hodnotit jako racionální. V chování některých, především pak ČS, ale velice pravděpodobně převážily i zcela jiné faktory. Samozřejmě, že těžko někdo přizná, že cílem zvolené strategie vůči AGB bylo vytlačit dravý Motoinvest z bankovníctví a ubránit tak svojí pozici.

Motoinvestu se do září 1996 podařilo nakoupit na kapitálových trzích asi 20% akcií ČS, a navíc ze 7% emise GDR ČS bylo na konci roku 1996 již z více než 60% skoupeno na zahraničním kapitálovém trhu nejmenovanými českými investory a konvertováno zpět na akcie. Je tedy možné, že pod kontrolou Motoinvestu může být až čtvrtina akcií ČS a vzhledem k tomu, že necelých 15% akcií ČS nemá hlasovací práva, mohl by tento balík představovat téměř 30% hlasovacích práv. Již od počátku se proti účasti Motoinvestu v ČS stavělo zcela negativně nejen vedení ČS, ale i nejvyšší politici. Je to zcela pochopitelné, neboť Motoinvest byl a je zcela nečitelnou

skupinou a zkušenosti s jejím chováním jsou naprosto negativní. Politická obava o osud ČS je naprosto legitimní, neboť ČS kontroluje největší část primárních vkladů. Navíc si Motoinvest zneprátlil mnohé politiky svou mediální kampaní na podzim 1995. Chyba⁵⁰ Motoinvestu spočívala v tom, že si před soubojem s ČS pravděpodobně neuvědomil moc ČS na mezibankovním trhu, tedy to, že ČS je schopna AGB dostat do existenčních problémů sama. Z pohledu ostatních velkých bank neexistoval důvod, proč by měly snahy Motoinvestu vítat a podporovat je. KB si ještě velice dobře pamatovala, kolik prostředků a vlastní hrdosti jí stálo ubránění svého investičního fondu před nepřátelským převzetím Motoinvestem, a jakou ostudu si udělala žádostí o pozastavení obchodů s těmito akciemi.

Oficiálním důvodem, proč ČNB zavedla nucenou správu v AGB, bylo neplnění limitů povinných minimálních rezerv. Avšak hned druhý den ČNB připustila, že uvalení nucené správy je preventivní opatření, jelikož jeden z členů dozorčí rady AGB byl obviněn v souvislosti s krachem Kreditní banky a situace se začala politizovat. ČNB zároveň vystavila neodvolatelnou záruku na dobu jednoho roku, že v případě potřeby zajistí bezproblémové fungování AGB z vlastních zdrojů.

V případě AGB dospěla ČNB jednoznačně k závěru, že banka je příliš velká, aby si jí mohla nechat dovolit zkrachovat (too big to fail)⁵¹.

Jestliže však ČNB den po vyhlášení nucené správy tvrdila, že AGB je „solventní a normálně funguje“, je na tomto výroku něco velice podivného. V únoru 1997 autorská firma Price Waterhouse stanovila možnost nekryté ztráty AGB na 8,7 mld. (tj. téměř dvakrát více než vytvořené rezervy a opravné položky). Za období pěti měsíců, kdy byla AGB v nucené správě mohla takováto ztráta těžko vzniknout. Je pravděpodobné, že ani ČNB takto vysokou ztrátu nečekala. Chyba se mohla stát na dvou stranách. Jednak ČNB zanedbala bankovní dozor a, ať již úmyslně či neúmyslně, dávala aktivitám Motoinvestu, jež překračovaly mnoho regulačních limitů, zelenou.

Druhým podivným momentem jsou auditorské zprávy. Jestliže na konci roku 1995 se audit, který provádí již od roku 1992 Price Waterhouse, o nedostatečných rezervách vůbec nezmiňoval⁵² a podle vyjádření AGB neměli auditoři připomínky k hospodaření v období leden až srpen 1996, v únoru 1997 oznámí tentýž auditor zápornou účetní hodnotu AGB. Je velice pravděpodobné, že auditor podcenil nutnost tvorby rezerv již v minulých letech a zároveň při provádění auditu AGB v nucené správě odhadl nutnost tvorby rezerv na maximální úrovni. AGB se tedy mohla prokázat za rok 1995 ČNB auditem v podstatě výhrad, a mohla být spokojená. V únoru 1997 již není audit objednáván zástupci akcionářů AGB, ale nuceným správcem a bude sloužit jako podklad pro zahraniční investory. Jak se ukázalo jen o několik týdnů dříve, když management IPB ze dne na den „vyhodil“ své auditory, kteří se v auditu, jež měl být podkladem opět pro zahraniční investory, rozhodly oproti zažité praxi minulých let požadovat mnohem vyšší tvorbu rezerv, i auditoři „velké šestky“ mají různé pohledy na velikost nutné tvorby rezerv v závislosti

⁵⁰ Tím neříkám, že strategie i formu chování a postupu Motoinvestu pokládám za správnou, ale že přijmu zvolenou strategii Motoinvestu jako danou a nebudu jí hodnotit, a popíši chyby, jež se Motoinvest dopustil.

⁵¹ Blíže k tomuto jevu viz kapitola 2.3.2. „Společenské náklady spojené s fungováním bankovního sektoru“

⁵² Jedinou připomínkou byla odložená daňová povinnost ve výši 1,068 mld., jejíž realizace se předpokládala v budoucích letech.

na tom, k jakému účelu bude audit sloužit a komu bude předkládán.⁵³ Navíc, a v tomto ohledu je třeba souhlasit s tvrzením Motoinvestu, bude vyšší požadovaná tvorba rezerv a opravných položek vyhovovat i ČNB jako další podpoření zvoleného postupu.

Podle doporučení HSBC, které přijala ČNB, bude prodána zdravá část aktiv a pasiv AGB (asi 50 mld. z celkové bilanční sumy 60 mld.). Nový investor tak získá jednak stoprocentní vlastnictví a zároveň jen zdravou část. Je logické, že takováto nabídka vyvolá poměrně velký zájem zahraničních investorů. Již počátkem dubna 1997 vyjádřilo předběžný zájem asi 10 investorů, především velkých zahraničních bank specializujících se na oblast retail banking (největší šance jsou dávány Raiffeisenbank, které spoluvlastní AR stavební spořitelnu, ING Bank, finanční divizi General Electric a finanční divizi Goldstar LG Gorup).

Současným akcionářům AGB zůstane společnost s bilanční sumou okolo 10 mld., do které budou převedeny všechny rizikové úvěry nad 80 mil. a pohledávky AGB za spřátelenými firmami.

⁵³ Lépe řečeno v závislosti na tom, jaká existuje hrozba soudního sporu s nimi, když se audit ukáže jako příliš optimistický

6. Závěr

Základní cíl transformace bankovního sektoru se podařilo splnit. Byl vytvořen standardní systém vzájemně si konkurujících universálních bank, které výrazně zlepšily optimální alokaci zdrojů v ekonomice. Bohužel se v mnohem menší míře podařilo vytvořit fungující a standardní kapitálový trh, což vede k zachovávání velké váhy bankovního sektoru při této alokaci.

Po počáteční rychlé dekoncentraci bankovního sektoru se od roku 1993 koncentrace ustálila na stabilní úrovni a v posledních dvou letech v některých oblastech dokonce mírně stoupla. Stagnace dekoncentrace trhu je ale doprovázena zvyšující se konkurencí mezi bankami a zlepšující se kvalitou nabízených služeb a produktů. Rozdíly v míře konkurence v jednotlivých segmentech trhu jsou poměrně vysoké.

Kromě obecného problému české ekonomiky, jímž je provázanost bank a průmyslu, která snižuje výkonnost jak průmyslu, tak celé ekonomiky a brání rozvoji kapitálového trhu, se objevuje podobný problém i v samotném bankovním sektoru. Na jaře 1997 je český bankovní sektor v podstatě tvořen pouze šesti českými bankovními skupinami (KB, ČS, IPB, ČSOB, KoB a UB), jenž jsou v různé míře (spolu)vlastněny státem, a zahraničními bankami. Vliv soukromých českých bank se blíží nule. Do konce roku 1996 se podařilo vyřešit problémy malých bank a z hlediska zdraví jednotlivých bank lze bankovní sektor označit za stabilizovaný.

V souvislosti s katastrofálním stavem českého kapitálového trhu je podle mne nezbytné oddělení investičního a komerčního bankovníctví, o kterém se již dlouho hovoří. Bohužel dlouho chyběla politická vůle k takovému kroku a i po případném legislativním oddělení těchto dvou oblastí bankovníctví bude jeho uplatňování a kontrola velice obtížná.

Mezi nejbližší úkoly českého bankovního sektoru by mělo patřit rychlé dokončení prodeje minoritní části akcií IPB a zdravé části AGB zahraničním strategickým partnerům. Státní orgány by se měly pokusit vyřešit co nejrychleji mezistátní problémy, jež brání privatizaci ČSOB. Privatizace KB a ČS proběhne patrně později, přesto podle mne není důvod po dokončení privatizace IPB a prodeji AGB nezačít pomalu a s ohledem na vytvoření stabilní akcionářské základny rozmělnovat podíl státu v Komerční bance.

České banky jsou a nadále budou vystavovány stále větší konkurenci zahraničních bank. Zároveň by ale ty největší české banky měly začít přípravu na svou expanzi do okolních států.

Použitá literatura:

- Aspekt (1997), *Aspekt - Průvodce českým trhem s cennými papíry*. Aspekt kilculllen s.r.o., Jaro 1997
- Banker (1996a), April 1996
- Banker (1996b), July 1996
- BankWatch (1996). *Investiční a Poštovní Banka, a.s. (IPB) - Banking Company Profile*. August 27, 1996.
- Berg Sigbjorn Atle and Kim Moshe (1994). *Oligopolistic Interdependence and the Structure of Production in Banking: An Empirical Evaluation*. Journal of Money, Credit and Banking, May 1994.
- Boyd John H. and Graham Stanley L. (1991). *Investigating the Banking Consolidation Trend*. Federal Reserv Bank of Minneapolis Quaterly Review, Spring 1991, 3-15.
- Burza, deník / týdeník*. (1995-1997).
- Burza (1996a). *ČNB o stavu českého bankovníctví*. Burza 191/96.
- Citicorp (1996). *Investiční a Poštovní Banka, a.s.* Citicorp Securities (ČR) s.r.o.
- Clark, Jeffrey A. (1988). *Economies of scale and scope at depository financial institutions: A review of literature*. Economic Review of Federal Reserve bank of Kansas City 73, 16-33.
- Čapek Aleš (1997). *Těžká koule na nohou bank*. Ekonom 9/1997.
- ČNB Monthly Bulletin* (1993-1997).
- ČNB Zpráva o měnovém vývoji v České republice* (1993-1995).
- ČNB (1996a). Report on Monetary Development in Czech Republic for the Period January - September 1996*. ČNB.
- Dnes, deník*. (1993-1997).
- Dolan Edwin G., Lindsey David E. *Economics*. The Dryden Press, 1988
- Ekonom, týdeník*. (1993-1997).
- Horčicová Milena (1996). *Daň z nechtěného dědictví*. Ekonom 33, 34/1996.
- Hospodářské noviny, deník*. (1993-1997).
- Humprey, David B. (1990). *Why do estimates of bank scale economies differ?* Economic Review 76 of Federal Reserve bank of Richmond, 38-50.
- Chmelík Jan (1995). *Vytváření konkurenčního prostředí v českém bankovníctví*. Acta Economica Carolinae.
- Landerman Elizabeth S. (1995). *Changes in the structure of Urban Banking Markets in the West*. Economic Review Federal Reserve Bank of San Francisko, 1995, Number 1, 21-34
- Mejstřík Michal (1994). *Czech Investment Funds as a Part of the Financial Sector and Their Role in the Privatization of the Economy*. ICEG/IES.
- Mejstřík Michal (1996). *The Privatization Process in East-Central Europe. Evolutionary Process of Czech Privatizations*. Kluwer Academic Publishers.
- Merrill Lynch (1997). *Czech Banks: Weighed Down by Debt*. Sector Overview and Regional Comparisons.
- OECD (1996). *The Czech Republic*, OECD Economic Surveys.
- Paroush Jacob (1995). *The Effect of Merger and Acquisition on the Safety and Soundness of a Banking System*. Review of Industrial Organisation 10, 53-67, 1995.
- Plzeňský Prazdroj (1997). *Prospekt emitenta CP Plzeňský prazdroj, a.s.* Burza 16/97

Prague Business Journal, týdeník. (1996-1997).

Prague Tribune.

Sbírka zákonů č. 21/1992. *Zákon o bankách.*

Vesela Jukka (1995). *Trends in the conduct and structure of banking in Europe.*

Bank of Finland Bulletin, Helsinky, 11/94, 8-14.

Výroční zprávy bank působících v České republice. (1992-1995)

Příloha 1: Struktura akcionářů bank působících v České republice

Banka	Vlastníci
AB banka	29% Česká spořitelna (12/95) 25% JIA (ČKD, NERo a Tresoria)
Agrobanka	14% Motoinvest + dalších cca 30% spřízněné společnosti
AR stavební spořitelna	51% Agrobanka 49% Raiffeisen Bausparkasse
Bank Austria (ČR)	67,33 % Bank Austria Wien 20% Cariplo, SpA, Milano 12,67% Česká spořitelna
Banka Bohemia	44% FINOP a spřízněné firmy
Banka Haná	16,64% Domeana s.r.o. 9,86% Bankovní holding 8,32% Kredietbank N.V. (Belgie) (od 27/2/97 - 18,8%) 5,58% SD Invest 5,55% Fintop 5,08% Proxy Finance 4,47% Supra 4,16% Postilión 4,03% Prvý privat. invest. fond
Bankovní dům Skala	90% Union banka (od 3/96)
BNP Dresdner Bank	50% BNP 50% Dresdner Bank
Citibank	100% Citibank , N.A., New York
COOP banka	ČNIMF, CONSEQ Finance, MAK, Eurovisit, Svaz čes. a mor. spotřebních družstev
Credit Lyonnais	100% Credit Lyonnais Global Banking SA, Paris
Creditanstalt	100% Creditanstalt Bankverein
Česká banka	16,33% až 28,4% Česká spořitelna (11/95) 14,91% GENA - vlastní I.Z. Zacharovský 12,94% PRAMO INVESTMANT - vlastní I.Z. Zacharovský 9,73% HARD - vlastní I.Z. Zacharovský 11,42% 5. B. H. - do 3/95 vlastnil I.Z. Zacharovský
Česká spořitelna	45% FNM ČR 14,75% Obce (bez hlasovacích práv) 7% GDR (z toho více než 60% vlastní české subjekty) cca 20% skupina okolo Motoinvestu
Českomoravská stavební spořitelna	55% IPB 45% Bausparkasse Schwabisch Hall AG
ČMZRB	20% MPO ČR 20% MMR ČR 13% MF ČR 13% Česká spořitelna 13% Komerční banka 12,66% IPB 10,66% Agrobanka 1,68% ČSOB
ČS - stavební spořitelna	60,5% ČS 39,5% Bayerische Landesbank
ČSOB	26,51% ČNB (31/12/95) 24,13% NBS 19,59% MF ČR 19,59% FNM ČR 7,54% ostatní české subjekty 1,66% ostatní slovenské subjekty 0,98% zaměstnanci
Ekoagrobanka	99,7% Union banka (od 3/96)
Evrobanka	66% Union banka
Foresbank	15,42% Foresta, a.s. (13/2/97) 14,87% Kapitál Forestinvest IS 11,09% R.T.I., a.s. 10,12% RGM spol. s r.o. 8,91% Biocel Paskov
GiroCredit - Sparkassen Banka Praha	66,67% GiroCredit Bank 28,33% Allgemeine Sparkasse OberOsterreich Bank 5% Bank und Sparkassen Waldviertel-Mitte

HYPO - stavební spořitelna	60% HYPO - Bank CZ 40% Heimstatt Bauspar
HYPO-Bank CZ	100% BHWB Munchen
IC banka	92,4% Robert Tan Hua Choon (Malajsie) 7,6% Marián Čalfa
Interbanka	55% Bayerische Landesbank Girozentrale 45% Magyar Kulkereskedelmi
IPB	31,49% FNM ČR (bližší viz kapitola 5.3) 11,90% Charouz holding 10,77% Bankovní holding
Komerční banka	48,74% FNM ČR (12/96) 10,00% The Bank of New York (GDR) 4,33% RIF 3,32% Česká pojišťovna 3,10% Česká spořitelna 2,58% IPF KB, a.s. 1,36% VÚB Kupon 1,32% Invest Brokers 1,21% 1. privatizační fond, a.s. 1,21% IPB 1,03% The Central European Growth Fund PLC
Konsolidační banka	100% MF ČR
Moravia banka	14,92% Union banka 12,83% Varinvest, a.s. 10,25% Proventa 10,00% Česká pojišťovna 8,85% Betafin 6,70% Connect 5,54% MOBA Leasing Leasing Moravia Město Frýdek - Místek
Plzeňská banka	93,75% Agrobanka (2/97) 3,76% C.A.S. 2. Holding 2,02% C.A.S. 3. Holding
Podnikatelská banka	14,44% Jan Klán 14,29% Burzovní společnost pro kapitálový trh 13,00% Česká úrazová společnost 13,00% Podnikatelská komunální a.s. 10,17% F.B.E. Holding
Pragobanka	87,4% Česká pojišťovna 8,4 % PPF investiční holding, a.s.
Raiffeisenbank	51% Raiffeisen Zentralbank 25% Raiffeisenlandesbank Linz 24% Raiffeisenlandesbank Wien
Českomoravská hypotéční banka	73,58% IPB 14,62% Domeana
První městská banka	67% Hlavní město Praha 15% Domeana 10% IPB
Societe Generale Banka	100% Societé Générale Group
Union banka	75% Union Group (NH, Vítkovice, KoB, Chemapol Group, MCHZ, Ostrava) 13,7% OKD
Universal banka	18,75% Mostecká uhelná společnost, a.s. (3/3/97) 15,63% Chemopetrol Group, a.s. 10% Severočeská plynárenská, a.s. 10% Jihočeské lesy České Budějovice a.s. 7,50% SUZOP 7,50% Lesní společnost Hradec Králové 6,25% Capital Partners 5,19% Shareholder - Universal 2,50% SB - Capital Markets
Velkomoravská banka	18,32% P.I.F., a.s. 15,00% Podnikatelská banka 12,43% IPB 10,80% imAGe 10,56 IF Real (16% v 9/96) 9,16% FINN, s.r.o. 6,56% KAPPA - F, s.r.o. 5,20% Bankovní holding 3,44% KIS 2,50% Domeana 2,00% PPF burzovní spol.

Vereinsbank CZ	99,99% Bayerische Vereinsbank Group
Volksbank, a.s.	100% Osterreichische Volksbanken AG
Všeobecná stavební spořitelna	50% BHW Holding 40% Komerční banka 10% Česká pojišťovna
Wustenrot - stavební spořitelna	52,46% Wustenrot Holding 40,10% Bausparkasse Wustenrot 4,20% Česká kooperativa, družstevní pojišťovna, a.s. 1,80% Kooperativa, moravskoslezská družstevní pojišťovna, a.s. 0,40% Svaz českých a moravských bytových družstev
Zemská banka	14,80% DS - Prostějov - PRODOS (31/12/95) 13,40% REMAGG s.r.o. 13,15% DS Bond 9,96% Banka Haná
Živnostenská banka	46,87% BHF-BANK AG (12/96) 10,09% IFC 8,93% 1. privatizační IF, a.s. 5,16% FNM ČR 5,04% Credit Commercial de France

Zdroj: Výroční zprávy bank, Aspekt (1997), denní tisk